

Lasten suojelemisen nykytila ja tulevaisuus

Lapsiperheiden sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakastyön ammattilaisten näkemyksiä

Lasten suojelemisen nykytila ja tulevaisuus

Selvitys kuntien ja kuntayhtymien lasten ja perheiden sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakastyön ammattilaisten näkemyksistä lastensuojelun ja lasten suojelemisen nykytilasta ja tulevaisuudesta

Laura Holmi & Elina Kekkonen
Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu
1/2023

Sisällys

	Tiivistelmä	4
1.	Johdanto	5
2.	Selvitykseen vaikuttavat taustatekijät	8
	2.1 Lasten ja perheiden tilanne ja palveluiden järjestäminen	9
	2.2 Asiakasmäärät, rajapinnat ja resurssit	10
	2.3 Työolosuhteet, työhyvinvointi ja johtaminen	12
	2.4 Nykyisyydestä eteenpäin	15
3.	Kyselyn tulokset	16
	3.1 Kyselyn toteutustapa ja vastaajien taustatiedot	17
	3.2 Vastaajien työpaikan tai alan vaihtoon liittyvät tekijät	22
	3.3 Mikä saisi pysymään nykyisessä työssä	23
	3.4 Asiakasmäärät	28
	3.5 Työn kuormittavuus, työyhteisö, työn organisointi	31
	3.5.1 Tärkeimpiä keinoja työpaineen vähentämiseksi	32
	3.5.2 Työlle saatava tuki	36
	3.5.3 Työajan käyttö	37
	3.5.4 Lasten ja nuorten osallisuuden toteutuminen	39
	3.6 Resurssien riittävydessä suuria ongelmia	42
	3.7 Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain rajapinnan arviointi	49
	3.8 Väliinputoamisen riskissä olevat asiakasryhmät	53
	3.8.1 Vammaisten lasten ja neuropsykiatrisesti oireilevien lasten palveluun pääsy	53
	3.8.2 Tilapäistä suojelua tarvitsevien tai turvapaikanhakijalasten ja -perheiden oikeus tukeen	56
	3.9 Tulevaisuuden näkymät	58
	3.10 Kipukohdista tulevaisuuden lastensuojeluksi	64
4.	Johtopäätökset ja yhteenveto	66
	4.1 Positiiviset nostot	70
	4.2 Toimenpide-ehdotukset	73
	Lähteet	74

Tiivistelmä

Sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkailla on oikeus saada oikea-aikaisesti tuen tarvetta vastaavia palveluja. Työntekijäresurssit ja työntekemistä sujuvoittavat rakenteet vaikuttavat olennaisesti siihen, miten ketterästi palvelujärjestelmä tavoittaa kansalaisen tuen tarpeen.

Lastensuojelun Keskusliiton ja Sosiaalialan ammattijärjestö Talentian yhteisjulkaisussa tarkastellaan kuntien ja kuntayhtymien lasten ja perheiden sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakastyön ammattilaisten näkemyksistä lastensuojelun ja lasten suojelemisen nykytilasta ja tulevaisuudesta. Tämä selvitys on jatkumoa aikaisemmille yhteistyössä laadituille lastensuojelun tilannekuvaselvityksille vuosilta 2013 ja 2018.

Lähtökohta

Kyselyllä selvitettiin ammattilaisten näkemyksiä kuntien ja kuntayhtymien lapsiperhepalveluiden toteutumisesta lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain mukaisissa lasten ja perheiden palveluissa sekä työntekijöiden arvioita työolosuhteista ja mahdollisuudesta tehdä asiakaskohtaista työtä. Tilannekuvan kartoittamisen lisäksi erityisenä intressinä oli saada tietoa kuntien ja kuntayhtymien lasten ja perheiden sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden, johtavien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajina, perhetyöntekijöinä, sosionomeina tai muina lähityöntekijöinä työskentelevien näkemyksistä lastensuojelun tulevaisuuden tarpeista ja visiosta.

Keskeiset tulokset

Vastaukset toivat esiin ammattilaisten näkemyksiä toimintaympäristön haasteista ja työn tekemistä mahdollistavista tekijöistä. Vastauksien perusteella liian pienet henkilöstöresurssit vaikuttavat suoraan asiakkaan saaman palvelun laatuun ja työn kuormittavuuteen. Myös epäselvät ohjeistukset, toimialat ylittävän yhteistyön puute, heikko johtamisosaaminen ja huono työilmapiiri vaikuttavat heikentävästi työn laatuun. Vastausten perusteella turvallinen työilmapiiri, osaava johtaminen, toimialat ylittävän yhteistyön sujuminen ja riittävä resurssointi nähtiin työhyvinvointia, työn tekemistä ja asiakkaan palvelun laatua parantavina tekijöinä.

Lasten osallisuutta vahvistavat näkökulmat nousivat esiin useissa vastauksissa. Työntekijät arvioivat tarvitsevansa tämänhetkiseen työhönsä enemmän aikaa asiakkaiden, erityisesti lasten ja nuorten kohtaamiin.

Tulevaisuuden toivottu lastensuojelu muodostuu vastaajien mukaan lapsen osallisuuden vahvistumisesta, hyvistä työkäytännöistä ja olosuhteista, riittävästä resursseista, työhyvinvoinnista ja lastensuojelun palvelevasta johtamisesta, yhteistyöstä eri toimijoiden kesken ja yhteisen vastuun kantamisesta sekä rajapintojen kirkastamisesta.

SELVITYKSEN TAUSTALLA

Kysely toteutettiin anonyyminä verkkokyselynä. Talentia jakoi kyselyä suoraan sähköpostitse jäsenilleen, ja kyselyä jaettiin sähköpostitse Keskusliiton verkostoille ja sosiaalisessa mediassa.

Aineisto kerättiin ajalla 18.8.–9.9.2022. Kyselyyn vastasi 322 lastensuojelun ja lasten ja perheiden sosiaalihuollon ammattilaista.

AVAINSANAT

lastensuojelu, sosiaalihuolto, osallisuus, johtaminen, työhyvinvointi, resurssit, yhteistyö

1.

Johdanto

TÄMÄ SELVITYS ON JATKUMOA Lastensuojelun Keskusliiton ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian lastensuojelun tilaa kuvaavalle selvitykselle vuodelta 2018¹ ja sitä edelliselle selvitykselle vuodelta 2013.² Selvitys on myös osa jatkumoa Lastensuojelun Keskusliiton vuosien 2018–2019 aikana toimittamalle Mitä kuuluu, lastensuojelu? -julkaisusarjalle.³

Syksyllä 2022 toteutettiin tämä nyt raportoitava kysely, jotta selviäisi miten lastensuojelun tilanne on mahdollisesti muuttunut vuodesta 2018. Tavoitteena oli tuottaa tietoa kuntien ja kuntayhtymien palvelutuotantoresursseista sekä työntekijöiden arvioita työolosuhteista sekä niiden taustalla olevista tekijöistä ja mahdollisuuksista tehdä asiakaskohtaista työtä. Kyselyssä haluttiin selvittää, miten lastensuojelun ja sosiaalihuollon ammattilaiset arvioivat vuodesta 2015 voimassa ollutta sosiaalihuoltolakia ja työnjakoa sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden ja lastensuojelun palveluiden välillä. Lisäksi erityisenä intressinä oli saada tietoa kuntien ja kuntayhtymien lasten ja perheiden sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden, johtavien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajina, perhetyöntekijöinä, sosionomeina tai muina lähityöntekijöinä työskentelevien näkemyksistä lastensuojelun tulevaisuuden tarpeista ja visiosta.

Kysely toteutettiin anonymyminä verkkokyselynä. Talentia jakoi kyselyä suoraan sähköpostitse jäsenilleen, ja kyselyä jaettiin myös sähköpostitse Keskusliiton verkostoille ja sosiaalisessa mediassa. Aineisto kerättiin 18.8. – 9.9.2022. Kyselyyn vastasivat sosiaalityöntekijät, johtavat sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajina/perhetyöntekijöinä/sosionomeina tai muina lähityöntekijöinä työskentelevät henkilöt kunnista tai kuntayhtymistä.

Kyselyn tulokset antavat seurantatietoa ja niillä on merkitystä niin työhyvinvointiin ja työehtoihin liittyvissä kysymyksissä, hyvinvointialueiden palveluiden kehittämisessä kuin lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistuksessakin.

Käytämme kyselyssä käsitettä lastensuojelu, jolla tarkoitamme lastensuojelulain mukaista lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lasten suojelu – erikseen kirjoitettuna nähdään tässä selvityksessä ehkäisevänä lastensuojeluna ja yleisenä yhteiskunnallisena vastuuna lapsista.

Selvityksemme rakentuu lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain mukaisten lapsiperheiden palveluiden tilanteen ja keskeisten muutosten taustoitukseen. Kyselyn toteutuksen ja vastaajien esittelyn jälkeen hahmottelemme asiakasmitoitusta sekä työsuhte- ja työhyvinvointitekijöitä. Tarkastelemme myös käytettävissä olevien resurssien, sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain rajapintojen sekä väliinpuotoamisriskissä olevien asiakkaiden tilannetta ja lasten suojelun tulevaisuuden näkymiä. Lopuksi vedämme saadut tulokset yhteen ja annamme toimenpidesuositukset. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian asiantuntijoiden kommentit löytyvät kyselyn tuloksia käsittelevien lukujen lopusta.

¹ Wilén 2018

² Sinko & Muuronen 2013

³ Paasivirta 2019; Wilén 2018a; Wilén 2018b; Wilén 2018c; Lastensuojelun Keskusliitto, Järjestöjohtajien tapaaminen 2019; Lastensuojelun Keskusliitto, Kuntajohtajien tapaaminen 2019; Lastensuojelun Keskusliitto, Nuorten päivät 2011–2019; Lastensuojelun Keskusliitto, Sijoitettujen lasten vanhempien kokemusta kuultiin Kasper ry:n kanssa järjestetyssä tapaamisessa 2019.

Kiitokset

Lämpimät kiitokset Sosiaali-alan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian Alpo Heikkiselle ja Marjo Varsalle sekä kyselyn muotoiluun osallistumisesta että tulosten kommentoinnista. Kiitos yhteisjulkaisun toteuttamisesta Talentialle! Lisäksi kiitos Lastensuojelun Keskusliiton kollegoille ja haluamme kiittää erityisesti Annukka Paasivirtaa, Oona Ylöstä ja Katri Koivusta avustanne ja asiantuntemuksestanne matkan varrella. Isot kiitokset myös Lastensuojelun Keskusliiton viestintään! Lämmin kiitos teille jokaiselle panoksestanne!

2.

Selvitykseen vaikuttavat
taustatekijät

2.1 Lasten ja perheiden tilanne ja palveluiden järjestäminen

Lasten ja perheiden hyvinvointi on polarisoitunut. Paraikaa suuri joukko lapsia voi hyvin ja kasvaa sekä kehittyy suotuisasti. Pienelle joukolle lapsia kasautuu kuitenkin huono-osaisuutta.⁴ Lasten ja perheiden tuen tarve on kasvanut Suomessa, ja lastensuojelun tarve on lisääntynyt kuluneina vuosikymmeninä. Lastensuojelun asiakasmäärien kasvua ei selitä yksistään vain lisääntynyt tarve, vaan myös poliittiset, hallinnolliset sekä työkäytäntöihin liittyvät tekijät vaikuttavat asiakasmääriin.⁵

Vuonna 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolain uudistus tavoitteli painopisteen muuttamista varhaiseen tukeen ja ehkäiseviin palveluihin, pois lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta ja voimakkaampien interventioiden tarpeesta. Lasten ja perheiden palveluita on pyritty järjestämään perhekeskusten palveluita yhteen kokoavan katon alle, jotta lasten ja perheiden peruspalvelut sekä järjestöjen ja muun kolmannen sektorin toimijat olisivat perheiden saavutettavissa ja palvelut vastaisivat oikea-aikaisemmin perheiden tarpeisiin.⁶ Sosiaalihuoltolain uudistustarve lähti siitä, että palveluiden tarve tulisi sovittaa asiakaslähtöisesti eikä organisaatiolähtöisesti.⁷

(LAPE) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma⁸, jota kehitettiin ja toimeenpantiin hallituskaudella 2016–2019 on pyrkinyt vastaamaan palvelujärjestelmän kipupisteisiin ja siirtämään painopisteen ehkäiseviin ja varhaisen tuen palveluihin. Muutosohjelman toimeenpanoa jatketaan vuosina 2020–2023 nykyisen hallitusohjelman mukaisesti.⁹

Myös yhteiskunnan kynnyks ja ymmärrys lasten ja nuorten tilanteisiin varhaisemmin puuttumisesta on muuttunut viime vuosikymmeninä.¹⁰ Julkisia palveluita on tehostettu viimeiset vuosikymmenet, mikä on vaikuttanut lasten ja perheiden ehkäisevän ja varhaisen tuen saamiseen. Lasten ja perheiden oikea-aikaisten palveluiden saannissa on ollut haasteita. Asiakasryhmistä neuroepätyypilliset/neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ovat olleet pitkään väliinputoajia monissa palveluissa. Myös lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat olleet riittämättömiä.¹¹ Ehkäisevillä, oikea-aikaisilla palveluilla ja puuttumisella voidaan vaikuttaa lasten ja perheiden hyvinvointiin merkittävästi ja ehkäistä myöhempiä vaikeuksia. Varhaisella puuttumisella on kauaskantoisia vaikutuksia aikuisuuden hyvinvointiin, kuten koulutukseen, työllisyyteen ja terveyteen.¹²

Lastensuojelulaissa lastensuojelu määritellään lapsi- ja perhekohtaiseksi lastensuojeluksi ja ehkäiseväksi lastensuojeluksi. Kunnan/kuntayhtymän ja vuoden 2023 alusta hyvinvointialueen tulee järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua, jota ovat tuki ja erityinen tuki, joita annetaan koko lapsiväestöä koskevissa instituutioissa, kuten esimerkiksi

4 Helakorpi Et Kivimäki 2021; Vinberg 2022

5 Heino 2014

6 Hastrup ym. 2021a

7 Sosiaalihuoltolain soveltamisopas

8 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE), THL

9 Owlgroup 2019

10 Harrikari 2008

11 Lastensuojelun Keskusliitto, Lastensuojelu ei korvaa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita

12 Salokangas 2020

neuvolassa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tai terveydenhuollossa. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu toteutetaan suunnitelmallisesti asiakassuunnitelman sekä lapselle ja perheelle kohdennettujen tukitoimien avulla.¹³

Lastensuojelun tarve on lisääntynyt merkittävästi 1990-luvun alun myötä, vaikka lastensuojelun tehtävä on ollut viimesijainen.¹⁴ Lastensuojelun asiakkuuteen tulevilla lapsilla ja nuorilla on yhä monimutkaisempia haasteita. Vuoden 2021 lastensuojelutilastojen mukaan lastensuojeluilmoitusten ja ilmoituksen kohteena olevien lasten määrä kasvoi seitsemän prosenttia edellisestä vuodesta. Vuodesta 2018 sekä lastensuojeluilmoitusten että niiden kohteina olevien lasten määrät ovat kasvaneet huomattavasti. Vaikka huostaanottojen ja kiireellisten sijoitusten määrät ovat laskeneet viime vuosina, ovat ne luvut edelleen verrattain korkeita lastensuojelun tilastoissa.¹⁵

2.2 Asiakasmäärät, rajapinnat ja resurssit

Lastensuojelu on ollut pitkään vaikeuksissa myös työolosuhteiden, henkilöstön vaihtuvuuden, johtamisen sekä työn pito- ja vetovoimatekijöiden kanssa.¹⁶ Lastensuojelun työ on kuormittavaa, mikä vaatii tukea työoloilta ja johtamiselta. Osaavat ja ammattitaitoiset ammattilaiset ovat sekä laadun että asiakaskokemuksen kannalta keskeistä lasten suojelun vaikuttavuuden kannalta.¹⁷

Lastensuojelun kohtuuttomaksi koettu työmäärä, palkkauksen heikkous sekä työn vaatavuuden ja arvostuksen epäsuhta ovat osaltaan vaikuttaneet sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen ja rekrytointivaikeuksiin. Nämä heijastuvat suoraan asiakastyöhön. Lastensuojelun asiakkaat ovat tuoneet esille vaihtuvuuden haittoja muun muassa asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta. Lastensuojelun avoimuuden suuret asiakasmäärät vaikuttavat suoraan työn laatuun ja työntekijöiden mahdollisuuteen tehdä vaikuttavaa muutostyötä asiakkaiden kanssa. Asiakasmäärät ovat yhteydessä myös lapsen oikeuksien toteutumiseen tai toteutumisen vaillinaisuuteen. Edellä mainitut taustatekijät vaikuttivat lastensuojelun henkilöstömitoitukseen.¹⁸

Laadukas ja oikea-aikainen lastensuojelu vaatii myös kohtuullista asiakasmäärää ja riittävää työntekijä resurssia. Lastensuojelulaki 13b§ joka säättää henkilöstömitoituksesta astui voimaan 1.1.2022.¹⁹ Vuoden 2022 alusta lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä saa olla enintään 35 lasta asiakkaanaan. Vuoden 2024 alusta lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä voi olla enintään 30 lasta asiakkaanaan. Lastensuojelulain muutos koskee vain 0–17-vuotiaita lastensuojelun asiakkuudessa olevia lapsia, eli se ei koske täysi-ikäisiä jälkihuollon asiakkaita.²⁰

Lasten ja perheiden tilanteiden korjaaminen ei tapahdu yksistään lastensuojelun asiakasmääriä säätämällä, sillä lastensuojelun kysymykset ovat

13 Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

14 Jaakola 2020

15 Forssell & Kuoppala 2022

16 Puustinen-Korhonen 2018

17 Yliruka ym. 2020

18 HE 170/2021 vp

19 Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

20 Sosiaali- ja terveysministeriö, Kuntainfo 11/2021

moniulotteisia ja kompleksisia ja vaativat vahvaa osaamis pohjaa. Lisäksi asiakasmitoitus ei yksin kerro työn kuormittavuudesta ja asiakasmääristä. Työhön kuuluu paljon työparityöskentelyä ja eri verkostoissa työskentelyä. Lisäksi asiakkaiden tilanteet vaihtelevat. THL on nostanut esiin huolen siitä, että henkilöstömitoituksesta säädettyä on riski, että lastensuojelun piiriin pääsy on aiempaa vaikeampaa. Lapsi pysyy sosiaalihoitolain mukaisissa palveluissa pidempään, vaikka hänellä olisi lastensuojelullinen tarve. Yhä edelleen lastensuojelun vaikuttavuus ei toteutuisi, vaikka asiakkuus siirtyisi lastensuojeluun, jos lapsen ja perheen kanssa ei tosiasiallisesti ehditä tavata ja työskennellä.²¹

Vuonna 2015 voimaan astuneen sosiaalihoitolain uudistuksen tarkoitus oli, että lapset ja perheet saisivat varhaisessa vaiheessa tukea eikä lapsi tarvitsisi lastensuojelun asiakkuutta saadakseen riittäviä palveluita tuekseen. Sosiaalihoitolain ja lastensuojelulain mukainen rajapinta otettiin uudistuksessa tarkastelun kohteeksi. Rajapinta ei kuitenkaan ole ollut selvä.²² Lakimuutos näkyi kuitenkin selvästi lastensuojelun asiakkuuksien määrän putoamisena ja vastaavasti sosiaalihoitolain mukaisten palveluiden kasvuna. Toisaalta sosiaalihoitolain mukaisten palveluiden saatavuus ei noussut sille tasolle kuin lain tuomat muutokset olisivat edellyttäneet.²³ Vuonna 2014 vahvistetun ja vuonna 2015 voimaan tulleen uudistetun sosiaalihoitolain²⁴ tavoitteena oli siirtää painopiste erityispalveluista ja korjaavasta työstä peruspalveluihin ja ehkäisevään työhön. Lasten suojelemisen näkökulmasta lain tavoitteena oli tukea ja vahvistaa ihmisten hyvinvointia sekä ehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä ja lisääntymistä. Lastensuojelun palveluiden näkökulmasta tuki painottuisi ennaltaehkäisevään työhön ja palveluita saisi ilman lastensuojelun asiakkuutta, jos lastensuojelun tarvetta ei ole. Tavoitteena oli, että iso osa asiakkaista saisi tukea sosiaalihoitolain mukaisten palveluiden kautta ja lastensuojelun tarve vähenisi. Lain tavoitteena oli myös, että sosiaalihoillon ja terveydenhuollon yhteistyö vahvistuisi. Myös yhteistyön kaikkien muiden toimijoiden (esim. työ-, asunto- ja opetusviranomaisten sekä järjestöjen ja yksityisten toimijoiden) välillä paranisi.²⁵

Kunnat ovat olleet vastuussa asukkaidensa lakisääteisistä palveluista. Sosiaali- ja terveystalvet siirtyvät vuoden 2023 alusta sote-uudistuksen myötä hyvinvointialueiden vastuulle. Kyselyn laatimisen ja aineiston keruu aikaan kunnat olivat kuitenkin järjestämistä vastuussa sekä sosiaalipalveluina sosiaalihoitolain mukaan järjestettävistä palveluista että palveluista, joita säädetään muissa laeissa. Kunnilla oli mahdollisuus järjestää myös muita palveluita. Suuri osa sosiaalihoitolain mukaisista palveluista oli kunnan harkittavissa niin sanotusti määrärahasidonnaisena palveluna. Palveluiden myöntämisessä piti kuitenkin käyttää yksilöllistä harkintaa, eikä asiakasryhmiä voinut sulkea palvelun piiristä kunnan ohjeistuksen perusteella.²⁶ Aineiston keruu aikaan oli kunnan vastuulla varmistaa, että ehkäisevä lastensuojelu

21 Yliruka ym. 2022

22 Wiilen 2018b

23 Puustinen-Korhonen 2017

24 Sosiaalihoitolaki 30.12.2014/1301

25 Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaalihoitolaki; ks. myös Kananoja ym. 2013

26 Sosiaalihoitolain soveltamisopas

ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestettiin tarpeen mukaan sekä sisällöltään että laajuudeltaan kaikkina vuorokauden aikoina.²⁷ Myös koronapandemia on osaltaan haastanut perheitä - etenkin perheet, joille pandemia-aika oli vaikea, ovat tarvinneet ja tarvitsevat edelleen apua ja tukea.²⁸

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain rajapinnan asiakaskriteereiden haastetta lisää muun muassa se, että lapsen erityisen tuen tarve määritellään sosiaalihuoltolaissa (3 §) samalla tavalla kuin lastensuojelun tarve lastensuojelulaissa (27 §).²⁹ Asiakkuuden arviointia tehdään usein etenkin asiakkuuden alkuvaiheessa, kun palvelutarvetta ja tuen tarvetta arvioidaan. Sosiaalihuoltolain mukaisessa arvioinnissa arvioidaan myös lastensuojelun tarve, kun se nähdään aiheelliseksi. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota siihen, tuleeko lapsi tai perhe autetuksi sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa vai lastensuojelun piirissä. Liian suuri työkuorma saattaa aiheuttaa sen, että arviointityötä tehdään nopeutetusti ja yksilöllinen ja tavoitteellinen työ jää vähäiseksi. Arviointityötä tehdään myös asiakkuuden eri vaiheissa ja liikkuvuus sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välisissä palveluissa ja tuen tarpeissa on tavallista.³⁰ Arviointityö on kuitenkin välttämätöntä, jotta lapset ja perheet saavat tarvitsemaansa palveluita ja tulevat autetuiksi. Tarvittaessa myös lapsi tulee suojelluksi. Arviointityön tulisi jo itsessään olla auttavaa eikä portinvartijana avun piiriin.³¹

Arviointityöstä tarvitaan enemmän tietoa: esimerkiksi riskien tunnistaminen-, ja riskitietoisuuden hyödyntäminen arviointityössä on edelleen heikkoa. Asiantuntijuus ja osaaminen, jota lapsen tilanteen arviointi vaatii, tarvitsee onnistuakseen työyhteisöjen ja organisaatioiden pyrkimystä uudistua. Jos arviointityötä tehtäisiin systemaattisesti, jo se lisäisi arviointityön tarkkuutta. Esimerkiksi riskejä koskevilla kysymyksillä ja lasten hyvinvointia uhkaavien tekijöiden systemaattisella kartoittamisella saataisiin jo paljon jäsentynyttä tietoa. Lasten tilanteita arvioivien organisaatioiden tulisi tulevaisuudessa vahvistaa rakenteita, jotka mahdollistavat laadukkaan ja vaikuttavan lapsen hyvinvoinnin ja tilanteen arvioinnin. Hyvällä arviointityöllä vaikutetaan myös lastensuojelun onnistumisiin ja vaikuttavuuteen. Huomiota tulisi kiinnittää myös millaista tiedonmuodostusta ja millaisia johtopäätöksiä tiedosta vedetään, millaisen tiedon kautta arviointityötä tehdään sekä millaiset arvot ja etiikka ohjaavat arviointityötä lasten tilanteessa.³²

2.3 Työolosuhteet, työhyvinvointi ja johtaminen

Laadukasta lapsiperheiden sosiaalihuoltolain mukaista palvelua tai lastensuojelua ei voi tehdä ilman tukea ja toimivia rakenteita. Johtamistaidot ovat keskeisiä työhyvinvointia tukevia tekijöitä. Lastensuojelun johtamiselta odotetaan vahvan sisällöllisen osaamisen lisäksi työntekijää kannustavaa ja kuuntelevaa työskentelyotetta. Lastensuojelun viranomaistehtävän esihenkilötyö

27 Kuntaliitto, lastensuojelu

28 Paju 2020

29 Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

30 Malja ym. 2019

31 Petrelius ym. 2016

32 Jaakola 2022

on hyvin vaativaa, virkavastuulla tehtävää johtamistyötä, johon kohdistuu monia erilaisia odotuksia. Tehtävässä tulee hallita lastensuojelun sisällön lisäksi organisaation johtorakenne ja sen tavoitteet sekä johtamisosaamista ja vuorovaikutustaitoja työntekijöiden ja prosessien tukemiseksi ja ohjaamiseksi oikeaan suuntaan.³³

Pekkarinen (2010) on tutkimusten perusteella muodostanut eräänlaisen sosiaalialan johtajan ideaalityypin:

"Hän on monialainen osaaja, joka osaa yhdistää erilaisia johtajuusrooleja. Hän hallitsee muutosjohtajuuden ja osaa valjastaa niukat resurssit tehokkaasti sosiaalialan arvoja kunnioittavaan palvelutyöhön, joka noudattaa yhteistä strategiaa. Samalla hän tuntee alansa substanssin, työntekijöiden ja asiakkaiden tarpeet, alan arvot ja hallitsee asiaosaamisen. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan hän hallitsee myös hallinnon, talouden, politiikan ja kulttuurin alueet. Ihmisenä hän on luotettava, ystävällinen, tukeva ja reflektiivinen. Hän on samanaikaisesti sosiaalialan arvojohtaja ja muutoksen manageri."³⁴

Edellä mainittu hengästyttävä kuva ideaalista johtajatyypistä kertoo samalla myös lastensuojelun tehtävien vaatimuksista. Perustehtävä edellyttää työntekijältä vahvaa ja monipuolista ammattitaitoa. Lastensuojelutyö on vaihtelevista tehtävistä ja työrooleista huolimatta luonteeltaan aivotyötä. Lastensuojelun työntekijät käyttävät julkista valtaa, mikä edellyttää työntekijältä jatkuvaa hereillä olemista ja vaihtoehtojen punnitsemista. Lastensuojelun työntekijöillä on yhteiskunnallinen tehtävä: valta ja vastuu suojella lasta.

Suojelutehtävässään työntekijät joutuvat ajoittain valmistelemaan ja tekemään päätöksiä, jotka ovat asiakkaan tahdon vastaisia. Yhteistyö lapsen ja tämän läheisten kanssa on tavoitteellista, joten keskeistä on rakentaa yhteys asiakkaan ja työntekijän välille, vastustuksesta huolimatta, jotta yhteistyö lapsen suojelemiseksi ja muutoksen aikaan saamiseksi voi alkaa. Asiakkaan traumaattisten kokemusten, luottamisvaikeuksien tai eriävien näkemysten äärellä työntekijältä vaaditaan erityistä herkkyyttä sekä vuorovaikutus- ja viestintätaitoja vaikeiden asioiden puheeksi ottamisessa.

Kaikkienensa voidaan todeta, että lastensuojelutyö koostuu useista toisistaan riippuvaisista tekijöistä ja edellyttää monipuolista osaamista sekä psyykkistä vahvuutta.

33 Paasivirta & Pitkänen 2021

34 Pekkarinen 2010

Jokaisen lastensuojelutyötä tekevän työhön kuuluu keskittymistä, lukemista ja kirjoittamista. Työntekijän tulee myös hallita erilaisia tietojärjestelmiä, etsiä itsenäisesti tietoa ja hakea ohjeita työn tekemiseen. Työtä tehdään vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa asiakastapaamisissa, tiimeissä ja verkostoissa. Työympäristöt vaihtelevat hälyn ja keskeytysten suhteen. Lastensuojelutyöhön kuuluvan vastuun takia tulevaa työn määrää ei voi tarkasti ennakoida etukäteen, sillä asiakkaiden tilanteet ja tuen tarve voivat muuttua nopeasti. Myös organisaatiossa, työryhmässä tai työntekijän henkilökohtaisessa elämässä voi tapahtua yllättäviä asioita, jotka vaikuttavat suoraan sovituihin aikatauluihin ja työjärjestykseen.

Kun tuen tarpeessa olevan lapsen tilanteessa tapahtuu ennakoimattomia käännteitä, on lapsesta huolta pitävien ja eri rooleissa toimivien työntekijöiden tehtävä reagoida ja toimia tilanteen vaatimalla tavalla.

Työterveyslaitoksen tutkimushankkeessa (2022) selvitettiin terveydenhoitoalan henkilökunnan kokemuksia työn kuormittavista ja jaksamista vahvistavista tekijöistä. Tutkimushankkeen lähtöajatuksena oli se, että työn tuottavuus ja työhyvinvointi eivät sulje toisiaan pois, vaan ovat pikemminkin vahvasti kytköksissä toisiinsa. Kun ajattelua ja tunnesäätelyä vaativaa aivotyötä tehdään kuormittavissa olosuhteissa, on olennaista huolehtia työn määrän sopivuudesta. Kun haastavaa työtä on sopivasti, työn ilo ja mielenkiinto työhön säilyvät. Liiallinen työmäärä sen sijaan uuvuttaa ja vaikuttaa kielteisesti kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja sen myötä myös työssä jaksamiseen. Tutkimushankkeessa nostettiin esiin hoitoalalla työn sujuvuutta heikentäviä tekijöitä ja työntekijöiden kokemuksia kuormittumisesta. Vastausten perusteella syntyi havainto siitä, ettei työn konkreettisia kuormitustekijöitä ole mahdollista purkaa yksilötason ratkaisuille ja että yleisimmät työn sujuvuuden esteet ovat yksittäisen työntekijän hallinnan ulkopuolella. Liiallinen työmäärä, johtamisen ongelmat ja asiakkaiden raskashoitoisuus vaativat johtajilta ja päättäjiltä päätöksiä ja toimintaa. Sen sijaan asiat, joissa oli mahdollista helpottaa työkuormaa yksittäisten työyhteisöjen tasolla, olivat erilaisten ohjeistusten selkeyttäminen, turhien keskeytysten vähentäminen ja keskinäisen yhteistyön parantaminen. Tulosten perusteella voitaisiin yleisesti todeta, ettei kestävää työelämää voi rakentaa vähentämättä mahdottomia suoritusvaatimuksia.³⁵

35 Kalakoski ym. 2022

2.4 Nykyisyydestä eteenpäin

Lastensuojelu on pyritty järjestämään systeemisten tiimien muotoon, mikä tarkoittaa, että lapsen ja perheenjäseniin pyritään luomaan entistä vahvemmat dialogiset ja yhteistoiminnalliset suhteet. Perheen asiantuntemus, tausta ja kokemukset huomioidaan. Lapsen tärkeitä ihmissuhteita tutkitaan samalla, kun yhdessä perheen kanssa haetaan ratkaisuja ja jaettua ymmärrystä tilanteissa.³⁶ Lapsiperheiden palveluihin liittyy vahvasti ja tulee liittyä yhä vahvemmin perustyön rinnalla moniammatillisuutta ja -toimijaisuutta edellyttävää työskentelyä. Rakenteiden ja toimintakäytäntöjen muuttaminen siten, että yhteistyö ja tiedonvaihto eri toimijoiden välillä on sujuvaa, tuo positiivista muutosta erityisesti kompleksisissa ja haastavissa asiakastilanteissa toimimiseen.³⁷

Lapsiperheiden palvelut ja sosiaalityö ovat myös kiinnittyneet eri systeemeihin. Sosiaalityö kiinnittyy vahvasti suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalisen lisäksi muun muassa perheen, hoidon, talouden, oikeudelliseen ja politiikan systeemeihin. Lasten ja perheiden sosiaalipalveluissa tai lastensuojelussa toimitaan systeemissä järjestelmissä ja suhteessa muihin.³⁸ Lastensuojelun kenttää tarkasteltaessa vuosina 2021–2022 on nähtävissä, että lastensuojelun monitoimijainen kehittäminen nojaa systeemisyiden periaatteisiin. Systeemisen työn ideoiden hyödyntämistä tavoitellaan myös palvelujärjestelmän muutostyössä.³⁹ Toisaalta systeemisen työotteen juurruttamisen alkuvaiheen tutkimustulokset kertovat, että systeeminen työote ei itsestään tuo asiakkaiden näkökulmasta vaikuttavuutta. Systeemisen työn idean edistäminen organisaatioissa asiakastyöhön vaikuttavasti vaatii sekä ammattilaisten osaamista että kohtuullisia asiakasmääriä, sitoutuneita ammattilaisia ja tukea johdolta.⁴⁰

Osallisuus kiinnittyy vahvasti systeemisyteen, ja lasten sekä perheiden osallisuus omassa asiassaan on lastensuojelun tulevaisuuden kannalta merkittävää. Lasten osallisuuteen on saatavilla erilaisia työkaluja. Lasten ja nuorten osallisuudesta lasten suojelussa ja lastensuojelussa ei voi puhua liikaa. Haavoittuvaisten ryhmien osallisuus on aina haurasta.⁴¹ Myös työntekijöiden osallisuuden kokemus ymmärrettynä työhyvinvoinnin ja voimavarojen näkökulmasta on tärkeä tekijä alan tulevaisuuden kannalta.

Tulevaisuuden lasten suojelua tukee Kansallisen lapsistrategian toimeenpano, jonka tarkempia toimeenpanosuunnitelmia toteuttaa kukin hallitus aikanaan. Lapsistrategian tavoite on luoda lapsen oikeuksia kunnioittava, lapsi- ja perhemyönteinen Suomi. Tämä vaatii kuitenkin riittäviä resursseja ja sen vaikuttavuus ylhäältä alaspäin jäsentyvänä työkaluna mitataan tulevina vuosina.

Tämän selvityksen valmistuminen ajoittuu ajankohtaan, jossa ollaan siirtämässä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuuta kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille. Uudistuksen vaikutuksia lastensuojeluun on tärkeää seurata asiakkaiden lisäksi työntekijöiden näkökulmasta.

Seuraavissa luvuissa esitellään selvityksen aineistonkeruuta, analyysi, tulokset, johtopäätökset ja toimenpidesuosukset.

36 Korpinen & Pösö 2020
37 Nieminen ym. 2020
38 Ks. Muikku 2021

39 Yliruka ym. 2022b
40 Aaltio 2022
41 Ks. Lastensuojelun Keskusliitto, [osallisuustyökalu](#)

3.

Kyselyn tulokset

3.1 Kyselyn toteutustapa ja vastaajien taustatiedot

Tässä luvussa kuvataan kyselyn toteutustapa ja taustatiedot. Taustatietoihin vastaaminen oli kaikille pakollista. Myöhemmin verkkokyselyssä oli mahdollista edetä, vaikka ei vastannut kaikkiin kysymyksiin. Kyselyssä oli 43 kysymystä, joista osa oli avoimia.

Kyselyyn vastasi 322 vastaajaa. Suurimmat vastaajaryhmät olivat sosiaali-ohjaaja, perhetyöntekijä tai sosionomi- nimikkeellä työskentelevät (43 % n=137) sekä sosiaalityöntekijä nimikkeellä työskentelevät (42 % n=134). Vastaajien joukossa oli 11 % (n=34) muun tehtävänimikkeen valinnutta vastaajaa, jotka ilmoittivat lisätiedoissa työskentelevänsä pääasiallisesti ohjaajanimikkeillä.

Näin selvitys tehtiin

Lastensuojelun Keskusliitto toteutti kyselyn yhteistyössä Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön Talentian kanssa 18.8.-9.9.2022. Kyselyä levitettiin sähköpostitse kunnissa ja kuntayhtymissä työskenteleville Talentian jäsenille. Kyselyä jaettiin myös organisaatioiden sähköpostilistojen ja sosiaalisen median kautta (Facebookin sosiaalityön uraverkosto ja sosionomien uraverkosto).

Kyselyyn vastasi 322 ammattilaista. Vastaajat olivat sosiaalityöntekijöitä, johtavia sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajina/perhetyöntekijöinä/sosionomeina tai muina lähityöntekijöinä työskenteleviä henkilöitä kunnista tai kuntayhtymistä.

Kyselyyn vastattiin anonyymisti, mutta vastaajan tuli valita edustamansa ammattiryhmä.

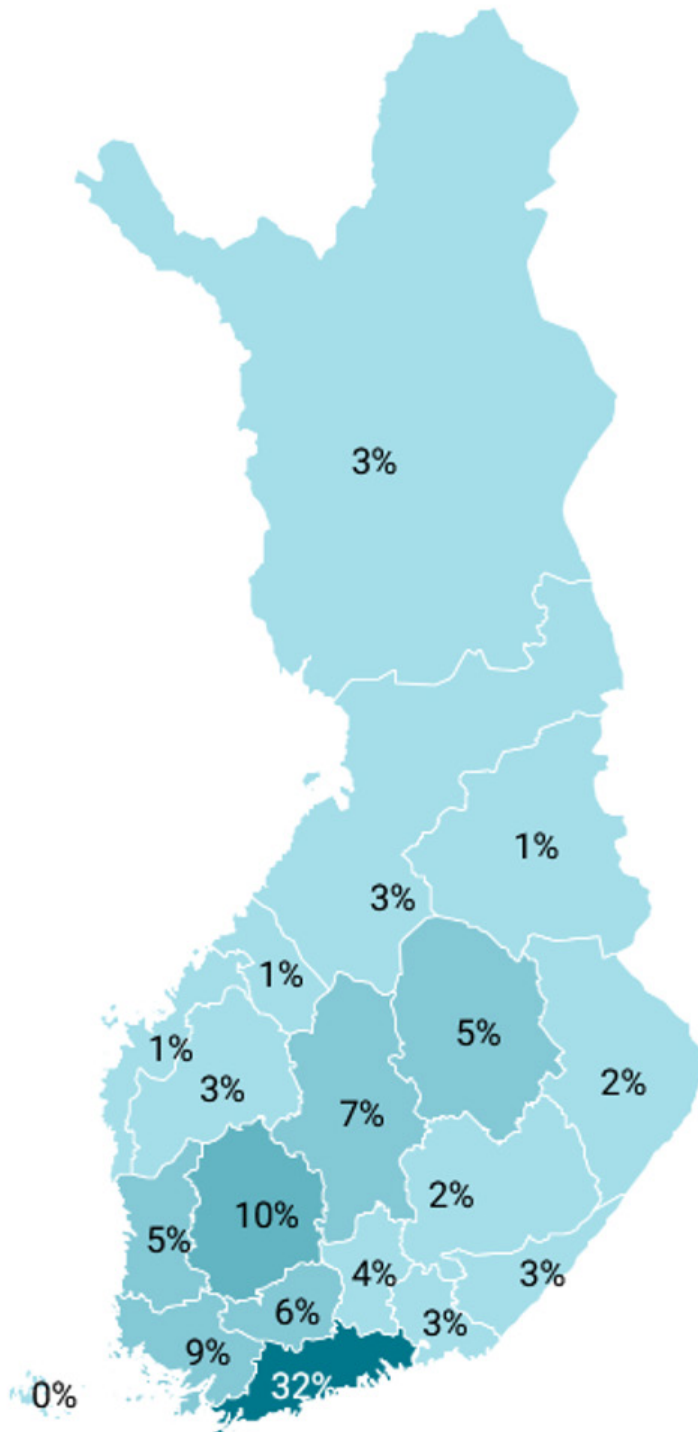
Sosiaaliohjaajien, perhetyöntekijöiden, sosionomien ja muiden lähityöntekijänä työskentelevien vastauksia tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena. Vastaajien joukossa oli (6 %) 17 johtavaa sosiaalityöntekijää. Koska esihenkilöiden vastauksia oli aineistossa vähän, heidän vastauksensa on yhdistetty sosiaalityöntekijöiden vastauksiin.

Kysely on analysoitu sekä määrällisin että laadullisin sisällön analyysin menetelmin. Raportoinnissa vastausprosentit on pyöristetty lähimpään kokonaislukuun.

Kyselyyn vastattiin lähes kaikista Suomen maakunnista. Vastaajista enemmistö (32 %) oli Uudenmaan alueelta. Kyselyn tuloksista ei voida tehdä tilastollisesti yleistettäviä tai valtakunnallisesti kattavia johtopäätöksiä, mutta saadut tulokset ja johtopäätökset antavat suuntaa kunnissa ja kuntayhtymissä lasten ja perheiden sosiaalihuollon tehtävissä ja lastensuojelun tehtävissä työskentelevien näkemyksistä lasten suojelemisen nykytilasta ja tulevaisuuden visiosta.

Vastaajista 76 % ilmoitti työskentelevänsä kunnalla ja 24 % kuntayhtymällä. Vastaajista enemmistö 34 % työskenteli yli 200 000 asukkaan kunnassa tai kuntayhtymässä. Keskisuurissa kunnissa ja kuntayhtymissä työskenteleviä oli 22 % ja 10 000–50 000 asukkaan kunnissa tai kuntayhtymissä työskenteleviä 21 % vastaajista.

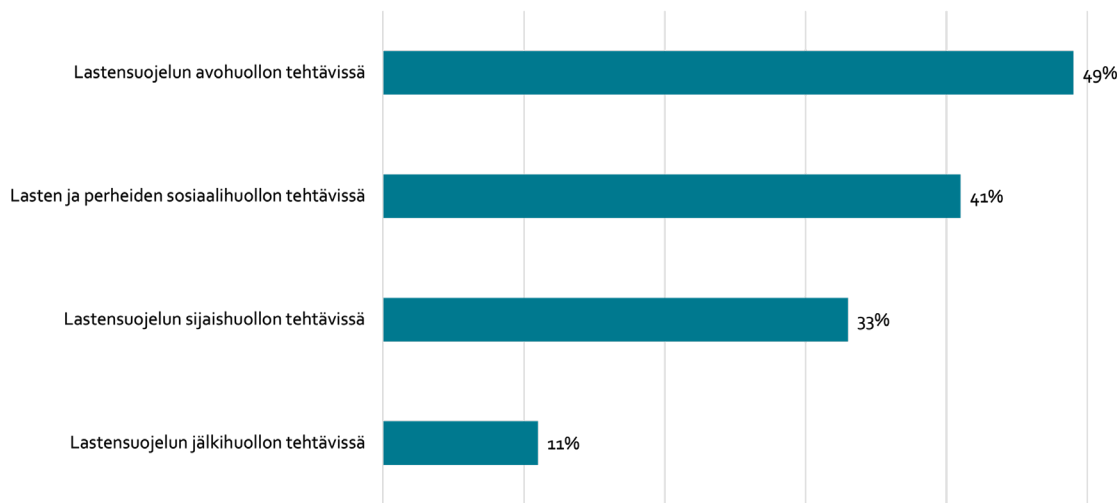
Vastaajista enemmistö (32 %) työskenteli Uudellamaalla, mutta myös Pirkanmaa, Varsinais-Suomi ja Keski-Suomi olivat hyvin edustettuina. (Ks. tarkemmin kuvio 1.) Verrattuna vuoden 2018 selvitykseen vastauksia saatiin nyt kattavammin koko maasta Ahvenanmaata lukuun ottamatta.

Kuvio 1. Missä maakunnassa työpaikkakuntasi/-kuntayhtymäsi sijaitsee?

Vastaajista (n=322) enemmistö (49 %) työskenteli lastensuojelun avohuollon tehtävissä. Lasten ja perheiden sosiaalihuollon tehtävissä työskenteli 41 %, lastensuojelun sijaishuollon tehtävissä työskenteli 33 % ja jälkihuollossa 11 % vastaajista. Vastaajat saattoivat valita useamman vaihtoehdon, mikäli työskentelivät pääasiallisesti sekä lasten ja perheiden sosiaalihuollon että lastensuojelun tehtävissä (Valittujen vastausten lukumäärä: 431). (Ks. Kuvio 2.)

Kuvio 2. Pääasiallinen tehtävä, jossa työskentelee?

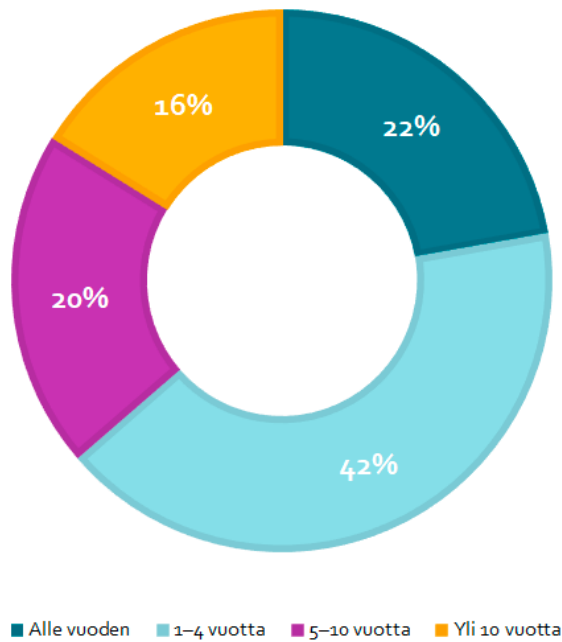

Vastaajista 91 % oli tehtävään pätevöittävä koulutus. Esimerkiksi sosiaalityöntekijä- tai johtava sosiaalityöntekijä -nimikkeellä työskentelevillä se oli yhteiskuntatieteiden tai valtiotieteiden maisterin tutkinto, vaadittavilla sosiaalityön pääaineopinnoilla tai sosiaalihoaja/perhetyöntekijänä/sosionomina työskentelevillä sosionomi tai sosionomi YAMK-tutkinto. Vastaajista 8 % ilmoitti opiskelevansa alaa. Opiskelevien pääaineena yliopistolla oli sosiaalityö joko yhteiskuntatieteiden- tai valtiotieteiden maisteriopinnoissa ja sosionomitutkinto ammattikorkeakoulussa. Vastaajista 1 % (n=4) ilmoitti, ettei heillä ole tehtävään pätevöittävää koulutusta. Vuoden 2018 selvityksessä 92 % vastaajista oli tehtäväänsä pätevöittävä koulutus. Vuoden 2022 kyselyyn olivat vastanneet pääsääntöisesti joko sijaispätevät tai laillistetut ammattihenkilöt.⁴³ Epätarkaksi jää kuinka paljon todellisuudessa alalla työskennellään myös ilman pätevöittävää koulutusta. Esimerkiksi Lehtolan ym. (2022) selvityksessä Varsinais-Suomen lastensuojelun tilannekuvasta käy ilmi, että alueen kunnissa tai kuntayhtymissä muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden osuudet kokonaisresurssista vaihtelevat suuresti.⁴⁴

43 Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015

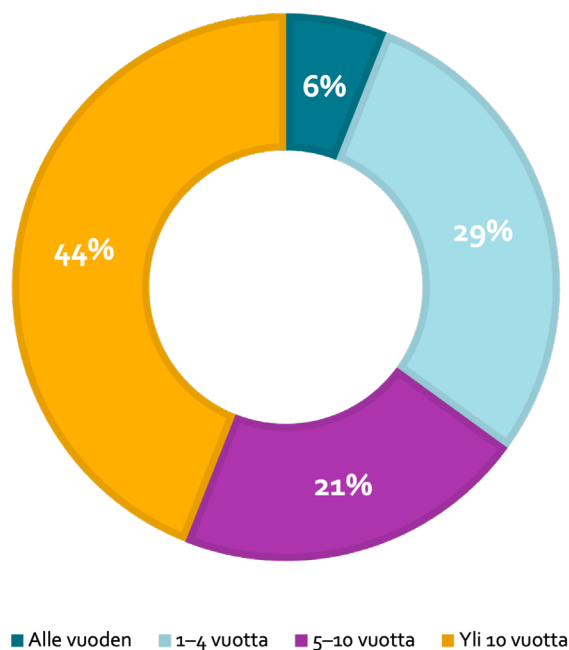
44 Lehtola ym. 2022

Vastaajista 42 % oli työskennellyt nykyisessä tehtävässään 1–4 vuotta, alle vuoden nykyisessä tehtävässään työskennelleitä oli vastaajista 22 %, vastaajista 5–10 vuotta nykyisessä tehtävässä työskennelleitä oli 20 % ja yli 10 vuotta nykyisessä tehtävässään työskennelleitä 16 % vastaajista. (Ks. Kuvio 3.)

Kuvio 3. Kuinka kauan olet työskennellyt nykyisessä tehtävässä?

Vastaajista lasten ja perheiden sosiaalihuollon ja/tai lastensuojelun työtehtävissä työskennelleistä enemmistö 44 % oli työskennellyt yli 10 vuotta tehtävissään. Vastaajista 1–4 vuotta työskennelleitä oli 29 % ja 5–10 vuotta työskennelleitä 21 %. (Ks. Kuvio 4.)

Kuvio 4. Kuinka kauan olet työskennellyt lasten ja perheiden sosiaalihuollon ja/tai lastensuojelun työtehtävissä? Kuvion keskeinen sisältö on selitetty tekstissä

Edelliseen eli vuoden 2018 kyselyyn⁴⁵ verrattuna vastaajista enemmistö 44 % oli edelleen alalla yli 10-vuotta työskennelleitä. Kun verrataan vuoden 2022 kyselyä tilanteeseen vuonna 2018, pudotusta oli kuitenkin 6 prosenttiyksikköä (vuonna 2018 alalla yli 10 vuotta työskennelleitä vastaajista oli 50 %). Vaikka alalla on pysytty suhteellisen pitkään, on työpaikan vaihdoksia kuitenkin tehty. Vastaajista 42 % oli työskennellyt nykyisessä tehtävässään 1–4 vuotta. Edellisen selvityksen aikaan 36 % vastaajista oli työskennellyt tehtävässään 1–4 vuotta. Yleistettävää johtopäätöstä tästä ei voi vetää, mutta saattaa olla, että työpaikan vaihdokset ovat lisääntyneet myös alalla pitkään pysyneiden keskuudessa.

Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

Erilaisten selvitysten mukaan näyttää siltä, että lastensuojelun sosiaalityötä tehdään tyyppillisesti työuran alkuvuosina ja sosiaalityöntekijän ammatista siirrytään toisiin työtehtäviin juuri silloin, kun työkokemusta on ehtinyt kertyä ja henkilö on parhaassa työiässä. Tämä tulee ilmi sekä Kuntien eläkevakuutusyhtiö KEVA:n että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksissä. Tarkempaa tietoa siirtymistä ja niiden syistä ei toistaiseksi ole.

Tähän kyselyyn vastanneet ovat pääosin laillistettuja sosionomeja ja sosiaalityöntekijöitä. Vain 8 % vastanneista ilmoitti opiskelevansa alaa. Tilapäisten työntekijöiden osuus kunnissa ja kuntayhtymissä koko lastensuojelun henkilöstöstä vaihtelee kuitenkin merkittävästi. Terveyden - ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksessä henkilöstömitoituksen toteutumisesta ilmenee sijaispätevien osuuden vaihtelu hyvinvointialueittain 13–47 % välillä siten, että yhdeksällä hyvinvointialueella sijaispätevien sosiaalityöntekijöiden osuus on vähintään neljännes tai jopa kolmasosa.

Tilapäisten suuri osuus voi kertoa siitä, ettei kannustimia laillistettujen työntekijöiden hankkimiseksi ole käytetty riittävästi koska käytännössä riittävien palkkakannustimien käyttö on Talentian arvion mukaan johtanut kentällä siihen, että laillistetut ammattihenkilöt on saatu kaikkiin vakansseihin.

LÄHTEET

KEVA (2021) Kuntien työvoimatarve 2030-analyysi. Kuntien työvoimaennuste 2030. Analyysi kuntien työvoima- ja osaamistarpeista 16.2.2021. Aula Research Oy.

KEVA (2020) Sosiaaliala ja sosiaalityöntekijät: työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet 2010 – 2019. Luentomoniste KEVA 2020.

Pekkarinen, L. (2018) Julkisen alan työhyvinvointi vuonna 2018.

Kevan tutkimuksia 1/2018. Yliruka, L., Harrikari, T., Forsell, M., Kuoppala, T., Purhonen, E. & Salmela, M. (2022)

Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen: Kuntakyselyjen tulokset. Työpapereita 44/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/145350>

45 Wilén 2018b

3.2 Vastaajien työpaikan tai alan vaihtoon liittyvät tekijät

Sosiaalityöntekijä-vastaajien tai ohjaajan erilaisissa tehtävissä työskentelevien välillä ei ollut suurta eroa siinä, olivatko vastaajat miettineet alan vaihtoa.

Työpaikan tai alan vaihtoa oli miettinyt (n=322):

- Sosiaalityöntekijöistä 72 %
- Sosiaaliohjaajista/perhetyöntekijöistä/sosionomeista 68 %
- Muista lähityöntekijöistä 68 %

Tähän suhteutettuna johtavat sosiaalityöntekijät, joista kyselyyn oli vastannut vain 17 henkilöä, olivat hieman tyytyväisempiä työhönsä: heistä vain 53 % oli harkinnut työpaikan tai alan vaihtoa. Sosiaalihuollon, avohuollon, sijaishuollon ja jälkihuollon tehtävissä alanvaihtoa harkitsi 67–72 % vastaajista. Työpaikan tai alan vaihtoa miettineiden määrä on pysynyt valitettavan korkeana myös aiempiin selvityksiin verrattuna.⁴⁶

Sekä vuoden 2022 että vuoden 2018 vuoden kyselyissä pääasiallisia syitä mahdolliseen työpaikan tai alan vaihtoon olivat liialliset työpaineet, palkkaus ja esihenkilötyöhön liittyvät tekijät.

Työpaikan tai alan vaihtoa harkinneet saattoivat valita useamman vastausvaihtoehdon.

Työpaikan tai alan vaihtoa miettineiden taustasyitä olivat (n=221):

- Palkkaus 63 %
- Liialliset työpaineet 57 %
- Esihenkilötyöhön tai johtamiseen liittyvät syyt 49 %
- Vaihtelunhalu tai halu saada uusia haasteita työssä 27 %
- Työn sisältö ei vastaa odotuksia 16 %

⁴⁶ Paasivirta 2019; Wilén 2018b

28 % vastaajista oli täydentänyt vastaustaan avoimeen tekstikenttään. Avoimissa vastauksissa painottuivat seuraavat kategoriat: 1. Työolosuhteet (työyhteisön ongelmat, johtaminen, työn teon puitteet), 2. Henkinen kuormitus ja virkavastuun henkilöityminen ja 3. Suuret asiakasmäärät ja (kurjistuvat olosuhteet) Osin sisällöt menivät limittäin. Lisäksi saatiin yksittäisiä vastauksia liittyen hyvinvointialueen mukanaan tuomiin muutoksiin, opiskelukuvioiden tai perhe-elämän tai asuinpaikkakunnan muutoksiin, joiden vuoksi harkitsi työpaikan vaihtoa. (Ks. Kuvio 5.)

Kuvio 5. Muut syyt työpaikan tai alan vaihdon harkintaan.

1. Työolosuhteet (työyhteisön ongelmat, johtaminen, työn teon puitteet)

"Työn tekemisen rakenteet, tunne että esimies ei luota tapaan tehdä töitä."

"Työryhmän epäammattillisuus ja motivaation puute. Työpaikan järjestäytymättömyys."

*"Työilmapiiri"
"Sisäilmaongelmat"
"väkivallan uhka"
"Palkka ei vastaa työn vaativuutta"*

2. Henkinen kuormitus ja virkavastuun henkilöityminen.

"Työn eettinen kuormitus, ajan puute tehdä työ hyvin."

"Lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuu lapsen kokonaistilanteessa on melko kohtuuton."

"Liian suuri vastuu työmäärään nähden, virkavastuun henkilökohtaisuus"

"Yhteiskunnan asettamat ylivoimaiset odotukset"

3. Suuret asiakasmäärät ja (kurjistuvat olosuhteet)

"Liian vähäisestä henkilökunnan määrästä johtuvat suuret asiakasmäärät"

"Liian suuri määrä työtä, asiakasmäärä laitton, ei mahdollisuuksia tehdä eettisesti tai lainmukaisesti kestävä työtä, asiakkaille ei ole tarjota riittäviä palveluja."

"Palvelut kurjistetaan"

3.3 Mikä saisi pysymään nykyisessä työssä

Selvityksessä kysyttiin, mitkä tekijät saivat työpaikan tai alan vaihtoa harkinneita pysymään nykyisessä työpaikassaan. Vastaukset olivat samansuuntaisia aikaisempien tutkimusten kanssa alan veto- ja pitovoimahaasteista.⁴⁷ Avoimia vastauksia saatiin 305. Niissä kirjoitettiin ylivoimaisesti eniten **palkan** merkityksestä. Vaativasta ja kuormittavasta työstä tulisi saada kunnan korvaus, eikä nykyiseen palkkatasoon oltu tyytyväisiä. Muita mainittuja tekijöitä olivat **arvostus, työolosuhteisiin liittyvät osaava johtaminen, työn joustavuus, tiimin tuki työlle sekä asiakasmäärät, resurssit ja työn sisältöjen mielekkäys.**

⁴⁷ Ks. Tiili & Kuokkanen 2021; Puustinen-Korhonen 2017

Avoimissa vastauksissa painottuivat kriittiset näkökulmat, selkeät työhön sitouttavat tekijät olivat nähtävissä. Niitä olivat:

Kilpailukykyinen
palkka

Koettu työn arvostus

Työn joustavuus ja hyvä
alan johtaminen

Oman tiimin tuki

Kohtuulliset asiakas ja
työntekijämäärät

Työn merkityksen
kokemus

Palkkaan liittyvistä sisältömaininnoista suurimmassa osassa viesti oli yksinkertainen ja selkeä: palkan tulisi olla suurempi. Palkan yhteydessä mainittiin myös työn arvostaminen. Myös oman erityisosaamisen toivottiin vaikuttavan palkkaan. Palkkaan liittyvissä maininnoissa arvioitiin sen olevan liian pieni suhteessa perhesosiaalityön ja lastensuojelutyön erityispiirteisiin ja sisältöihin vaativana ja vastuullisena työnä.

"...sekä [työn] vaativuutta vastaava palkkaus..

"Palkankorotus/henkilökohtainen lisä erityisosaamisesta"

Huomiota toivottiin tulevaisuudessa kiinnitettävän edellä mainittujen tekijöiden lisäksi **perhesosiaalityön arvostukseen**.

"Laajemmin työhön kiinnostavia tekijöitä olisi kohtuulliset asiakasmäärät, esihenkilön tuki ja perhesosiaalityön arvostuksen nousu suhteessa lastensuojeluun."

Osassa vastauksissa työssä viihtymisen ja työn mielekkyyden kokemukset olivat ristiriidassa työn tekemiseen myönnettyjen resurssien ja sen johtamisen kanssa, jolloin palkkaan ja arvostukseen liittyvissä vastauksissa tuli esiin myös epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia:

"Minut saa pysymään se, että tiedostan tekeväni arvokasta työtä, mutta silti etsin koko ajan uutta työtä itselleni. Uuden työn etsimiseen vaikuttaa se, että työpaikallani johtaminen tapahtuu vain ylhäältäpäin eikä työntekijöitä ja heidän tarpeitaan kuulla. Tällä hetkellä yhtymä myös panostaa valtavasti sosiaalityöntekijöihin, sillä heistä on kova pula. Sosiaaliohjaajat ja perhetyöntekijät ovat unohtuneita tekijöitä, jotka paikkaavat paljolti sosiaalityöntekijöiden puutetta ilman kiitosta tai lisäpalkkaa. Pidettäessä omia puoliaan muistutetaan siitä, kuinka voi hakea töitä muualta ja tekijöitä riittää."

Tyytyväisyyttä nykyisiin tai potentiaalsiin hyviin työolosuhteisiin kuvattiin listaamalla useita pysymiseen vaikuttavia tekijöitä:

"Tällä hetkellä minua työssäni pitää työn kokeminen merkityksellisenä, työkaverit, työn vaihtelevuus, mahdollisuus vaikuttaa omaan työn sisältöön ja kalenteriin."

"Palkka, oma vakaa ja riittävästi resursoitu tiimi, mahdollisuus vaikuttaa oman työn sisältöön, asiakastyön ja johtamisen kehittämiseen"

"Asianmukainen työn tuki (yksilötyönohjaus, hyvä johtaminen, kouluttautumismahdollisuudet), asiakasmäärän rajaaminen (shl)"

Pysymiseen vaikutti työnantajan joustavuus suhteessa yksilöllisiin työtapoihin, osa-aikaiseen työhön ja oman työn sisältöön. Myös osaavaa johtamista pidettiin merkittävänä tukena työlle.

"Mahdollisuus tehdä osittaista työaika yhdistelemällä asiakastyötä ja tutkimustyötä."

"Itseohjautuvuuteen perustuva lähijohtaminen."

"Mahdollisuus vaikuttaa oman työn sisältöön."

"...mahdollisuus vaikuttaa työaikoihin..."

"Etätyömahdollisuus..."

"...työnantajan ymmärrys oman lapsiperhe-elämän yhteensovittamisesta..."

Johtamisessa suurimmat odotukset kohdistuivat siihen, että johtaja/esihenkilö on saavutettavissa ja antaa tarvittaessa aikaa. Häneltä toivottiin yksilöllistä joustavuutta ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Myös lähiesihenkilön rooli nähtiin tärkeänä tekijänä siinä, että työntekijä pysyy työpaikassaan.

"...sellainen johtaja, joka osaisi antaa myös positiivista palautetta..."

"Tukevampi esihenkilötyö..."

Oman tiimin tuki ja työympäristö kuvattiin muiden edellä mainittujen tekijöiden ohella merkittäviksi työssä pysymisen vahvistajiksi.

"Nykyinen tiimi ja työyhteisön tuki on todella merkittävässä roolissa siinä, etten ole vaihtanut työtä."

Asiakasmäärien suuruus ja kiireinen työtahti esiintyivät vastauksissa monella tapaa puutteellisten rakenteiden ja työlle saadun tuen yhteydessä.

"Aikaa tehdä työtä kunnolla..."

"Laajemmin työhön kiinnostavia tekijöitä olisi kohtuulliset asiakasmäärät..."

"Vaikka asiakasmäärää rajattu, on työ kuormittavaa ja työtä liikaa"

"Olisin tarvinnut kunnollisen perehdytyksestä tehtävään. Asiakkaiden tilanteet ovat varsin haastavia ja asiakkaita tulisi olla huomattavasti vähemmän, että työtä voisi tehdä laadukkaasti."

Työn sisältöön vaikutti kokemus työn merkityksellisyydestä ja auttamistyön tuomasta mielekkyydestä.

"...Työnkuva, joka tuntuu merkitykselliseltä ja vaikuttavalta..."

"...tunne siitä, että voi auttaa asiakkaita."

Työn ja työpaikan vetovoimaan vaikuttavat tekijät tulivat esiin monien toisiinsa liittyvien tekijöiden kautta.

Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

Tämän selvityksen tulokset ovat yhteneväisiä Talentian aiempien tulosten kanssa. Talentian selvityksen (Paulin 2017) mukaan työntekijät valitsevat työpaikan ja työpaikassa jatkamisen, kun työolosuhteiden laatu koostuu riittävästä palkasta, kohtuullisesta asiakasmäärästä, hyvästä oman alan substanssijohtamisesta, mahdollisuudesta kehittyä ammatillisesti, työpaikan hyvästä työilmapiiristä ja ammattitaidosta sekä etätööhön ja joustavaan työajan käyttöön liittyvistä mahdollisuuksista. Kun tarkastellaan rajatun sosionomien saatavuutta, pitovoimaa ja pysyvyyttä lastensuojelulaitoksissa Tiilen ja Kuokkasen (2021) mukaan keskeisiä tekijöitä ovat riittävä palkka, sijaishuollon ammatillinen koulutusosaaminen, työn mitoituksen ja henkisen kuormituksen kohtuullisuus ja työpaikan ammatillinen psykososiaalinen tuki sekä riittävä koulutus ja työsuojeluosaaminen haastaviin asiakastilanteisiin eli turvallisuus.

Koettu välinpitämättömyys edellä mainittuja pitovoimia kohtaan heijastuu sosiaalialalla työn arvostuksen kokemiseen. Lastensuojelutyön vaatavuutta ei ikään kuin tunnusteta konkreettisina työolosuhteiden parantamiseen liittyvinä työnantajan tekoina ja samanaikaisesti hyvistä ja toimivista työpaikoista mallien siirtämiseen puuttuvat systemaattiset toimintatavat valtakunnallisesti. Sosiaalialalla puuttuu työhyvinvoinnin kohdennettu valtakunnallinen kehittäminen. KEVA on pyytänyt sosiaalialalle kansallisia toimenpiteitä mielenterveysperusteisten sairaslomien ja työkyvyttömyyksien hallintaan. KEVA on huolissaan tilastojen pohjalta varhaisista työkyvyttömyysperusteisista eläköitymisistä koska sosiaalityöntekijöiden saatavuuden ennakoidaan kriisiytyvän vuonna 2030.

Rauman (2019) työuria koskevassa selvityksessä rakenteellista työmarkkinatilannekuvausta täydennettiin laadullisella kuvauksella työoloista. Tulosten perusteella vastaajat kokivat työnsä vastuulliseksi, monipuoliseksi, merkitykselliseksi ja haastavaksi. Toisaalta työtä katsottiin olevan liikaa, henkinen kuorma koettiin raskaaksi ja johtaminen puutteelliseksi. Kuormituksen kasvaessa liikaa, se heikentää työn mielekkyyttä ja merkityksen kokemusta. Tästä voi seurata työtytymättömyyttä, heikkoa työhön sitoutumista, sairauspoissaoloja, uupumista ja alanvaihtoa. Sosiaalialan ammattilaiset olivat kiinnostuneita perhe-elämän, vapaa-ajan ja työn yhteensovittamisesta. Tulokset vastasivat kansainvälistä trendiä. Tutkimuksissa on havaittu, että henkilöstöjohtamisella, työelämän joustoilla ja työhyvinvoinnin tukemisella on vaikutusta sekä pito- että vetovoimaan.

LÄHTEET

KEVA (2021) Kuntien työvoimatarve 2030-analyysi. Kuntien työvoimaennuste 2030. Analyysi kuntien työvoima- ja osaamistarpeista 16.2.2021. Aula Research Oy.

Paulin, S. (2017) Sosiaalityön työpaikkojen houkuttelevuus. Talentian selvitys 2017.

Vartia-Väänänen, M. & Pakkin, K. (2016) Työväkivalta ja sen uhka -selvitys. Hyvinvointia työstä -kalvosarja. Talentia Et Työterveyslaitos 2016.

Tiili, A. & Kuokkanen, J. (2021) Lapsen vuoksi - Lastensuojelun laitoshoidon vetovoimatekijät ja alalta työntävät tekijät -selvitys. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2021.

Rauma, J. (2019) Sosiaalialan ammattilaisten työurat. Selvitys pidempään sosiaalialalla työskennelleiden jäsenten työurista. Talentia, Helsinki.

3.4 Asiaksmäärät

Tässä luvussa kuvataan kyselyyn vastanneiden näkemyksiä asiakasmääristä. Lastensuojelulain 13b§ astui voimaan 1.1.2022. Sen mukaan lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä voi olla vuoden 2022 alusta enintään 35 lasta asiakkaanaan. Vuoden 2024 alusta lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä voi olla enintään 30 lasta asiakkaanaan.⁴⁸ Lastensuojelulain muutos koskee vain 0–17-vuotiaita lastensuojelun asiakkuudessa olevia lapsia, eli se ei koske täysi-ikäisiä jälkihuollon asiakkaita.⁴⁹

Vuoden 2018 kyselyn ajankohtana lastensuojelun asiakasmitoitus⁵⁰ ei vielä ollut toteutunut. Vuoden 2018 selvityksessä sosiaalityöntekijävastaajat esittivät sopivaksi asiakasmääräksi 21–30 lasta sosiaalityöntekijää kohden, jos työntekijä hoitaa vain lastensuojeluasioita.⁵¹

Vuonna 2022 46 %:n mukaan organisaatiossa toteutuivat lastensuojelun sosiaalityön lain mukaiset asiakasmäärät. 36 %:n mukaan lainmukainen asiakasmitoitus ei toteutunut ja 18 % vastaajista ei osannut sanoa.

36 %

mukaan lainmukainen asiakasmitoitus ei toteutunut

Tulos on saman suuntainen (31 %) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen kanssa.⁵²

Kysyimme, kannattavatko vastaajat sitovaa mitoitusta lastensuojelun tehostetun perhetyön asiakasmäärille. Vastaajista (n=321) 63 % kannatti sitovaa mitoitusta, ja 10 % ei kannattanut. 27 % vastaajista ei osannut sanoa.

63 %

kannatti sitovaa asiakasmitoitusta myös lastensuojelun tehostettuun perhetyöhön.

76 %

kannatti sitovaa asiakasmitoitusta sosiaalihuoltolain mukaiseen lapsiperheiden sosiaalityöhön.

48 Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

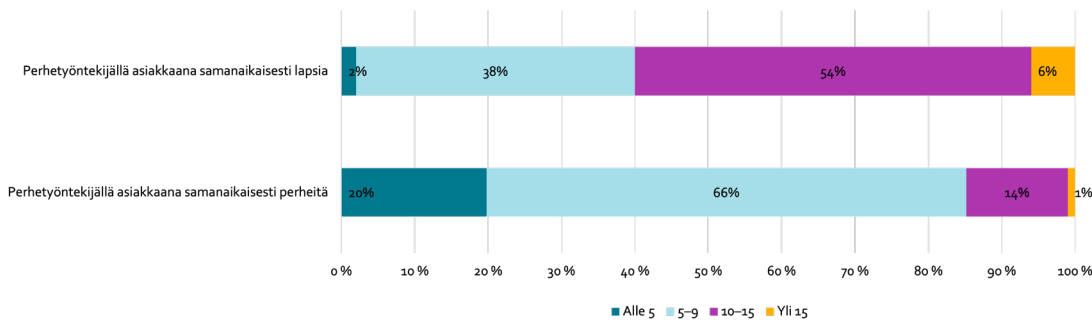
49 Sosiaali- ja terveysministeriö, Kuntainfo 11/2021

50 Kuinka monen asiakaslapsen vastuu työntekijänä sosiaalityöntekijä voi toimia.

51 Wilén 2018b

52 Yliruka ym. 2022

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, mitkä olisivat sopivat asiakasmäärät lastensuojelun tehostetussa perhetyössä, jos työntekijä hoitaa ainoastaan lastensuojeluasioita. Kysymykseen vastasi 305 vastaajaa. Vastaajista 54 % katsoi, että 10–15 lasta/työntekijä olisi sopiva määrä tehostetussa perhetyössä. 66 % vastasi, että yhdellä työntekijällä voisi olla samanaikaisesti 5–9 perhettä asiakkaanaan. (Ks. Kuvio 6.)

Kuvio 6. Sopiva asiakasmäärä tehostetussa perhetyössä?

Vastaajia pyydettiin arvioimaan mikä olisi sopiva asiakasmäärä (nimetty lapsi) sosiaalihuoltolain mukaisessa lapsiperheiden sosiaalityössä. Numerallisesti merkityissä asiakasmääräehdotuksissa (n=256) selvästi eniten, eli 38 % vastaajista ehdotti asiakasmääräksi 30–40 asiakaslapsen asioista vastaamista. Toisaalta 23 % vastaajista ehdotti yli 40 lapsiasiakasta. (Ks. Kuvio 7.)

Sosiaalihuoltolain mukaisen lapsiperheiden sosiaalityön sopiva asiakasmäärä (nimetty asiakaslapsi)

5-10 lasta	10-20 lasta	20-30 lasta	30-40 lasta	yli 40 lasta
28 vastaajaa 11%	46 vastaajaa 18%	26 vastaajaa 10%	96 vastaajaa 38%	60 vastaajaa 23%
(n=256)				

Kuvio 7. Sosiaalihuoltolain mukaisen lapsiperheiden sosiaalityön sopiva asiakasmäärä (nimetty asiakaslapsi)?

Osa vastaajista kuvasi vielä näkemyksiään.

"Lastensuojelua vastaava määrä. Tällöin perheiden tarpeisiin pystyttäisiin paremmin vastaamaan ennakoivasti, eikä kuormitus tuntuisi lastensuojelussa. Perheet saisivat paremmin ja oikea-aikaisemmin tarvitsemansa palvelut eikä lastensuojelua aina tarvittaisi."

"Jos halutaan arvottaa oikeasti ennaltaehkäiseviä palveluita niin sama kuin lastensuojelussa."

Mikäli asiakastilanteet eivät olisi kriisityneitä ja verrattavissa lastensuojelun asiakkuuksiin, vaan ehkäisevää tuen ja palvelun tarvetta, asiakasmäärä voisi olla suurempi kuin lastensuojelussa.

"40–50, jos asiakkuudet hoidettavissa sosiaalihuoltolain mukaisin keinoin, eikä lastensuojelullista, pitkäaikaista huolta."

Vastaajat kuvasivat myös, ettei asiakkaiden lukumäärä aina kerro suoraan työmäärästä ja työn kuormittavuudesta. Asiakkaiden ja perheiden tarpeet ja tilanteet vaihtelevat.

Asiakasmäärien toteutumisessa on suurta vaihtelevuutta. Merkittävä osa vastaajista katsoo, etteivät asiakasmäärät toteudu tällä hetkellä. Paraikaa on menossa siirtymävaihe sekä lainsäädännössä että palvelut siirtyvät hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle. On tärkeää, että henkilöstömitoituksen toteutumista ja asiakasmääriä seurataan jatkossakin.

Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

Mitoitusta koskevan valiokunnan mietinnön 34/2021 mukaan henkilöstömitoituksen tulee koskea asiakkaiden enimmäismääriä. Siitä tulee tarvittaessa poiketa alaspäin. Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee seurata muun muassa omavalvonnan keinoin säännöllisesti sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärää ja sovittaa asiakasmäärä sellaiseksi, että sosiaalityöntekijän on mahdollista huolehtia lapsen edun turvaamisesta, oikeuksien toteutumisesta ja laadukkaasta lastensuojelusta. Laki edellyttää hyvinvointialueilla aktiivisia kehittämistoimenpiteitä lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun välillä.

On menossa muutosprosessi, jossa sosiaalihuollon lapsiperhetyön palvelujen asiakasmääriä on seurattava ja selvitettävä, muodostaako mitoitus tosiasiallisesti kynnyksen lastensuojelupalveluille pääsyyn. Tämä edellyttää tarkkaa paikallista hyvinvointialuekohtaista tiedontuotantoa ja tutkimusta. Tarpeen vaatiessa lapsiperhesosiaalityön henkilöstömäärää on nostettava ajoissa siten, ettei liian suuri asiakasmäärä aiheuta liiallista kuormitusta ja laadun heikkenemistä. Resursseja tulee vahvistaa myös varhaiseen tukeen ilman aluehallintoviraston väliintuloa turvata riittävä henkilöstö ja laatu. Aluehallintovirasto voi tarvittaessa asettaa uhkasakon, mikäli hyvinvointialue ei turvaa riittäviä palveluita alueellaan.

Lastensuojelun asiakkuudet ovat erilaisia niiden vaativan työmäärän suhteen. Lasten ja perheiden tarpeet voivat muuttua myös asiakkuuksien aikana, jolloin lapsimäärää ja työnjakoa on tarkasteltava uudelleen. Työnjakoa tulee kehittää siten, että eri koulustaustaista tulevien ammattihenkilöiden osaaminen on tarkoituksenmukaisessa käytössä ja mahdollista kussakin erityistilanteessa. Myönteisenä odotusarvona voidaan pitää sitä, että tiukemman henkilöstömitoituksen voimaantuessa vuonna 2024, hyvinvointialueilla on suurempina järjestäjinä paremmat mahdollisuudet huomioida henkilöstömitoitus organisoimalla työtä sosiaalihuollon lapsiperhepalvelujen ja lastensuojelun tehtävien välillä. Henkilöstömitoitus on astunut voimaan 2022, joten työnjaon ja tehtävänkuvien ei voida olettaakaan olevan vielä täysin valmiita.

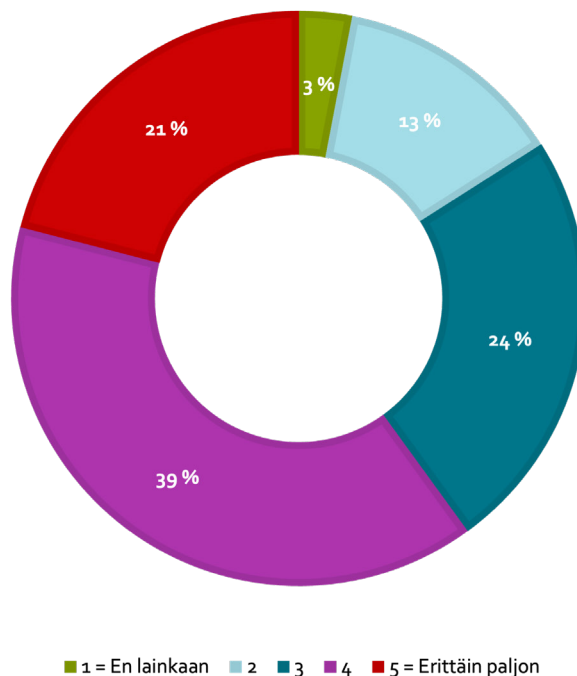
LÄHDE

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 34/2021.
HE 170/2021 vp; 13 b 5

3.5 Työn kuormittavuus, työyhteisö, työn organisointi

Tässä luvussa tarkastellaan kyselyn tuloksia työn kuormittavuuden, työyhteisöön liittyvien kysymysten ja työn organisoinnin näkökulmista. Monivalinta- ja avoimissa vastauksissa esiin nousseet teemat vertautuivat samankaltaisina tuoreisiin kuvauksiin⁵³ muun muassa lastensuojelun ja perhesosiaalityön henkilöstöresurssien työhyvinvointiin vaikuttavista taustatekijöistä.

Työn kuormittavuuteen, työyhteisön toimintaan ja työn organisointiin liittyvässä osiossa haluttiin selvittää koettua työn kuormittavuutta sekä kyselyyn osallistujien näkemyksiä siitä, miten liiallista kuormittavuutta voitaisiin vähentää. Kyselyyn osallistuneilta selvitettiin kokemusta monivalintakysymyksellä ja tarkemmin kokemuksia työn kuormittavuuteen liittyvistä tekijöistä avoimella kysymyksellä.

Kuvio 8. Koetko liiallista työpainetta?

Kyselyssä selvitettiin asteikolla 1-5 kokemusta liiallisesta työpaineesta (1=ei lainkaan 5=erittäin paljon). Vastaajista (n=322) 3 % arvioi, ettei koe liiallista työpainetta. 97 % kyselyyn vastanneista henkilöistä arvioi kokevansa liiallista työpainetta. Vastanneista 60 % arvioi kokevansa liiallista työpainetta paljon tai erittäin paljon. (Ks. Kuvio 8.)

97 %

arvioi kokevansa liiallista työpainetta.

53 Lehtola ym. 2022

3.5.1 Tärkeimpiä keinoja työpaineen vähentämiseksi

Avoimella kysymyksellä pyydettiin nimeämään tärkeimpiä keinoja työpaineen vähentämiseksi. Niihin saatujen vastausten perusteella oli tulkittavissa, että työntekijöiden odotukset poikkeavat vallitsevasta toimintakulttuurista, olosuhteista ja rakenteista. Kuvauksissa esitettiin myös kokemuksia vallitsevien olosuhteiden toimivista työhyvinvoinnin tekijöistä.

"Johdon parempi ymmärrys ruohonjuuritason työskentelystä. Tavoitemäärät liian korkeita ja se kuormittaa työntekijöitä. Enemmän tukea asiakastyöhön esihenkilöiltä, asiakkuudet ovat vaikeutuneet viimeisen vuoden aikana. Ammattikohtainen työnohjaus, nyt on paikalla isohkossa ryhmässä eri tehtävissä toimivia."

Avoimissa vastauksissa (n=301) sisältömainintoina nousivat useimmin esiin **johtamiseen, resursseihin ja työyhteisön ilmapiiriin ja keskinäiseen vuorovaikutukseen** liittyvät tekijät. Sisältömainintoina esiintyivät usein myös **työn tekemisen mahdollistavat rakenteet, työntekijän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja valintoihin liittyvät tekijät sekä toimialat ylittävän yhteistyön merkitys**. Näiden lisäksi vastauksissa viitattiin monin tavoin erilaisiin työntekijän ammattieettisiin pohdintoihin työn kuormittavuudesta. Ammattieettisen pohdinnan kannalta työn kuormittavuutta koettiin vähentävän palvelujen saaminen kuntoon riittävillä henkilöstöresursseilla, jotta asiakkaalle pystyttäisiin tarjoamaan tämän tarvitsemaa tukea. Myös huoli asiakkaan saaman palvelun laadusta koettiin kuormittavana ja palvelujen valvontaan liittyvien puutteiden poistaminen nähtiin tärkeänä keinona vaikuttaa työssä jaksamiseen.

"Kohtuullinen asiakasmäärä, jotta työn pystyy tekemään omien arvojen mukaisesti ja hyvin. Riittävät resurssit, jolloin työ jakautuu tasaisesti ja on kollegoita, joilta saa tukea sekä johto, joka pystyy keskittymään varsinaisiin esihenkilön tehtäviin eikä joudu paikkaamaan puuttuvia sosiaalityöntekijöitä."

Työntekijäresurssien merkitys nousi vastauksissa esiin asiakasmäärien vähentämisenä työntekijää kohden ja työntekijäresurssin lisäämisenä. Jaksamisen kannalta tärkeänä nähtiin myös työtehtävien tasainen jakautuminen sekä resurssityöntekijöiden palkkaaminen tilanteissa, joissa vakituista henkilökuntaa puuttuu esimerkiksi työntekijän pitkän poissaolon takia tai siksi, ettei virkaa ole täytetty. Kuormittavuuden torjumiseksi esitettiin asiakasmäärien rajaamista myös sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa, jotta ennaltaehkäisevää varhaista tukea voidaan antaa lapsen ja perheen tarpeiden mukaisesti. Työn kuormittavuutta ehkäisevänä tekijänä nostettiin esiin työnohjauksen, konsultoinnin ja muiden perustehtävää tukevien rakenteiden riittävä käyttömahdollisuus sekä toimivat työvälineet ja tietojärjestelmät.

Resurssien merkitys nousi vastauksissa esiin asiakasmäärien vähentämisenä työntekijää kohden ja työntekijäresurssin lisäämisenä. Henkilöstön liian vähäinen määrä on ongelma, koska yllättävät työntekijöiden poissaolot vaikuttavat kertautuessaan paikalla olevan henkilökunnan työmäärään. Työn kuormittavuutta vähentäisi myös mahdollisuus käyttää konsultointi- ja työnohjauspalveluita. Myös vapailla, lomilla ja palkalla on merkitystä.

"Työolosuhteiden parantaminen, mm. palkkauksen nostaminen työn vaativuutta vastaavalle tasolle. Paremmalla palkalla rekrytointi olisi helpompaa. Nyt vajausta on jatkuvasti vakansseissa..."

"Asiakasmitoitus laskee nyt omat asiakkaat, mutta siihen tulee työpariudet, työkaverin poissaolojen si- jaistamiset ja päivystystä on joka kolmas viikko. Työtä on liikaa ja yhteiskunnan rakenteiden pettäminen näkyy kohtuuttomana paineena lastensuojelussa. Konkari perehdyttävät opiskelijat ja tekevät heidän työt, kun jäävät kolmen kuukauden palkalliselle graduvapaaalle. Konkari ei saa palkanlisää eikä pääse koulutuksiin. Kunnat palkitsevat hyvät työntekijät lisätöillä kunnes hyvä työntekijä sairastuu."

Johtaminen ja esihenkilön tuki nähtiin niin ikään keskeisenä työn kuormittavuuteen vaikuttavana tekijänä. Esihenkilön antaman ajan ja arvostuksen koettiin olevan yhteydessä työntekijöiden sitoutumiseen. Esihenkilöltä odotetaan myös ymmärrystä työntekijän omia elämäntilanteita kohtaan sekä joustavuutta ja luottamusta työntekijän yksilöllisiin työn tekemisen tapoihin ja työn organisointiin. Keskeisenä pidettiin myös esihenkilön sisällöllistä osaamista sekä ymmärrystä työn haasteista. Johtamiselta toivottiin avoimuutta ja sitä, että hyvin tehty työ palkitaan.

*"Osaava yksikön esihenkilö, joka saa tukea omilta esihenkilöiltään"
"Hyvä johtaminen; tärkeimpänä esihenkilön luottamus alaiseen."
"Johdon parempi ymmärrys ruohonjuuritason työskentelystä..."
"... aidosti välittävä ja tukeva johtaminen..."*

"Keskusteluuyhteys sekä työtiimin että esimiehen kanssa. Erityisesti esimiehen olisi tärkeää pitää säännöllisesti keskusteluja kaikkien (myös määräaikaisten) työntekijöiden kanssa ja selvittää sitä kautta, miten työntekijä voi, miten on viihtynyt työssä, onko työ mahdollisesti kuormittavaa, miten voitaisiin yhdessä vähentää työpainetta. Usein etenkin uusi työntekijä saattaa ottaa solidaarisesti kaikki työtehtävät itselleen ja ei:n sanominen on hankalaa. Onkin tärkeää, että työyhteisössä luodaan sellainen ilmapiiri, jossa myös työhyvinvointi otetaan aktiivisesti huomioon ja kaikista välitetään. Mielestäni esimies on tässä avainasemassa. Lisään myös, että mielestäni kehityskeskustelut tulisi kuulua ehdottomasti myös määräaikaikaisille työntekijöille."

Tiimin / työryhmän toimivuuteen liittyvät tekijät korostuivat erityisesti työilmapiiriin liittyvissä painotuksissa. Työpaikan ilmapiiriltä toivottiin avoimuutta, luottamusta ja huumoria. Avoimuus tarkoittaa vaikeiden asioiden käsittelyä turvallisessa ja keskusteleavassa ilmapiirissä. Sen perusvireen tulisi olla myötätuntoinen ja kannustaa erilaisten työn herättämien kysymysten pohtimiseen.

"Työntekijöiden yhteinen aika purkaa tilanteita, jakaa tietoa ja pysyy kartalla."

"tiimirakenne, mahdollisuus nähdä työkavereita livenä ja mahdollisuus keskusteluihin työkavereiden kanssa"

"...työyhteisön hyvä ilmapiiri."

"vahva kollegiaalinen ja rakenteellinen tuki, avoin vuorovaikutteinen työpaikan kulttuuri"

Toimintaympäristön rakenteissa arvioitiin erityisesti toimivien työkäytäntöjen, selkeän ohjeistuksen sekä perehdytyksen vähentävän työn kuormittavuutta olennaisesti. Rakenteissa resursseja toivottiin käytettävän siten, että ammattilaiset voivat käyttää työaikansa tehtäviin, jotka ovat lastensuojelun ydintä. Erityisesti erilaisten toimistosihitehtävien arvioitiin vievän työntekijän aikaa suorasta asiakastyöstä.

Myös toimivien tietoteknisten järjestelmien ja niiden teknisen tuen merkitystä pidettiin tärkeinä. Yleisesti ottaen ajankäytön järjeistämisen ja päällekkäisen työn minimoinnin katsottiin ajanhallinnan ohella vähentävän kuormitusta. Asiakasnäkökulmasta kuormittavuutta vähentää ennaltaehkäisevän työn lisääminen, palvelujen saatavuus ja laatu sekä mahdollisuudet järjestää asiakkaalle oikea-aikaisesti tämän tarpeiden mukaisia palveluja siten, että työntekijän arvioon aidosti luotetaan.

Työntekijän toimintaan vaikuttavat yksilölliset tekijät, joiksi nousivat vastauksissa itsenäisen työn organisoinnin ja reflektoinnin taidot sekä omasta hyvinvoinnista huolehtiminen vapaa-ajalla.

Lisäksi näissä mainittiin tekijöitä, joita on mahdollisuus myös harjoitella, kuten työn organisointia tai ammattitaidon kehittämistä.

Toimialat ylittävään yhteistyöhön liittyvät tekijät mainittiin yhteistyön sujuvuuden kannalta merkityksellisinä. Sisältömaininnoissa korostuivat huoli muiden toimijoiden resurssien riittävydestä ja asiakkaiden pääsemisestä tarvittavien palvelujen piiriin ilman pitkiä odotusaikoja.

"Sosiaalityöntekijän työhön liittyvien oheistehtävien siirtäminen avustavalle henkilöstölle (esim. päätösten tulostaminen, erilaiset postitukset, asiakirjojen skannaaminen, tietopyyntöjen toimittaminen)."

"Päällekkäisen työn vähentäminen."

"Palveluiden saatavuus asiakkaille ja palveluiden monimuotoisuus..."

"...laajempi palveluvalikko mitä tarjota perheille..."

"...Myös oikea aikaisten palveluiden saatavuus helpottaisi tilannetta, jolloin ei tarvitsisi kannatella pitkiä aikoja perheitä, kun palveluita odotellaan."

"Kyky organisoida omaa työtä"

"Oma mielenhallinta/ riittämättömyyden tunteen sietokyky."

"Oman työn hyvä suunnittelu, järjevä kalenterointi, oman potentiaalini ja jaksamisen tunnistaminen ja kuunteleminen. Tarvittaessa keskustelut esihenkilön kanssa asiakasmäärästä."

"Järjestelmällisyys, paineensietokyky, joustavuus-toisaalta se, että osaa sanoa ei, oma elämä, mielekäs vapaa-aika, työyhteisö"

"Vahva ammatti-identiteetti ja osaaminen työssä..."

"...Oma henkilökohtainen asenne työhön ja kyky irroittautua työstä työajan ulkopuolella."

"...toimiva yhteistyö muiden perheen ympärillä toimivien tahojen kanssa..."

"...Myös oikea aikaisten palveluiden saatavuus helpottaisi tilannetta, jolloin ei tarvitsisi kannatella pitkiä aikoja perheitä kun palveluita odotellaan niin pitkään."

"...resurssien lisääminen myös sosiaalityötä tukeviin palveluihin (opiskeluterveydenhuolto/kuraattori, mielenveyspalvelut, lasten/nuorten psykiatria, tehostettu tuki koulussa/koulunkäynninavustajat), jotta ongelmat muilla osa-alueilla eivät valuisi lastensuojelun hoidettavaksi, moniammatillinen yhteistyö ja riittävästi palveluita, joita voi edes myöntää asiakkaalle."

Avoimista vastauksista voi tiivistää tärkeimmiksi keinoiksi työpaineen vähentämiseen:

- Riittävästi työntekijöitä /resurssit
- Kohtuullinen työmäärä
- Dialoginen kulttuuri työyhteisössä ja johtamisessa
- Toimintaympäristön tuki työlle ja selkeät ohjeet
- Työntekijän yksilölliset tekijät (joita voi myös harjoitella)
- Toimialat ylittävä yhteistyö

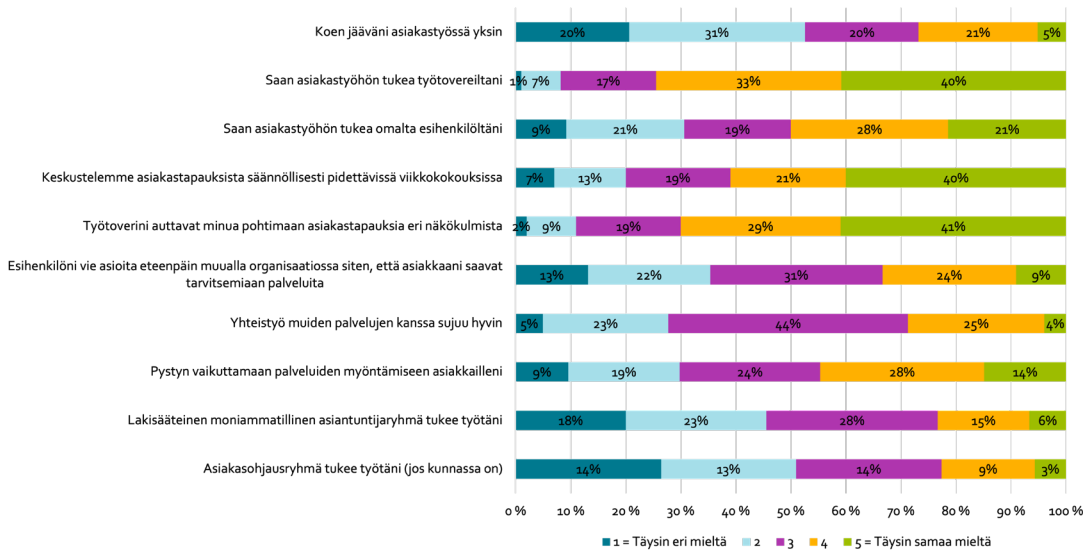
Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

Tässä kyselyssä 97 % vastasi kokeneensa liiallista työpainetta. Työterveyslaitoksen Kunta 10-tutkimuksen aineistossa vuosilta 2000–2014 on todettu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kuormitusta, työväsymystä ja sekundaäritraumatisoitumista enemmän kuin niillä sosiaalityöntekijöillä, jotka eivät hoida lastensuojeluasioita. Sekä KEVA:n (2010–2019) että Työterveyslaitoksen tuloksissa (2016) lastensuojelun sosiaalityössä työhyvinvointi näyttäisi heikkenevän iän ja työkokemuksen myötä. Suojaavina yksilöllisinä tekijöinä nähtiin ammatillinen osaaminen ja emotionaalinen vahvuus. Suojaavina organisatorisina tekijöinä supportiivinen organisaatiokulttuuri, työnohjaus ja ammatillinen autonomia.

3.5.2 Työlle saatava tuki

Vastaajia pyydettiin arvioimaan tuntemuksia työyhteisössään ja työtehtävissään väittämällä 1 täysin eri mieltä ja 5 täysin samaa mieltä. Vastaajilla oli mahdollisuus myös vastata ”ei koske työtäni” (n=322). Näitä ei ole huomioitu tässä kuviossa. (Ks. Kuvio 9.)

Valtaosa vastaajista kokee saavansa työyhteisöstä tukea työlleen. Työhön koettiin saatavan apua ja tukea muun muassa työtovereilta ja esihenkilöltä. Vastaajista 73 % koki saavansa asiakastyöhön tukea työtovereiltaan (täysin samaa mieltä 40 % ja samaa mieltä 33 %) ja 70 % työkavereilta asiakastapauksien pohtimiseen eri näkökulmista (täysin samaa mieltä 41% ja samaa mieltä 29%). 61 % vastasi, että asiakastapauksista keskusteltiin kokouksissa, mikä tuki työtä. (Ks. Kuvio 9.)

Kuvio 9. Arvioi tuntemuksia työyhteisössäsi ja työtehtävissäsi?

73 %

vastaajista koki saavansa asiakastyöhön tukea työtovereiltaan.

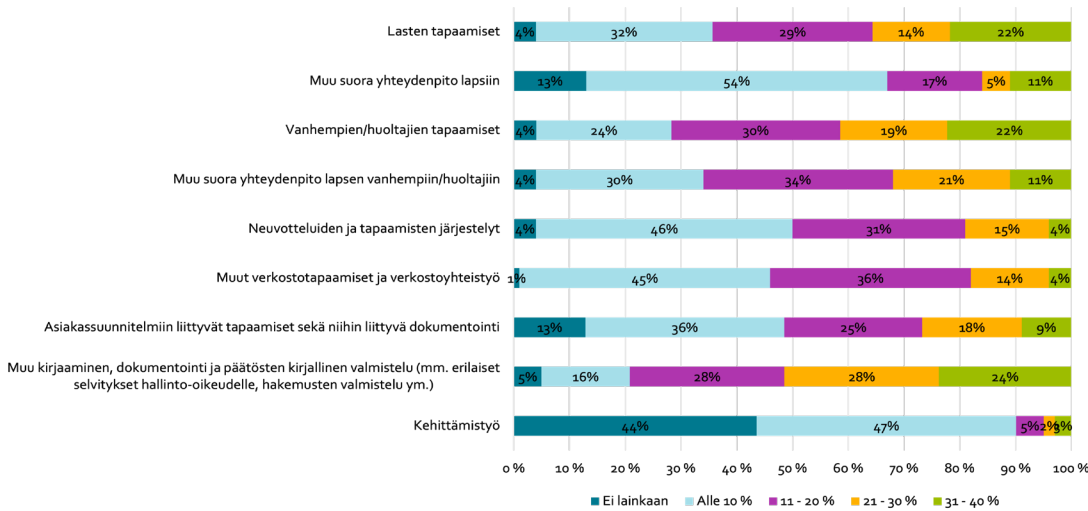

70 %

vastaajista sanoi saavansa työkavereiltaan apua asiakastapauksien pohtimiseen eri näkökulmista.

3.5.3 Työajan käyttö

Vastaajat (n=320) arvioivat, että heillä menee työssään eniten aikaa muuhun kirjaamiseen, dokumentointiin ja päätösten valmisteluun, vanhempien tapaamisiin ja muuhun suoraan yhteydenpitoon verrattuna lasten kanssa vietettyyn aikaan. **91 % katsoi, että kehittämistyölle on aikaa erittäin vähän, jos ollenkaan.** (Ks. Kuvio 10.)

Kuvio 10. Miten paljon (%) arvioit viikkotyöajastasi menevän seuraaviin asioihin?

73 % vastaajista (n=289) oli sitä mieltä, että lasten tapaamisiin tarvitaan lisää aikaa, ja 54 % katsoi, että myös muuhun suoraan yhteydenpitoon (puhelinkeskustelut, muu viestiminen esim. WhatsApp, chat, teams) kaivataan enemmän aikaa. (Ks. Kuvio 11.)

Kuvio 11. Tarvitsisin lisää aikaa?

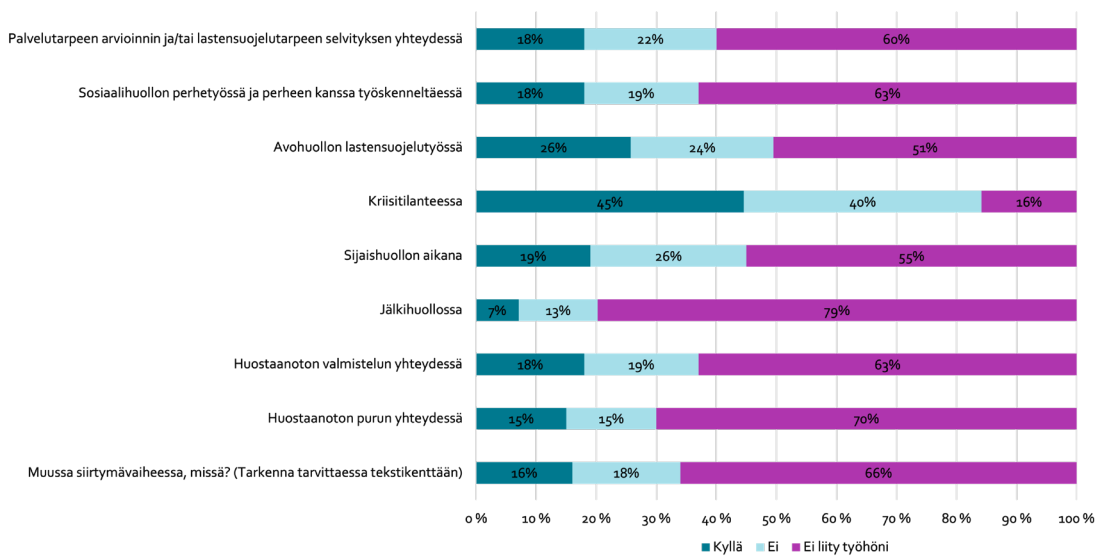

73 %

kaipaa lisää aikaa lasten tapaamisiin.

Pienissä (alle 50 000 asukasta) kunnissa neuvotteluiden ja tapaamisten järjestäminen ja muu verkostoyhteistyö ei vaatinut niin paljon aikaa kuin isoissa (yli 50 000 asukasta) kunnissa, joissa niiden järjestämiseen toivottiin lisää aikaa.

Vastaajilta kysyttiin monivalintana kokemusta käytettävissä olevasta riittävästä ajasta lasten ja nuorten tapaamiseen arvioinnin ja/tai lastensuojelutarpeen selvityksen yhteydessä, sosiaalihuollon perhetyössä ja perheen kanssa työskenneltäessä, avohuollon lastensuojelutyössä, kriisitilanteessa, sijaishuollon aikana, jälkihuollossa, huostaanoton valmistelun tai purun yhteydessä, tai muiden erilaisten päätös- arviointi tai siirtymävaiheiden yhteydessä. Vastaajista (n=320) valtaosa katsoi, ettei aikaa lasten ja nuorten tapaamiselle ollut riittävästi. (Ks. Kuvio 12.)

Kuvio 12. Onko sinulla työssäsi riittävästi aikaa tavata lapsia ja nuoria?

58 % heistä, joiden työtä kysytti koski, vastasi, ettei aikaa lasten tapaamisille ollut riittävästi. Jälkihuollon työssä 65 % koki, että aikaa lasten tapaamiselle ei ollut riittävästi.

53 %

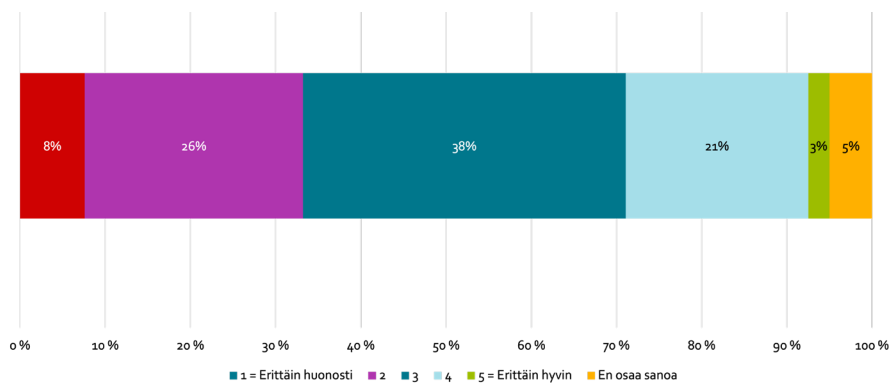
vastaajista koki, että kriisitilanteessa ehti tavata lasta tai nuorta riittävästi.

Tämä kertoo siitä, että akuuteissa tilanteissa pyritään järjestämään riittävästi aikaa lapsen tai nuoren kohtaamiseen. Mistä muusta työstä aika on pois, jää epäselväksi.

3.5.4 Lasten ja nuorten osallisuuden toteutuminen

Vastaajia pyydettiin arvioimaan miten lapsen/nuoren osallisuus palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä näkemyksensä mukaan toteutuu asteikolla 1 =erittäin huonosti - 5 =erittäin hyvin. Osallisuudella tarkoitettiin tässä sitä missä määrin lapsi/nuori on mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. (Ks. Kuvio 13.)

Kuvio 13. Miten lapsen/nuoren osallisuus palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä näkemyksesi mukaan toteutuu?

Vastaajista (n=317) 23 % (erittäin hyvin 2 % ja hyvin 21 %) koki lapsen/nuoren osallisuuden toteutuvan hyvin. Heitä pyydettiin lisäksi avoimella kysymyksellä nimeämään tekijöitä, jotka erityisesti tukevat lapsen tai nuoren osallisuutta – tai estävät sen toteutumista.

Osallisuutta edistävissä tekijöissä nousivat esiin työntekijän ammattitaito ja asenne osallisuuden mahdollistajana sekä järjestelmän mahdollistamat aikaresurssit ja osallisuutta tukevan organisaatiokulttuurin avoimuus ja läpinäkyvyys.

Vastaajien mukaan lapsen ja nuoren osallisuus ei toteutunut palveluiden arvioinnissa ja kehittämisessä riittävästi. Vastaajilla oli kuitenkin näkemys, osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä sekä siitä, miten osallisuutta voitaisiin parantaa.

Kuvio 14. Lapsen/nuoren osallisuutta tukevat/estävät tekijät?

Lapsen/nuoren osallisuutta tukevat tekijät (n=248)

- Lapsen omat kiireettömät tapaamiset
- Lapsi ja työntekijä tuntevat toisensa
- Työntekijän ammatillinen osaaminen ja vuorovaikutustaidot
- Hyvä suhde asiakkaaseen
- Resurssit tapaamisiin
- Varmistaa, että lapsi on tietoinen oikeuksistaan
- Monipuoliset yhteydenpitotavat lapsen kanssa
- Tiedon antaminen lapselle
- Avoimuus ja viranomaistoiminnan läpinäkyvyys
- Vaihtoehtojen pohtiminen yhdessä lapsen kanssa
- Vanhempien kanssa työskentely
- Organisaation työkalut
- Lapsen kokemus, että aikuisen voi luottaa

Lapsen/nuoren osallisuutta estävät tekijät (n=241)

- Ei osallisteta työskentelyyn
- Huoltajien haluttomuus työskentelyyn
- Resurssien puutteesta johtuva kiire
- Työskentelyn aikuiskeskeisyys
- Työskentelyn aikuiskeskeisyys
- Vanhempien kautta lapsen asioiden hoitaminen
- Työskentelyn organisaatiokeskeisyys
- Pitkät välimatkat sijoitettujen lasten luokse
- Vanhempien keskinäiset riidat
- Lapsen näkemystä ei pidetä tärkeänä
- Tiedon salaaminen lapselta
- Lapsen kokemus lähiympäristön turvattomuus
- Organisaation työkalut
- Lapsen kokemus, ettei voi luottaa aikuisiin

Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

Henkilöstöressurssien vähydestä ja mitoituksista annetut aluehallintoviraston korjauskehotukset ja uhkasakot kunnille ja kuntayhtymille ovat koskeneet juuri liian vähäistä työntekijämitoitusta ja sitä seurannutta puutteellista ajankäyttöä lakisääteisiin tehtäviin asiakkaan oikeuksien toteutumiseksi. Merkittäviä puutteita on havaittu asiakassuunnitelmien laatimisessa ja päätöksiin liittyvissä dokumentoinneissa. On huolestuttavaa, että tässä kyselyssä 46 % vastaajista arvioi tarvitsevansa lisää aikaa asiakassuunnitelmiin liittyviin tapaamisiin ja 44 % kirjaamiseen ja dokumentointiin. Henkilöstön riittämättömyys ja palvelujen puutteellinen resurssointi näyttää siten olevan varsin laaja ilmiö. Erityisesti koettu ajan riittämättömyys kriisitilanteessa (40 %) kyseenalaistaa työolosuhteiden toimivuuden ja asiakkaan oikeuksien kannalta yhden tärkeän lastensuojelun perusideologian – laadukkaan suojelun kriisitilanteessa.

Kananojan & Ruuskasen (2019) ja Yliruka ym. (2022) raporttien pohjalta voidaan arvioida, että työajan käytön ja lasten tapaamisten mahdollistumisen näkökulmasta asiakasmitoitus 30–35 lasta mahdollistaa ajallisesti niukan tapaamisosallisuuden lapselle. Lastensuojelutyön vaihtelevuuden ja kriisitilanteiden huomioimiseksi tulisi pyrkiä mitoitukseen maksimissaan 20–25 asiakaslasta/ sosiaalityöntekijä. Lisäksi lapsiperheosiaalityötä tulee vahvistaa.

Kananojan & Ruuskasen (2019) esittämät rakenteelliset reunaehdot ovat käyttökelpoisia hyvinvointialueilla. Työn kuormittavuus on riippuvainen muun muassa:

- Voidaanko perhetyötä vahvistamalla ja kotipalvelua lisäämällä vähentää lastensuojelun tarvetta?
- Nähdäänkö lastensuojelu tehtävänä, joka koskee myös muita lasten, nuorten ja perheiden parissa työskenteleviä ammattiryhmiä?
- Voidaanko työtä uudelleen organisoimalla lisätä asiakaslähtöisyyttä?
- Kuinka paljon lastensuojelun painopistettä voidaan siirtää avohuoltoon huomioiden resurssointi, joka toisaalta voi vähentää työkuormaa muualla?
- Miten työn tekemisen rakenteita ja prosesseja kehitetään joustavammiksi?
- Miten johtamista kehitetään?

LÄHTEET

Kananoja, A. & Ruuskanen, K. (2019) Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4026-0>

Sosiaali- ja terveysministeriö 4/2019. Raportteja ja muistioita.

Yliruka, L., Harrikari, T., Forsell, M., Kuoppala, T., Purhonen, E. & Salmela, M. (2022) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen: Kuntakyselyjen tulokset. Työpäperi 44/2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/145350>

3.6 Resurssien riittävydessä suuria ongelmia

Lapsiperheiden palvelut on LAPE-muutosohjelman myötä järjestetty perhekeskusten palvelukokonaisuuden alle. Perhekeskuksiin kuuluvat myös järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat. Lapsiperheiden hyvät ja kattavat peruspalvelut tukevat lapsia ja perheitä arjessa ja ennaltaehkäisevät haasteiden syntymistä.⁵⁴

Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat siirtyneet vuoden 2023 alusta hyvinvointialueiden vastuulle. Tätä ennen kunnat ovat olleet vastuussa lakisääteististä palveluista asukkailleen. Kyselyn laatimisen ja aineiston keruun aikaan kunnat ovat kuitenkin olleet järjestämismuutoksissa sekä sosiaalipalveluina sosiaalihuoltolain mukaan järjestettävistä palveluista että palveluista, joista säädetään muissa laeissa (esim. oppilashuolto). Kunnilla on ollut mahdollisuus järjestää myös muita palveluita. Suuri osa sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista on ollut kunnan harkittavissa niin sanotusti määrärahasidonnaisena palveluna. Kuitenkin palveluiden myöntämisessä tulee harkita yksilöllisesti, eikä asiakasryhmiä voida sulkea palvelun piiristä kunnan ohjeistuksen perusteella.⁵⁵ Aineiston keruun aikaan kunnan vastuu oli varmistaa, että ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestettiin tarpeen mukaan sisällöltään ja laajuudeltaan kaikkina vuorokauden aikoina.⁵⁶

Myös koronapandemia on osaltaan haastanut perheitä. Perheille, joille pandemia-aika oli vaikea, tulee tarjota apua ja tukea.⁵⁷

Lastensuojelutilastoja katsottaessa matalan kynnyksen palvelut eivät ennaltaehkäise riittävästi korjaavan työn tarvetta. Lastensuojeluilmoitusten ja ilmoitusten kohteena olevien lasten määrä on kasvanut 7 prosenttia edellisestä vuodesta.⁵⁸

54 Hastrup ym. 2021b

55 Sosiaalihuoltolain soveltamisopas

56 Kuntaliitto, lastensuojelu

57 Paju 2020

58 Forssell & Kuoppala 2022

Pyysimme kyselyyn vastaajia (n=321) arvioimaan työskentely kuntansa/ kuntayhtymänsä lastensuojelun resurssien riittävyyttä.

81 %

katsoi, että muissa palveluissa kunnan resurssit ehkäisevään lastensuojeluun olivat liian vähäiset.

73 %

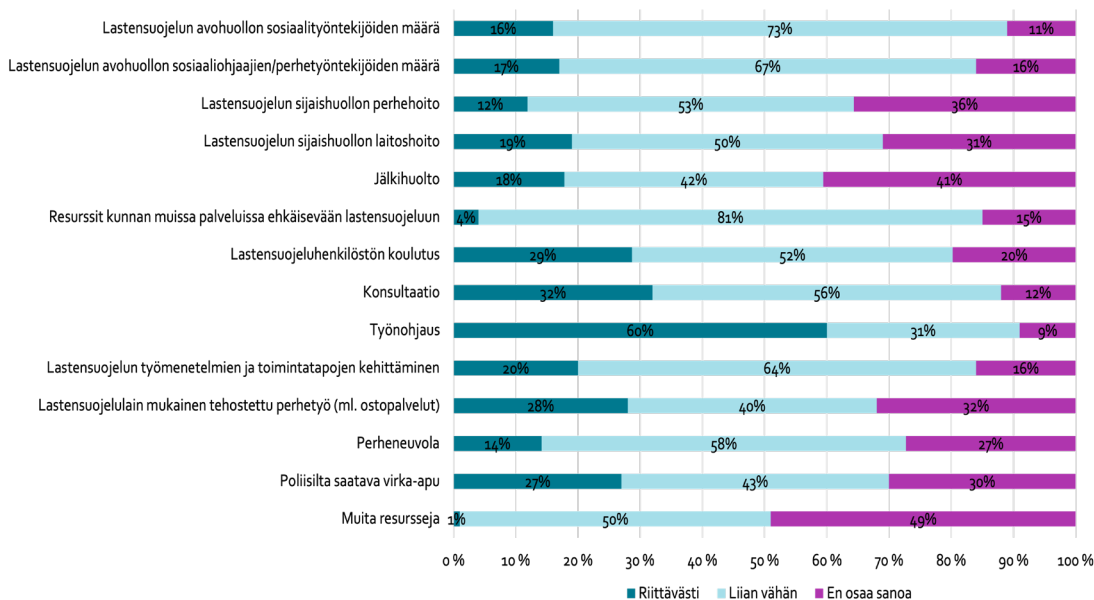
arvioi lastensuojelun avohuollon työntekijöiden määrän liian vähäiseksi.

67 %

arvioi lastensuojelun avohuollon sosiaaliohjaajien/perhetyöntekijöiden määrän liian vähäiseksi.

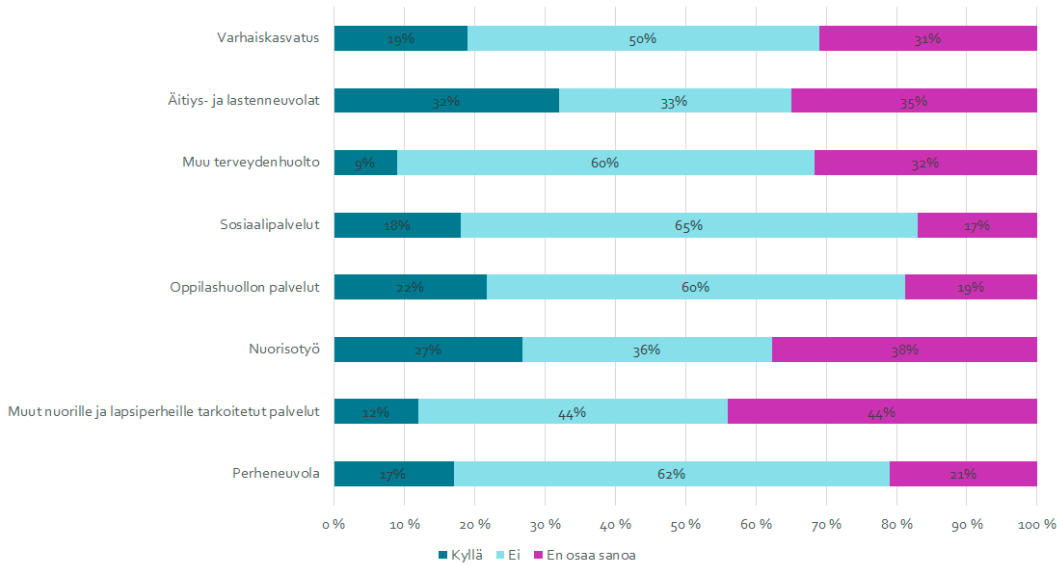
64 % vastasi, että lastensuojelun työmenetelmien ja toimintatapojen kehittäminen oli liian vähäistä. Toisaalta 60 % arvioi, että työnohjaukseen oli riittävästi resursseja. (Ks. Kuvio 15.)

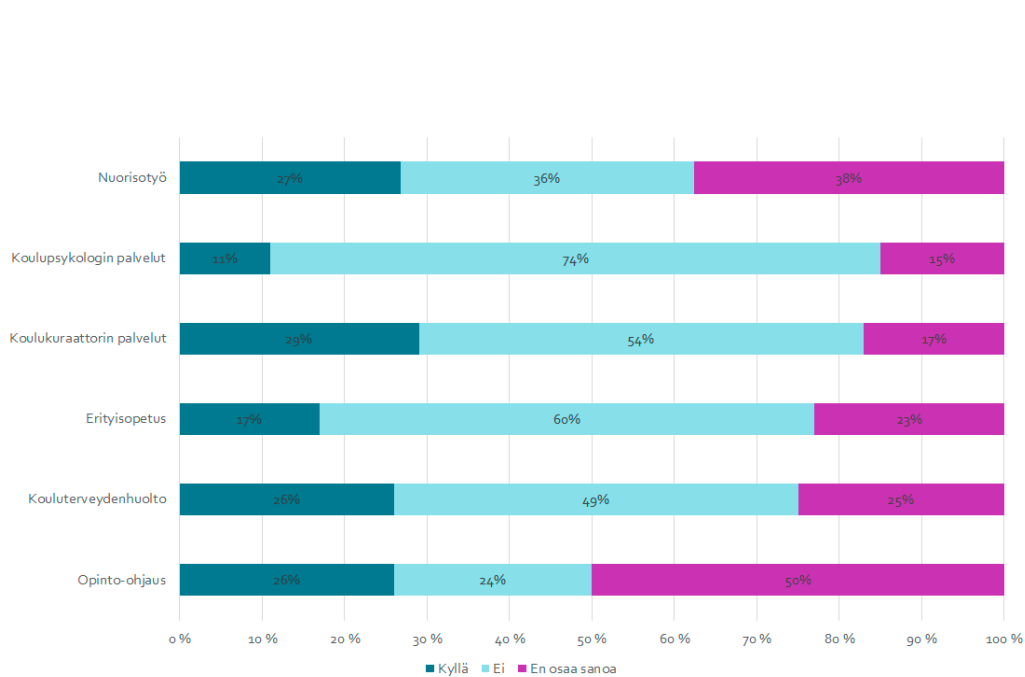
Kuvio 15. Miten arvioit kuntasi/ kuntayhtymäsi resurssien riittävyyttä lastensuojelun toteuttamiseksi?

Avovastauksissa (n=54) kuvattiin myös kunnan muiden resurssien vähyttä: etenkin lasten, nuorten ja perheiden mielenterveyspalveluita oli liian vähän. Vastaajat toivoivat myös mahdollisuutta käyttää erilaisia ostopalveluita kuten tukihenkilötoimintaa, kotipalvelua, ilta- ja viikonloppuaikana tapahtuvaa perhetyötä ja muuhun perheiden virka-ajan ulkopuoliseen aikaan tarvitsemaa työtä.

Kysyimme vastaajilta, onko ehkäisevä työ heidän kunnassaan/kuntayhtymässään tarpeeseen nähden riittävää seuraavissa asioissa (n=321) (Ks. Kuviot 16–18.):

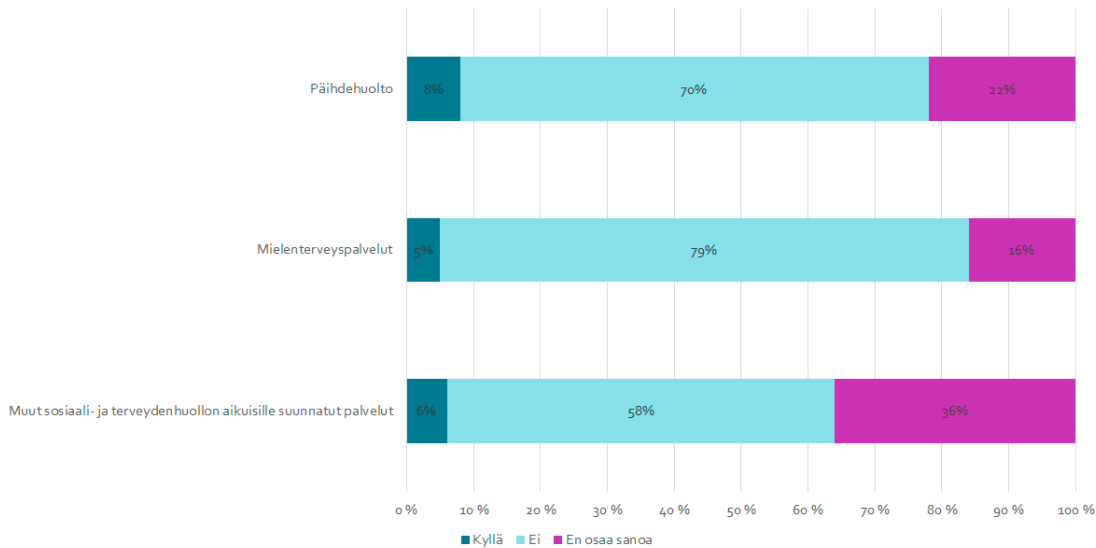

Kuvio 16. Onko ehkäisevä työ heidän kunnassaan/kuntayhtymässään tarpeeseen nähden riittävää seuraavissa asioissa? Vanhempien tukeminen kasvatuksessa?

Kuvio 17. Onko ehkäisevä työ kunnassanne/kuntayhtymässänne tarpeeseen nähden riittävää seuraavissa asioissa? Lapsen koulunkäynnin tukemisessa?

Kuvio 18. Onko ehkäisevä työ kunnassanne/ kuntayhtymässänne tarpeeseen nähden riittävää seuraavissa asioissa? Lasten huomioimisessa aikuisille suunnatuissa palveluissa?

Kaiken kaikkiaan tulokset olivat huonoja: ehkäisevät palvelut kunnissa/ kuntayhtymissä olivat riittämättömiä. Vanhemmuuden tukemisessa parhaimmat arvioinnit sai neuvola, mutta senkin arvioi riittäväksi vain kolmasosa vastaajista. Mielenveyspalveluissa lasten huomioiminen aikuisille suunnatuissa palveluissa ei 79 %:n mukaan ollut riittävää, ja 70 % vastasi, ettei lapsia huomioida riittävästi myöskään aikuisten päihdehuollon palveluissa. Lasten koulunkäynnin tukemisessa erityisesti koulupsykologin palveluita ei ollut 74 %:n mukaan riittävästi, ja 60 % vastasi, että erityisopetus jäi riittämättömäksi. Sosiaalipalveluiden tuki vanhempien kasvatustehtävässä oli 65 %:n mukaan riittämätöntä, ja perheneuvolan tukea piti riittämättömänä 62 % vastaajista. (Ks. Kuviot 16–18.)

79 %

arvioi, että lapsia ei huomioida riittävästi aikuisille suunnatuissa mielenveyspalveluissa.

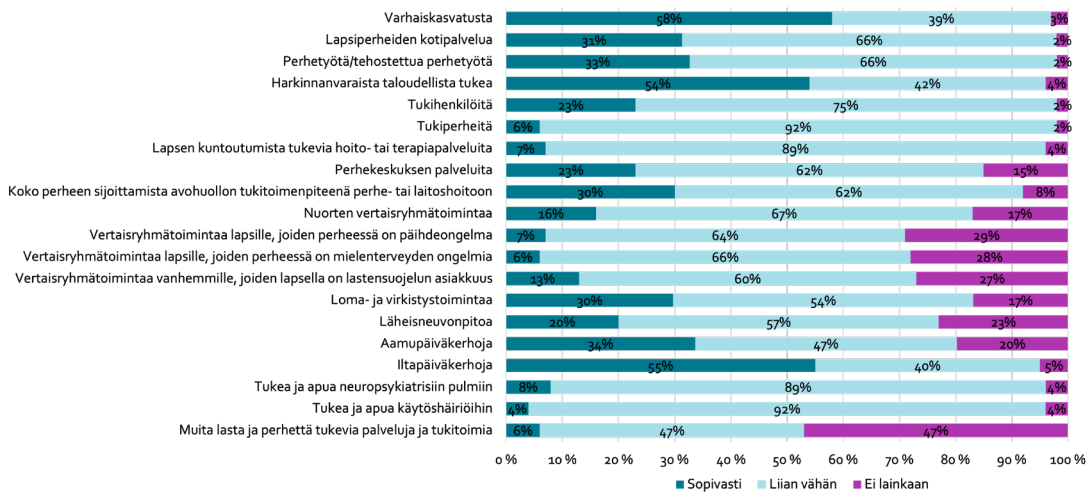

70 %

katsoi, ettei lapsia huomioida päihdehuollon palveluissa riittävästi.

Kysyimme vastaajilta, kuinka heidän kunnassaan/kuntayhtymässään on saatavilla sosiaalihuoltolain mukaisia/ lastensuojelun avohuollon tukitoimia (n=321) (Ks. Kuvio 19.).

Kuvio 19. Kuinka kunnassa/kuntayhtymässä on saatavilla sosiaalihuoltolain mukaisia/lastensuojelun avohuollon tukitoimia?

92 % vastaajista katsoi, että kunnassa/kuntayhtymässä oli saatavilla liian vähän tukiperheitä sekä tukea ja apua käytöshäiriöihin. 89 %:n mukaan lapsen kuntoutumista tukevia hoito- tai terapiapalveluita sekä tukea ja apua neuropsykiatrisiin pulmiin oli saatavilla liian vähän. Toisaalta vastaajista 58 % arvioi, että varhaiskasvatusta oli saatavilla sopivasti ja 55 % katsoi, että iltapäiväkerhoja oli sopivasti. Myös harkinnan varaista taloudellista tukea oli 54 %:n mukaan saatavilla sopivasti.

Jos nyt saatuja tuloksia verrataan vuoden 2018⁵⁹ selvitykseen tai sitä edeltäneeseen vuoden 2013⁶⁰ selvitykseen, vastaajien tyytyväisyys oli heikentynyt siihen, että varhaiskasvatusta oli saatavilla sosiaalihuoltolain mukaisena tai lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Vuonna 2013 tehdyn kyselyn mukaan 70 % vastaajista oli tyytyväisiä varhaiskasvatukseen saatavuuteen, vuonna 2018 luku oli 66 % ja vuonna 2022 enää 58 %. Tyytyväisyys on siis laskenut 8 prosenttiyksikköä.

Varhaiskasvatus on kriisissä ja etenkin pääkaupunkiseudulla on pula varhaiskasvatuksen opettajista ja ammattilaisista. Valtaosa varhaiskasvatuksen asiakaslapsista asuu taajamissa. Muun muassa nämä tekijät heijastuvat palveluiden saatavuuteen.⁶¹

59 Wilén 2018b

60 Sinko & Muuronen 2013

61 Ks. Sohsten-Nederström 2022; Lastensuojelun Keskusliitto, Lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen (Iskl.fi)

Toimeentulotuki siirrettiin Kelaan vuonna 2017 ja kunnille jäi mahdollisuus myöntää täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea.⁶² Nyt tehdyssä kyselyssä 54 % vastasi, että harkinnanvaraista taloudellista tukea oli saatavilla sopivasti. Vuonna 2018 luku oli 55 % ja vuonna 2013 sitä piti sopivana 45 %. Lasten suojeleminen viimesijaisella taloudellisella tuella on pyrkimys torjua lapsiperheköyhyttä. Lapsiperheköyhyys on kuitenkin lisääntynyt viime vuosina: 114 300 lasta eli pienituloisessa perheessä vuonna 2020.⁶³

Kotiin vietävät palvelut, kuten kotipalvelu tai perhetyö on nähty tärkeinä ennaltaehkäisevinä tukitoiminä. Niitä voidaan myöntää sekä sosiaalihuoltolain että lastensuojelulain nojalla. 66 % vastaajista katsoi, että kotipalvelua tai perhetyötä/tehostettua perhetyötä oli kunnassa/kuntayhtymässä liian vähän. Tilanne oli vuonna 2018 samansuuntainen: 68 % katsoi kotipalvelua ja 64 % perhetyötä olevan liian vähän tarjolla. Vuonna 2013 vastaajista 60 % arvioi kotipalvelua olevan liian vähän tarjolla. (Ks. Kuvio 20.)

Kotipalvelua ja perhetyötä liian vähän tarjolla			
	2013	2018	2022
Kotipalvelu	60%	68%	66%
Perhetyö/ tehostettu perhetyö	68%	64%	66%

Kuvio 20. Kotipalvelua ja perhetyötä riittämättömästi.

Valtakunnallisesti niiden perheiden määrä, jotka ovat lapsiperheiden kotipalvelun ja/tai perhetyön asiakkaina, on noussut vuodesta 2015 lukuun ottamatta 2020 koronapandemia-vuotta. Tältä osin voinee todeta, että sosiaalihuoltolain voimaantulon myötä kuluneina vuosina kotipalvelun ja perhetyön saatavuus on jonkin verran parantunut. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat jatkaneet laskuaan vuodesta 2015, jolloin lakiuudistus paransi muiden sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden saatavuutta.

62 Sosiaali- ja terveysministeriö, toimeentulotuki

63 Itla, Lapsiperheköyhyys datana

64 Sotkanet (ind. 3518, 3519)

65 Forssell & Kuoppala 2022

89 %

arvioi, että lapsen kuntoutumista tukevia hoito- tai terapiapalveluita sekä tukea ja apua neuropsykiatriisiin pulmiin oli saatavilla liian vähän.

Näitä palveluita ja yllä mainittuja tukihenkilö- ja tukiperhepalveluita on kaivattu lisää sekä vuosina 2013 että 2018 tehdyissä selvityksissä. Jatkumo on siis jo huomattavan pitkä.

17 vastaajaa oli maininnut avovastauksissaan liian vähän tarjolla olevia palveluita. Heidän mukaansa liian vähän palveluita ja tukitoimia oli saatavilla neuropsykiatriisiin ongelmiin, vammaispalveluissa sekä päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Nämä vastaukset vahvistivat kyselyn tuloksia.

Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

Tähän selvitykseen vastanneista 67 % arvioi lastensuojelun avohuollon sosiaaliohjaajien ja perhetyöntekijöiden määrän riittämättömäksi. Valviran rekisterissä on noin 36.000 sosionomia ja 8000 sosiaalityöntekijää. Työn houkuttelevuuden parantaminen edellyttää palkkauksen ja työolosuhteiden parantamista koska valmistuneiden ja laillistettujen määrä riittää hyvinvointialueilla tehtävien täyttämiseen.

Edellisessä luvussa esitettyjen resurssipuutteiden takia osallisuus ei voi toteutua, kun lakisääteisiä avohuollon palveluita ja muita kuntien tai kuntayhtymien järjestämisvastuulla olevia ehkäiseviä palveluita ei ole saatavilla riittävästi.

Yleisesti toteamme myös, että lastensuojelun palvelut ja moniammatilliset tukipalvelut ovat valtakunnallisesti epätasalaatuisia. Tasalaatuisuuden vahvistaminen hyvinvointialueiden välillä tulee olemaan yksi suurimmista lastensuojelun kehittämishaasteista jo 2023 alkaen.

Kun tarkastellaan varhaiskasvatuksen roolia lastensuojelun avopalvelujen yhteydessä, voidaan havaita, että on edelleen tärkeää pitää mielessä varhaiskasvatuksen erilaiset tarkoitukset. Perustuslakivaliokunta totesi omassa lausunnossaan (PeVL 17/2018), että varhaiskasvatusta koskevaa sääntelyä on ensisijaisesti arvioitava perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettuna sosiaalipalveluna. Tämä lähtökohta ei ole muuttunut lainsäädäntö- ja hallintouudistuksissa eikä terminologian muuttuessa. Varhaiskasvatus toteuttaa täten velvollisuutta turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä sekä tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan vahvaa sosiaalipedagogista, kasvatuksellista ja hoidollista osaamista, jotta lasten suojelun tarpeisiin voidaan vastata varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen perhetyö on yksi merkittävä ennaltaehkäisevän työn muoto, jota tulisi vahvistaa.

LÄHDE

Perustuslakivaliokunta PeVL 17/2018

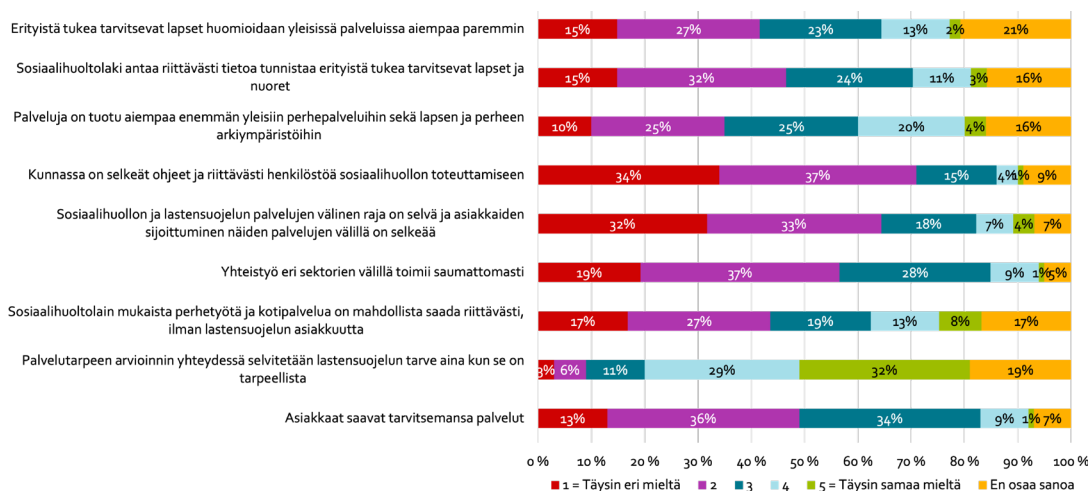
3.7 Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain rajapinnan arviointi

Vuonna 2014 vahvistetun ja vuonna 2015 voimaan tulleen uudistetun sosiaalihuoltolain⁶⁶ tavoitteena oli siirtää painopiste erityispalveluista ja korjaavasta työstä peruspalveluihin ja ennaltaehkäisevään työhön. Lain tavoitteena oli lasten suojelemisen näkökulmasta tukea ja vahvistaa ihmisten hyvinvointia sekä ehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä ja lisääntymistä. Lastensuojelun palveluiden näkökulmasta tuki painottuisi ennaltaehkäisevään työhön ja palveluita saisi ilman lastensuojelun asiakkuutta, jos lastensuojelun tarvetta ei ole. Tavoitteena oli, että iso osa asiakkaista saisi tukea sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden kautta ja lastensuojelun tarve vähenisi. Lain tavoitteista voi nostaa myös sen, että sosiaalihuollon ja terveydenhuollon yhteistyö vahvistuu, yhteistyö myös kaikkien muiden toimijoiden välillä (esim. työ-, asunto- ja opetusviranomaiset ja järjestöt ja yksityiset toimijat) paranee.⁶⁷

Lastensuojelun Keskusliiton ja Talentian vuonna 2018 toteuttaman kyselyn aikaan sosiaalihuoltolain voimaan astumisesta oli vain muutama vuosi ja haasteet rajapinnalla ja arvioinnin kriteerien välillä oli nähtävissä. On edelleen ajankohtaista tarkastella, miten sosiaalihuollon ja lastensuojelun välinen rajapinta ja asiakkaiden ohjautuminen palveluissa toteutuu.⁶⁸

62 % vastasi, että sosiaalihuollon ja lastensuojelun sosiaalityö kunnassa/kuntayhtymässä oli organisoitu eri yksikköihin ja organisatorisesti erikseen. 29 % mukaan työ oli yhdistetty ja samassa yksikössä myös organisatorisesti (n=321). Tässä oli nähtävissä ero pienten (asukasluku alle 50 000) ja isojen (asukasluku yli 50 000) kuntien välillä. Pienemmissä kunnissa työskentelevistä 63 % vastasi, että sosiaalihuollon ja lastensuojelun työ oli yhdistetty ja organisatorisesti samassa yksikössä. Suurissa kunnissa työskentelevistä 74 % vastasi, että sosiaalihuollon ja lastensuojelun työ oli eri yksiköissä ja organisatorisesti erikseen.

Kysimme vastaajilta, miten sosiaalihuoltolaki toteutuu kokonaisuudessaan heidän kunnassaan/kuntayhtymässään (n=317) (Ks. Kuvio 21.).

Kuvio 21. miten sosiaalihuoltolaki mielestäsi kokonaisuudessaan toteutuu kunnassanne/kuntayhtymässänne?

66 Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

67 Sosiaali- ja terveysministeriö, sosiaalihuoltolaki; ks. myös Kananaja ym. 2013

68 Ks. Alatalo ym. 2019

Edellä kävi ilmi, että työn organisoinnissa samaan tai eri yksikköön oli eroja pienten ja suurten kuntien välillä. Tällä voi olla vaikutusta myös kokemukseen siitä, kuinka selvä raja niiden välillä on.

71 % oli eri mieltä tai täysin eri mieltä siitä, että kunnassa on selkeät ohjeet ja riittävästi henkilöstöä sosiaalihuollon toteuttamiseen. 65 % oli eri mieltä tai täysin eri mieltä siitä, että sosiaalihuollon ja lastensuojelun palvelujen välinen raja on selvä ja asiakkaiden sijoittuminen näiden palvelujen välillä on selkeää. 56 % oli eri mieltä tai täysin eri mieltä siitä, että yhteistyö eri sektorien välillä toimii saumattomasti. Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä siitä, että palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve aina, kun se on tarpeellista, oli vastaajista 61 %.

Vastaajista (n=313) 41 %:n mukaan asiakkaille nimettiin tarvittaessa aina sosiaalihuoltolain mukainen omatyöntekijä. Palvelutarpeen arviointi pystyttiin toteuttamaan lain asettamissa määrärajoissa melkein aina 30 %:n (n=315) mukaan. Monialaisen yhteistyön onnistumiseen vastasi (n=315) Ei osaa sanoa 37 % vastaajista, ja 25 %:n mukaan se onnistui palvelutarpeen arvioinnissa kohtuullisesti. 42 % vastaajista (n=319) ei osannut sanoa, oliko asiakkuuskriteereitä.

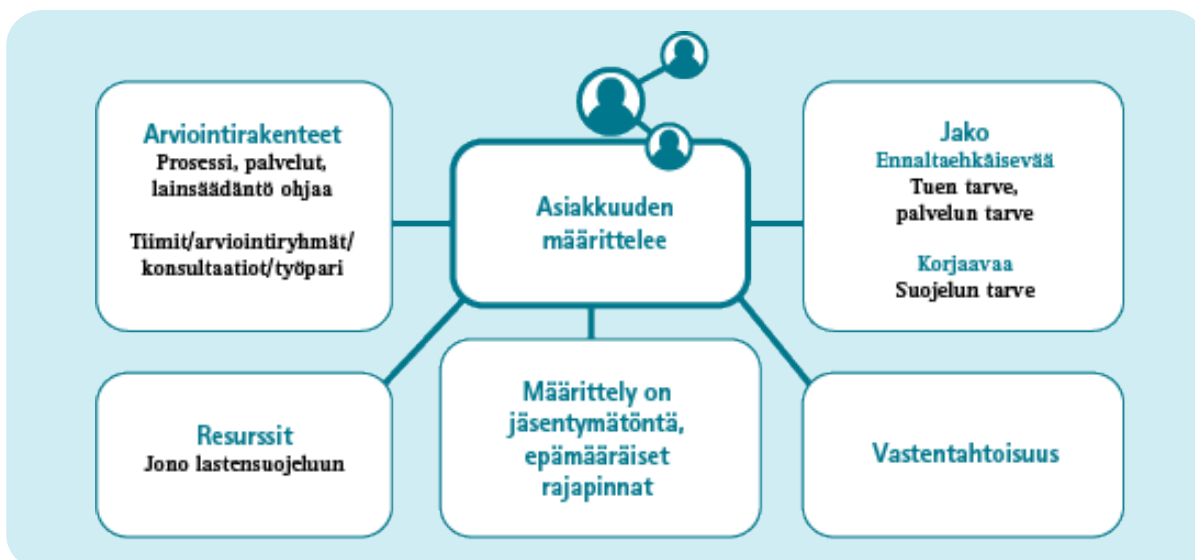

41 %

vastasi, että työskentelykunnassa/kuntayhtymässä oli asiakkuuskriteerit sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisissa palveluissa.

Kysyimme vastaajilta, millaisia käytäntöjä heidän organisaatiossaan oli lastensuojelun ja sosiaalihuollon asiakkuuden määrittelyyn. (n=110) Avoinnissa vastauksista kirjoitettiin seuraavista asioista: **Arviointirakenteet, Jako ennaltaehkäisevään ja korjaavaan, Määrittely on jäsentymätöntä, epämääräiset rajapinnat, Vastentahtoisuus sekä Resurssit.**

Kuvio 22. Millaisia käytäntöjä organisaatiossanne on lastensuojelun ja sosiaalihuollon asiakkuuden määrittelyyn?

Vastaajat kuvasivat avoimissa vastauksissa asiakkuuden määrittelyä joko arviointirakenteita esitellen, jossa kuvattiin erilaisin termein ja käsittein arviointia tapahtuvaksi eri prosessien kautta. Tässä mainittiin myös kirjallisista ohjeista, joiden sisältöjä kukaan ei kuvannut.

"Asiaksohjauksen palvelutarpeen arvion tiimi selvittää missä asiakkuus aloitetaan..."

"Konsultaatiot, yhteiset verkostot organisaatioiden välillä sekä kirjallinen ohjeistus."

"Perustuu pitkälti palveluihin eli palveluperusteista"

Vastaajat kuvasivat asiakkuuden määrittelyä myös jakona ennaltaehkäisevän (sosiaalihuoltolaki) ja korjaavan (lastensuojelulaki) -työn välillä. Toisaalta rajapinta ei tässäkään ollut täysin selvä.

"...Karkea rajanveto on, että lapsen kaltoinkohtelu ja vakavampi päihteiden käyttö kuuluvat automaattisesti lastensuojeluun...Asiakkuus toteutuu siellä mistä perhe saa riittävät palvelut mikäli itse suojelun tarve ei ole ilmeinen."

"Suojelun tarve määrittää sijoittumisen lastensuojeluun. Jos lapsella ei ole suojelun tarvetta on perhe shl sos.työssä."

Asiakkuuden määrittely ei ole yksiselitteistä ja vastaajat kuvasivat avoimissa vastauksissa jäsentymätöntä määrittelyä ja epämääräisiä rajapintoja.

"Kriteereitä on yritetty luoda, mutta käytännössä se on todella haastavaa. Sosiaalihuollossa on yhä vaativampia asiakkaita ja raja lastensuojelun ja sosiaalihuollon välillä on häilyvä."

"Rajapintakeskustelut shl ja ls kesken."

"Riippuu vähän sosiaalityöntekijästä, minkä hän näkee lastensuojelun tarpeena."

Myös vuoden 2018 selvityksessä kävi ilmi, että asiakkuuden määrittely ei ollut selkeää.

Avoimissa vastauksissa vastaajat kirjoittivat myös vastentahtoisuudesta lastensuojelun asiakkuuden kriteerinä.

"Perheen sitoutuminen ja halu vastaanottaa palveluita määrittävät paljon (liikaakin) sitä, sijoittuuko asiakkuus lastensuojeluun vai sh:n mukaisiin palveluihin."

"Eryteisesti korostuu vanhempien "halukkuus" vastaanottaa palveluja kuin lapsen etuun ja tarpeisiin."

"Vastentahtoiset asiakkaat tulevat lastensuojeluun. Myös ne jotka tarvitsevat sijoitusta..."

Vastauksista oli nähtävissä myös resurssieihin liittyvät tekijät. Lastensuojeluun jonotettiin, jotta lainmukaiset asiakasmäärät eivät ylittyisi.

"Lastensuojelun asiakasmitoituksen vuoksi lastensuojeluun jonotetaan, jos asiakasmäärät, mikä ei varmasti ole lain hengen mukaista."

"Asiakkuudet eivät aina siirry lastensuojeluun, jottei asiakasmäärät siellä pauku yli."

"Asiakasohjauksen palvelutarpeen arvion tiimi selvittää missä asiakkuus aloitetaan. Kuitenkin asiakasmäärän rajaamisen myötä, asiakkaita päätyy perhesosiaalityön asiakkaiksi suhteettoman suuri määrä. Suuri osa näistä asiakkaista olisi ennen määriteltä suoraan lastensuojelun asiakkaiksi."

Vastauksissa (n=110) tiivistyi, että lastensuojelun ja sosiaalihuollon asiakkuuden määrittelyssä on käytössä erilaisia rakenteita, työkäytäntöjä sekä organisaatioista kuin myös laista tulevia prosesseja. Käytössä on kirjallisia ohjeita ja suuntaviivoja asiakkuuskriteereihin, ja palveluiden saatavuus eli rakenteelliset tekijät määrittelevät myös osaltaan asiakkuuden sijoittumista. Lastensuojeluun siirtyvät ne asiakkaat, joilla on selkeä suojelutarve ja korjaavan työn tarve. Sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa asiakkuuskriteerinä ovat ennaltaehkäisevän tuen riittävyys, tuen ja palveluiden tarve sekä se, että ei ole suojelullista huolta. Toisaalta raja sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisten palveluiden välillä on ohut ja häilyvä. Asiakkaiden halukkuus ottaa palveluita vastaan tai vastentahtoisten toimenpiteiden tarve toimii asiakkuuden määrittelyn kriteerinä.⁶⁹ Vastaajien mukaan sosiaalihuoltolain mukaisissa asiakkuuksissa on yhä haastavampia asiakkaita, koska lastensuojeluun on muodostunut osassa kuntia jonoa.⁷⁰

69 Ks. Alatalo ym. 2019

70 Ks. myös HS. Mieliipide 7.10.2022; Pari sanaa lastensuojelusta Podcast 20.3.2021 Saako lastensuojelun epäkohdista puhua?

Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

Sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen ja lastensuojelun välisten tehtäväkuvien, työnjaon ja asiakaskriteereiden määrittely on välttämätöntä. Määrittely edellyttää tarkempaa tutkimus- ja selvitystyötä. Palvelun on oltava lapsen tarpeiden mukaista ja arviointityön tulee perustua ammatilliseen osaamiseen. Laki ei voi antaa yksityiskohtaisia arviointikriteereitä, vaan arvioinnin tulee perustua ammatilliseen osaamiseen.

- Kuinka metodiset asiakkuuden arviointikriteerit ovat käytössä ja tulkitaanko niitä yhteisesti siten, että asiakkuuden kriteereistä voidaan olla riittävästi yhtä mieltä?
- Miltä osin tämä on edelleen koulutus- ja kehittämiskysymys tai tarvitaanko arviointiin uusia työvälineitä?
- Tulisiko tähän aihepiiriin perustaa valtion toimesta ”sosiaalihuollon ja lastensuojelun rajapinnan ja työnjaon tutkimus- ja kehittämishanke”, joka kattaisi kaikki hyvinvointialueet pilotteineen 2023 tai 2024 alkaen?
- Voidaanko työn kehittämisellä, palkkauksen ja työolosuhteiden parantamisen lisäksi, kasvattaa työn houkuttelevuutta ja parantaa työntekijöiden saatavuutta?

3.8 Väliinputoamisen riskissä olevat asiakasryhmät

Vammaisilla lapsilla, neuroepätyypillisesti/neuropsykiatrisesti oireilevilla lapsilla ja maahanmuuttajataustaisilla lapsilla on kohonnut riski joutua tarvittavien palveluiden ulkopuolelle jäämiseen. Moniperusteiden syrjinnän torjuminen edellyttää ammattilaisilta ja palvelujärjestelmältä intersektionaalista ajattelua eli risteävien erojen tunnistamista lapsen elämäntilanteissa.⁷¹ Kyseisten asiakasryhmien tilanteessa ei ole tapahtunut erityisiä parannuksia, ja riski palveluiden ulkopuolelle jäämiseen tai väliinputoamiseen on tiedossa.⁷² Selvityksessä oli paljon kysymyksiä (43 kysymystä, joista osa avoimia). Teimme rajausta ja päädyimme valitsemaan edellä mainitut toistuvasti palveluiden saannissa heikossa asemassa näyttäytyvät heterogeeniset asiakasryhmät liäs selvittelyn kohteeksi lasten suojelemisen kontekstissa.

3.8.1 Vammaisten lasten ja neuropsykiatrisesti oireilevien lasten palveluun pääsy

Halusimme selvittää saavatko vammaiset lapset ja heidän perheensä tarvitsemansa palvelut ilman lastensuojelun asiakkuutta, kun perheessä ei ole lastensuojelullinen tilanne, vaan palveluiden tarve johtuu lapsen vammasta (n=316).

⁷¹ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, intersektionaalisuus ja sukupuoli

⁷² Ks. Vammaisfoorumi, Vammaiset lapset ja nuoret soteuudistuksessa 28.4.2022; Lämsä ym. 2015; Koponen ym. 2016; Paavonen & Partanen 2022

38 % katsoi, että vammaiset lapset ja heidän perheensä saavat huonosti (16 %) tai erittäin huonosti (22 %) tarvitsemansa palvelut ilman lastensuojelun asiakkuutta, vaikka palvelun tarve johtuu vammasta eikä lastensuojelullisesta tilanteesta. 14 %:n mukaan palvelua saavat hyvin (11 %) tai erittäin hyvin (3 %). 32 % vastaajista ei osannut sanoa.

Halusimme myös selvittää, saavatko neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ja heidän perheensä tarvitsemansa palvelut ilman lastensuojelun asiakkuutta, kun perheessä ei ole lastensuojelullinen tilanne, vaan palveluiden tarve johtuu lapsen erityisestä tuen tarpeesta (n=317).

57 % arvioi, että neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ja heidän perheensä saavat huonosti (28 %) tai erittäin huonosti (29 %) tarvitsemansa palvelut ilman lastensuojelun asiakkuutta, vaikka palvelun tarve johtuu lapsen erityisestä tuen tarpeesta, eikä lastensuojelullisesta tilanteesta. 12 %:n mukaan palvelua saavat hyvin (9 %) tai erittäin hyvin (3 %). 17 % vastaajista ei osannut sanoa.

Pyysimme vastaajia kuvaamaan millaisissa tilanteissa vammaisilla lapsilla sekä neuropsykiatrisesti oireilevilla lapsilla ja heidän perheillään on erityisesti haasteita palveluiden saannissa. Avoimia vastauksia saimme 120.

Avoimissa vastauksissa kuvattiin **palveluun pääsyn vaikeutta** ja sitä, että lapset ovat **väliinputoajia palveluissa**, kun eivät täyty tarvittavia asiakkuuden kriteereitä.

"Mielestäni nämä lapset ovat monasti väliinputoajia, joita pompotellaan yksiköstä toiseen ja kukaan ei täysin ota kappa."

"Vammaispalveluiden asiakkuuteen pääsee heikosti, eikä palveluita myönnetä."

"Kunnan ohjeet toteuttaa palveluita, rajaa usein mm. neuropsykiatriset lapset ja perheet tarpeineen palveluiden ulkopuolelle."

Vastauksissa kuvattiin myös sitä, että **lastensuojelu paikkaa muita sosiaali- ja terveystalvueluita** muiden sosiaali- ja terveystalvueluiden vedotessa resurssihin, ja lasten ja perheiden on muutoin vaikea saada tukea ja apua.

"Eiköhän suurelta osin todeta että katseet kääntyvät lastensuojeluun kun meillä nyt ei ole resurssia"

"Yleisesti nepsy-lapsien muiden kuin lastensuojelun palveluiden ja tukitoimien saaminen on haastavaa."

"Vammaispalveluissa lapsen erityiset tarpeet suunnataan lastensuojeluun ja palvelut on pakko järjestää ls:n puolelta."

Vastaajat kuvasivat myös sitä, että **sosiaalihuoltolain mukainen lapsiperheiden sosiaalityö** on tullut palveluvalikossa lastensuojelun ja vammaispalvelun väliin. Nyt monia palveluita järjestetään sosiaalihuoltolain mukaisena.

"Asiakkuus perhesosiaalityöhön on usein "viimeinen" palvelu mitä tarjota, jos esimerkiksi vammaispalveluista tai erikoissairaanhoidosta ei tukea saa. Tällöin perheen tukena on sosiaaliohjaus ja usein myös perhetyö, jolloin yhdessä perheen kanssa jatketaan hakemista lapsen tarvitsemaan palveluun (esim. toimintaterapia)."

"On erityisen tuen piirissä olevia ja usein nepsy-haasteiset kuuluvat siihen."

Lisäksi **työntekijöiden tiedon ja osaamisen puute** erityistarpeisten lasten asioissa sekä **henkilöstön vaihtuvuus** ja sen vaikutukset tilanteisiin mainittiin vastuksissa.

"Nepsy oireiset lapset ovat vaikeassa tilanteessa, sillä monet tahot eivät tunnista oireita ja syyttävät lasta huonosta käytöksestä tai vastaavasti huonosta vanhemmuudesta."

"Tutkimuksiin pääsystä sekä ammattitaitoisten asiantuntijoiden puute."

Lisäksi vastauksissa mainittiin haastava arki, avun viipyminen, palveluista taistelu ja haasteiden kasautuminen, jotka kertaantuvat **vanhempien väsymisenä** ja tuottavat kurjistumisen ja palveluiden kierteen.

"Vanhempien jaksamisen tueksi liian vähän resursseja."

"...Tästä monesti lähtee kierre, jossa sekä lapsi että vanhempi uupuu ja voi huonosti taistellessa omista palveluistaan."

"Yleensä aina tilanne saadaan käännettyä vanhemmuuden haasteisiin tai vanhempien jaksamattomuuteen jolloin asiakkuus siirretään lastensuojeluun."

Avoimissa vastauksissa kuvattiin, että kuntien ja kuntayhtymien palveluissa tunnistetaan heikosti erityistä tukea tarvitsevat lapset ja heidän perheidensä tuen tarpeet. Palveluiden rakenteet ovat joustamattomia ja lapset jäävät väliin-putoajiksi, mikäli eivät täyty kaikilta osin asetettuja kriteereitä. Myös vuoden 2018 kyselyn⁷³ aineistossa oli saman suuntaisia tuloksia: vammaiset lapset tai neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ja heidän perheensä jäivät vaille riittävää apua. Selvityksen tuloksia tukee myös Ylirukan ym. (2018) tutkimus monimutkaisista ja erityistä osaamista edellyttävistä asiakastilanteista sosiaalityössä.

Etenkin neuropsykiatrisesti oireilevien lasten auttaminen vaatii erityistä osaamista, ja toimijoiden välillä on diagnostisoinnin ja yhteisymmärryksen vaikeutta. Ammattilaisille ei ole selvää, kenelle vastuu kuuluu, vaikka vastuuta lapsen asiasta voisi jakaa eri palveluiden kesken. Etenkin ne neuropsykiatrisista häiriöistä kärsivät asiakkaat, joilla ei ole oikeutta vammaispalveluihin tai palveluiden saatavuudessa on pompottelua viranomaisten välillä, kärsivät tilanteesta. Sellaisia ovat asiakkaat, joilla ei ole diagnoosia tai riittämätön diagnoosi mutta vammaispalveluiden tarve ja sellaiset asiakkaat, joiden avun tarvetta ei tunnisteta diagnoosista huolimatta, minkä vuoksi palveluiden saatavuus estyy.⁷⁴ Perheiden tulisi saada palvelut ilman lastensuojelun toimia, kun lastensuojelullista tarvetta ei ole. Erityistä tukea tarvitsevat lapset ja heidän perheensä tarvitsisivat ehkäiseviä palveluita ja varhaista tukea, joka auttaa arjessa ja myös vanhempien jaksamisessa.

Valitettavan usein avun saanti viivästyy. Myös perheen asuinpaikkakunnalla on valitettavan paljon vaikutusta palveluiden saatavuuteen, sillä varhaisen ja oikea-aikaisen tuen saannissa on suuria alueellisia eroja.⁷⁵

73 Wilén 2018b

74 Yliruka ym. 2018; Vesterinen Et Kalmarin 2022

75 Itla, Kasvun tuki, Perheillä on oikeus vaikuttavaan ja varhaiseen tukeen

3.8.2 Tilapäistä suojelua tarvitsevien tai turvapaikanhakijalasten ja -perheiden oikeus tukeen

Selvitimme myös, miten tilapäistä suojelua tarvitsevien tai turvapaikanhakijalasten ja -perheiden oikeus saada oikea-aikaista ja tarpeita vastaavaa tukea toteutuu vastaajien mukaan (n=313). Samaa asiaa selvitettiin jo vuoden 2018 kyselyssä. Nyt kysymysasettelua muutettiin hieman, kun huomioitiin Ukrainasta sotaa pakenevien ja turvaa hakevien oikeus tilapäiseen suojeluun.⁷⁶

Enemmistö 68 % vastasi: En osaa sanoa, mikä kuvaa jollain tavalla suullisen hyvin tämän asiakasryhmän asemaa palveluissa. Seuraavaksi eniten vastattiin Ei hyvin eikä huonosti 13 %:n mukaan. 10 %:n mukaan lapset ja perheet saavat erittäin huonosti tai huonosti oikea-aikaista ja tarpeitaan vastaavaa tukea, mutta 10 %:n mukaan asiakkaat saavat hyvin tai erittäin hyvin tarvitsemansa palvelut.

Pyysimme vastaajia kuvaamaan, millaisia haasteita kohdataan sosiaalihuoltolain mukaisessa sosiaalityössä ja lastensuojelussa liittyen tilapäistä suojelua tarvitsevien tai turvapaikanhakijalasten ja -perheiden tilanteisiin. Avoimia vastauksia saimme 46, joiden lisäksi 15 vastaajaa oli kirjoittanut, että ei osaa sanoa tai ei tiedä.

Vastauksissa kirjoitettiin **kielimuurin ja kulttuurierojen** tuomista haasteista sekä työntekijän että asiakkaan vuorovaikutuksen ja jaetun ymmärryksen saavuttamiseksi, lisäksi esimerkiksi viranomaispelko mainittiin tässä yhteydessä.

"Kieli ja kulttuuri on suuri haaste. Mahdollisuus väärinymmärryksiä ja tulkintaan on suuri."

"Kielitaito"

"Asiakkaat eivät ymmärrä prosesseja: kieli- ja kulttuurimuuri"

Vastauksissa kirjoitettiin myös turvaa hakevien lasten ja perheiden tilanteesta haastavana, koska **rakenteet, palvelut, toimijat ja rajapinnat ovat monet**. Tässä yhteydessä kirjoitettiin muuan muassa siitä, että riippuu asiakkaan statuksesta mihin palveluihin hänellä on oikeus tai mitä kunnassa on linjattu tarjottavan.

"Palvelujärjestelmässä toimiminen on vaikeaa perheille eikä tähän tahdo olla riittävästi tukea. Vastaanottolokia ja -toimintaa ei tunneta."

"eri toimijoiden roolit epäselvät"

"Palvelurakenne haittaa avunsaantia."

"Jos oleskelulupaa ei vielä ole, meidän palvelut on kunnassa rajattu kokonaan pois koska lapsiperheiden sosiaalihuoltolain mukaiset palveluja ei katsota välttämättömiksi palveluissa."

Vastaajat kuvasivat myös kompleksisia tilanteita: työskentely tilapäisen suojelun tai turvapaikanhakijalasten ja -perheiden tai ylipäätään maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa nähtiin monimutkaisten ja kompleksisten tilanteiden parissa työskentelynä.

⁷⁶ Maahanmuuttovirasto, Tilapäinen suojelu Ukrainasta paenneille | Maahanmuuttovirasto (migri.fi)

"Jotkut palveluista on vain suomea osaaville, kuten erilaiset perhetyön ryhmät, joka on hyvin eriarvoistavaa. Joskus näiden perheiden kanssa työskentelyaika menee aikuisten asioiden hoitamiseen (talous, asunto, migri, työllisyyspalvelut, kela ym.) eikä ydintyölle jää aikaa. Tietoa traumaista ja kunniakonflikteista mielestäni palveluissamme on liian vähän."

"Kompleksiset tilanteet" "Kriisit ja traumat" "Lähisuhdeväkivalta"

"...Sota-alueilta tulleet aikuiset ja lapset traumatisoituneita..."

"Työntekijöillä ei ole ammattitaitoa ja osaamista toimia näiden lasten ja perheiden kanssa. Ei ole ymmärrystä."

Kuten edellä kuvattiin, vastaajista enemmistö vastasi, ettei osaa sanoa asiakasryhmän tilanteesta ja avoimissa vastauksissa 15 vastaajaa kirjoitti, että ei osaa sanoa tai tiedä.

Yksi vastaaja kiteytti kirjoituksessaan keskeisen kehittämistarpeen:

"Marginaalinen kohderyhmä, jolloin palvelukokonaisuus ja asiaa käsittelevien osaaminen vaillaista. Ei osata aina tunnistaa minkälaista apua perhe tarvitsisi. Maahanmuuttajille tulisi olla enemmän spesifimpiä palveluita tarjolla ja oman kielisiä työntekijöitä, jotka voisivat toimia kulttuuritulkkeina."

Maahanmuuttajataustaiset ja erityisesti pakolaistaustaiset lapset⁷⁷ ja perheet ovat väliinpuotoajia, ja työskentely on ammattilaiselle vaativaa. Sosiaalityössä sen tekee vaativaksi muun muassa Ylirukan ym. (2018) tunnistamat traumatausta, kunniaaväkivalta, radikalisoitumisen uhka, kansainvälisen yhteistyön tarve ja kulttuuristen kysymysten nouseminen työskentelyssä merkitykselliseksi. Ne vaikuttavat merkittävästi sekä perheiden hyvinvointiin että voimavaroihin.

Asiakasryhmä on heterogeeninen kokemusmaailmaltaan, myös perheenjäsenet ovat kokeneet erilaisia asioita. Asiakkaiden kanssa työskentelyssä on usein mukana monia yhteistyötahoja ja paljon palveluiden koordinoitua, eikä viranomaistahojen työnjako ole akuuteissa tilanteissa aina ollut selkeää.⁷⁸ Myös vuoden 2018 kyselyn aineistossa oli samansuuntaisia tuloksia: turvapaikanhakijalapsen ja -perheen jäävät palvelujärjestelmässä avun ulkopuolelle ja monessa kohtaa väliinpuotoajiksi riippuen heidän statuksestaan.⁷⁹

⁷⁷ Maahanmuuttajataustainen on yleiskäsite, jolla viitataan maasta toiseen muuttaneeseen henkilöön, joka on syntynyt ulkomailla. Maahanmuutto syitä voivat olla esimerkiksi perhesyöt, työ, opiskelu tai lähtömaan tilanteesta johtuva pakolaisuus. Pakolainen on ulkomaalainen, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka UNHCR katsoo olevan pakolainen. Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee kansainvälisen suojelun tarpeeseen perustuvaa oleskelulupaa (turvapaikkaa) vierasta valtiosta. <https://thl.fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet>

⁷⁸ Yliruka 2018

⁷⁹ Wilén 2018b

Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

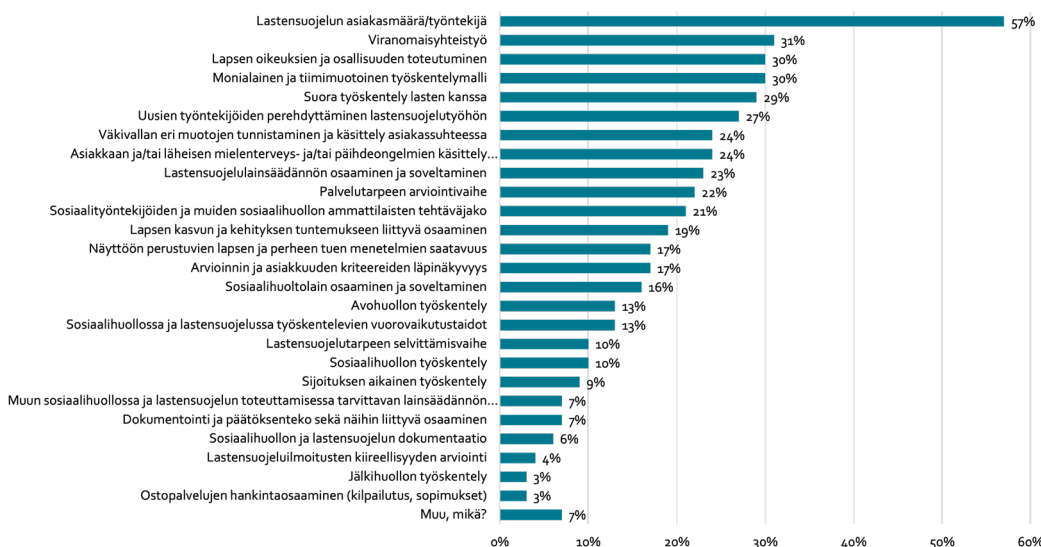
Lapsien ja asiakasryhmien kohdalla, jotka ovat väliinpuotoamisen riskissä on kyse perusoikeuksiin ja valvontaan liittyvistä kysymyksistä. Aluehallintovirastoissa ja Valviralla tulee olla riittävät resurssit sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen laadun valvontaan. Perusoikeuksien toteutumisen osalta tarvitaan myös eduskunnan oikeusasiamiehen linjauksia.

Ammattihenkilölain 4 § velvoittaa toimimaan ammattieettisesti kestäväällä tavalla ja sosiaalihuoltolain 48 § ja 49 § ilmoitusvelvollisuus koskee tilanteita, joissa asiakasturvallisuus vaarantuu tai lain mukaiset perusoikeudet eivät toteudu riittävästi. Ammattihenkilön on oltava kriittinen perusoikeuksien toteutumattomuuden osalta ja tunnistettava tilanteet, jotka ovat kyseenalaisia asiakkaan oikeuksien kannalta.

3.9 Tulevaisuuden näkymät

Sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämä Lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistus koostuu kahdesta vaiheesta. Ensimmäisen vaiheen visio-työskentelyn on tarkoitus valmistua helmikuussa 2023. Selvityksessämme kysyttiin myös tulevaisuuden tarpeista ja visiosta. Tässä viimeisessä alaluvussa kuvaamme kyselyn vastausten perusteella vahvistettavia asioita ja kriittisiä näkökulmia sekä tulevaisuuden visiota.

Kysyimme, mitä alla olevista osa-alueista tulisi vastaajien mielestä vahvistaa lasten ja perheiden sosiaalihuollon sekä lastensuojelun laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Vastaajien (n=321) tuli valita näkemyksensä mukaan viisi tärkeintä, valittujen vastausten lukumäärä: 1531. (Ks. Kuvio 23.)

Kuvio 23. Mitä osa-alueista tulisi mielestäsi vahvistaa lasten ja perheiden sosiaalihuollon sekä lastensuojelun laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi?

Vastaajien mukaan seuraavia viittä asiaa tulisi erityisesti vahvistaa lasten ja perheiden sosiaalihuollon sekä lastensuojelun laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi:

- Lastensuojelun asiakasmäärä/työntekijä (57 %)
- Viranomaisyhteistyö (31 %)
- Monialainen ja tiimimuotoinen työskentelymalli (30 %)
- Lapsen oikeuksien ja osallisuuden toteutuminen (30 %) ja suoratyöskentely lasten kanssa (29 %)
- Uusien työntekijöiden perehdyttäminen lastensuojelutyöhön (27 %)

Pyysimme vastaajia kirjoittamaan seuraavan toiveen mukaisesti: Lastensuojelulakia ollaan uudistamassa kokonaisvaltaisesti. Mitä lainsäädännön uudistamisessa pitäisi ottaa huomioon? Voit myös ottaa kantaa lastensuojelun kipukohtiin ja yleiseen eetokseen.

Saimme 146 avointa vastausta. Ne kuvasivat kriittisiä kohtia sekä sitä, mitä tulisi muuttaa tai vahvistaa lastensuojelun tulevaisuutta ajatellen.

Avoimissa vastauksissa kirjoitettiin eniten **työntekemisen olosuhteisiin** liittyvistä asioista.

Avoimissa vastauksissa kirjoitettiin vaihtuvuudesta sekä sitoutuneiden ja osaavien työntekijöiden tarpeesta. Vastaajat peräänkuuluttivat riittävää resursointia, osaavaa henkilökuntaa, sekä työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen merkitystä. Myös eri koulutusten tuoman osaamisen huomiointia toivottiin lisää. Sekä edellä mainittuja että perehdytystä ja johtamista kuvattiin tärkeiksi tekijöiksi alan tulevaisuuden kannalta. Palkkauksesta ja arvostuksestakin kirjoitettiin. Myös päätösten henkilöitymisestä ja yksittäisen työntekijän kantomasta virkavastuusta kirjoitettiin ja toivottiin kollektiivisempaa vastuunjakoa.

"Tärkein asia on riittävä resursointi, joka mahdollistaa laadukkaan ja suunnitelmallisen sosiaalityön..."

"Työn kuormittavuus ja vastuullisuus. "Työssäjaksamisen tukeminen" ..työntekijöiden työolot tulisi turvata. Vain hyvinvoivat työntekijät voivat auttaa lapsia ja nuoria."

"Riittävä resursointi" "Asiakasmäärät." "Resursointi ja palkkaus pitää olla kohdallaan."

"Vahva mentorituki aloittavalle työntekijälle."

"Esimiestyöhön panostaminen" " Johtamisen kehittämistä sosiaalialalle."

"Sijoituspäätöksissä aina vastuun jakaminen: sijoituspäätöksen tekee ja allekirjoittaa aina kaksi sos. tt. jotta päätös ei henkilöidy yhteen henkilöön."

"Lastensuojelulaki velvoittaa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää, sen sijaan vastuu pitäisi olla sosiaalilautakunnalla, joka siten velvoitettaisiin turvaamaan työntekijöille riittävät resurssit."

"Palkkaus: ei voi olla niin että ostopalvelussa saa parhaimmillaan 2000 e enemmän palkkaa kuin virassa samasta sos. tt:n työstä"

Sijaishuollon näkökulmista kirjoitti moni vastaaja. Korostettiin sitä, että sijoituksen aikana pitäisi pystyä kuntouttavaan työhön lapsen ja nuoren kanssa, ja että sijaishuollossa tulisi olla myös vastetta vaativan sijaishuollon tarpeisiin. Sijaishuoltoon päätyy lapsia ja nuoria ennaltaehkäisevien palveluiden puutteesta: etenkin neuropsykiatrinen oireilu/neuroepätyypillisten lasten ja nuorten tilanne näkyi vastauksissa. Neuropsykiatrista osaamista sekä mielenterveys- ja päihdepalveluja tulisi olla tarjolla jo ennen sijoitusta, mutta lapsella tulee olla pääsy niihin myös sijoituksen aikana. Lapsen tulee saada yhteys vastuusosiaalityöntekijäänsä, ja sijaishuollon valvontaan tulee kiinnittää huomiota. Sijoituksen aikana työskentely vanhempien kanssa ja vanhempien tuki tulisi huomioida, jotta lapsi voisi palata kotiin. Lapsen pysyvä huostaanotto tai avoin adoptio voisi tulla kyseeseen, mikäli se olisi lapsen edun mukaista.

"Kun lapsi otetaan huostaan, on sijaishuollon aikana pystyttävä turvaamaan lapsi vahingolliselta toiminnalta tai ympäristöltä... Kunnolliset mahdollisuudet työn tekemiseen mahdollistettava. Henkilökunnan pätevyyskiä mietittävä..."

"Päihteillä, rikoksilla ja muilla itseä ja toisia vahingoittavalla käytöksellä oireilevien lasten hoitoon, kuntoutukseen ja kasvatukseen enemmän keinoja konkreettiseen puuttumiseen ja muutostyöskentelyyn..."

"Sijoitettujen lasten oikeuksia palveluihin yleensä."

"...Perustason sijaishuoltoyksiköt pursuavat lapsia ja nuoria, joilla on tarvetta erityisosaamiseen, mutta jotka eivät oikeaa tukea saa."

"Sijoitukseen aikaiseen työhön panostaminen, jotta lapsi voi palata kotiin."

"Pitkäaikaisesti sijoitetun lapsen mahdollisuus "pysyvään sijoitukseen" tai avoimeen adoptioon, jos biologiset vanhemmat eivät ole ollenkaan tekemisissä lapsen kanssa..."

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisten palveluiden rajapinnasta ja sen epäselvyydestä kirjoitettiin avoimissa vastuksissa. Vastaajat kertoivat asiakaskriteerien selkiyttämisen ja valtakunnallisesti yhtenäisen linjan tarpeesta. Tässä yhteydessä kirjoitettiin myös erityisen tuen määritelmän haasteesta. Lisäksi lastensuojelun asiakasmitoitus on vastaajien mukaan tuonut tullessaan sitä, että entistä haastavampia asiakkaita jää sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin ja riski asiakasmitoituksen kiertämiseen eri tavoin on kasvanut. Lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksessa toivottiin huomioitavan myös sosiaalihuoltolaki ja asiakasmitoituksia sosiaalihuoltolain mukaiseen lasten ja perheiden sosiaalityöhön ja perhetyöhön. Myös lastensuojelun tehostettu perhetyö ja jälkihuolto kaipasivat asiakasmitoitusta.

"Lastensuojelun asiakkuuden kriteerit tulee olla selkeämmät..."

"Selkeys mm. Is asiakkuuden kriteereihin vs. erityisentuen lapsiin"

"Valtakunnallisesti yhteneväiset kriteerit lastensuojelun asiakkuudelle ja selkeät sanktiot sen kiertämisestä."

"Nykyinen jako sosiaalihuoltoon ja lastensuojeluun ei ole toimiva. Lastensuojelun asiakkuuden kriteerit ovat häilyvät ja todella monimutkaisia tilanteita hoidetaan sosiaalihuollon puolella. Sosiaalihuollossa ei ole asiakasmitoitusta, jolloin työntekijän vastuulla voi olla jopa lähemmäs sata lasta. Aikaa tehdä suunnitelmallista, vaikuttavaa muutostyökentelyä ei ole, kun aika menee tulipalojen sammuttamiseen. Myös sosiaalihuollossa tulisi olla asiakasmitoitus sekä systeminen työote käytössä."

"Asiakas siirtyy sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista usein suoraan sijoitukseen, eikä ole saanut avohuollon tukitoimia."

"Lastensuojelun asiakasmäärien toteutumista valvottava tarkemmin! Selvitettävä myös miten sitä pyritään kiertämään."

"Minulla on suuri huoli, että lastensuojelulakia uudistettaessa halutaan saada tilastot kauniin näköisiksi ja saada lastensuojeluasiakkuudet alas, jolloin tilastot näyttävät hyviltä. Tällöin yhä huolestuttavimpia ja rankempia perhetilanteita ohjataan varhaiseen tukeen. Tämä on alkanut näkyä sosiaalihuollon arjessa jo tämän syksyn aikana."

Vastaajat kirjoittivat myös **ennaltaehkäisevien palveluiden tarpeesta**. Peruspalveluiden ja muiden ennaltaehkäisevien ja erityistason palveluiden tulisi toimia. Perheiden tulisi saada apua oikea-aikaisesti ja varhain. Sitä tulisi antaa niihin tarpeisiin, joita lapsilla ja perheillä on. Lasten ja perheiden tilanteisiin voitaisiin vaikuttaa ilman lastensuojelua jo neuvolan, varhaiskasvatuksen, koulun, terveydenhuollon, vammaispalveluiden, psykiatrian, mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä poliisin toimesta. Näiden tahojen kanssa tehtävään yhteistyöhön olisi panostettava. Myös eri toimijoiden työn tunteminen auttaisi yhteistyötä. Mikäli lapsella on lastensuojelun palveluita, tulisi hänen silti saada myös muilta tahoilta apua. Lasten ja perheiden tulisi saada apua ilman, että avun saantia rajataan eri sektoreilla eri kriteerein.

"Peruspalvelut toiminaan - lasten edun näkökulma koskee kaikkia ja lastensuojelua tehdään kaikissa palveluissa"

"Palvelujärjestelmien tulisi joustaa- pois sillo ja sektorijattelusta. Ihminen on kokonaisuus. Lapset/nuoret kuuluvat perheisiin ja läheisverkostoihin, ongelmien ja haasteiden ratkaisemisessa ymmärrys tähän"

"Ennaltaehkäisevät palvelut"

"Psykiatrian ja lastensuojelun yhteistyön kehittäminen. Lastensuojelun asiakkaiden oikeus hoitoon."

"Se että jatkuvan arvioinnin jälkeen olisi palveluja mihin arvioinnista ohjata, palveluja jotka päivitetty tähän aikaan, ei vedettäisi "pikakassana" vaan pysähdyttäisiin ja rakennettaisiin palvelut tarpeen mukaan ei niin että istutetaan palvelut tarpeeseen auttoi tai ei."

"...Verkostoyhteistyön rajapinnat myös varmasti yksi kipukohta... " " Monialainen yhteistyö"

"Palvelut samasta paikasta, ei liikaa odottelua"

"Tietoa ja rohkeutta mm.koulut, terveydenhuolto, neuvola, päiväkodit varhaiseen puuttumiseen ja velvollisuuteen."

"Oikea aikaisia palveluita tulisi lisätä ja poistaa palvelujen poissulkemiskriteerit. Tuntuu että aina löytyy syy sulkea joku ulos palveluista ja tämä jää ilman tarvitsemaansa tukea. Eihän lastensuojelukaan sulje ketään pois!"

Avoimissa vastauksissa kirjoitettiin myös **lapsen oikeuksien toteutumisen, sen varmistamisesta ja lapsen osallisuuden lisäämisestä**. Jo lastensuojelun asiakkuuteen pääsemisessä tulisi olla yhdenvertaiset kriteerit ja henkilöstön riittävyys turvaisi myös lapsen oikeuksia. Prosessien ja palveluiden tulisi olla lapset huomioivaa ja käsittelyt tulisi hoitaa mahdollisimman nopeasti. Lapset tulee nähdä itsessään arvokkaina ja heidän osallisuuttaan ja näkemystään omassa asiassa tulee kuulla. Vaikka lapset kuuluvat perheeseen, vanhempien vaikutus päätöksen teossa ei saisi painottua liikaa. Lasten tulee voida tavata vastuusosiaalityöntekijäänsä riittävästi, ja työntekijöiden on tutustuttava lapseen, jotta osallisuus voisi toteutua. Lisäksi avoimissa vastauksissa kirjoitettiin lapsen huomioinnista esimerkiksi erossa ja huoltoriidoissa. Myös turvapaikanhakijalasten oikeudet palveluihin tulisi ottaa tarkasteluun. Lain-säädännön ja ohjeiden tulisi olla sellaisia, että lapset ymmärtävät ne.

"...säännölliset tapaamiset oman sosiaalityöntekijän kanssa, lasten oikeuksien ja osallisuuden korostaminen. Selkeämmät ohjeistukset."

"Sosiaalityöntekijät tapaavat lapsia aivan liian vähän."

"Lasten kuulemisen vahvistaminen; keinoja lasten tapaamisiin ja aikaa tutustua ja tehdä töitä lapsen kanssa."

"Erityisesti tulisi huomioida lapsen etu ja hänen osallisuus. Lastensuojelussa lapsia ja nuoria tavataan liian vähän ja usein jäädytään liikaa vanhemman sananvaraansa lapsen tarpeista."

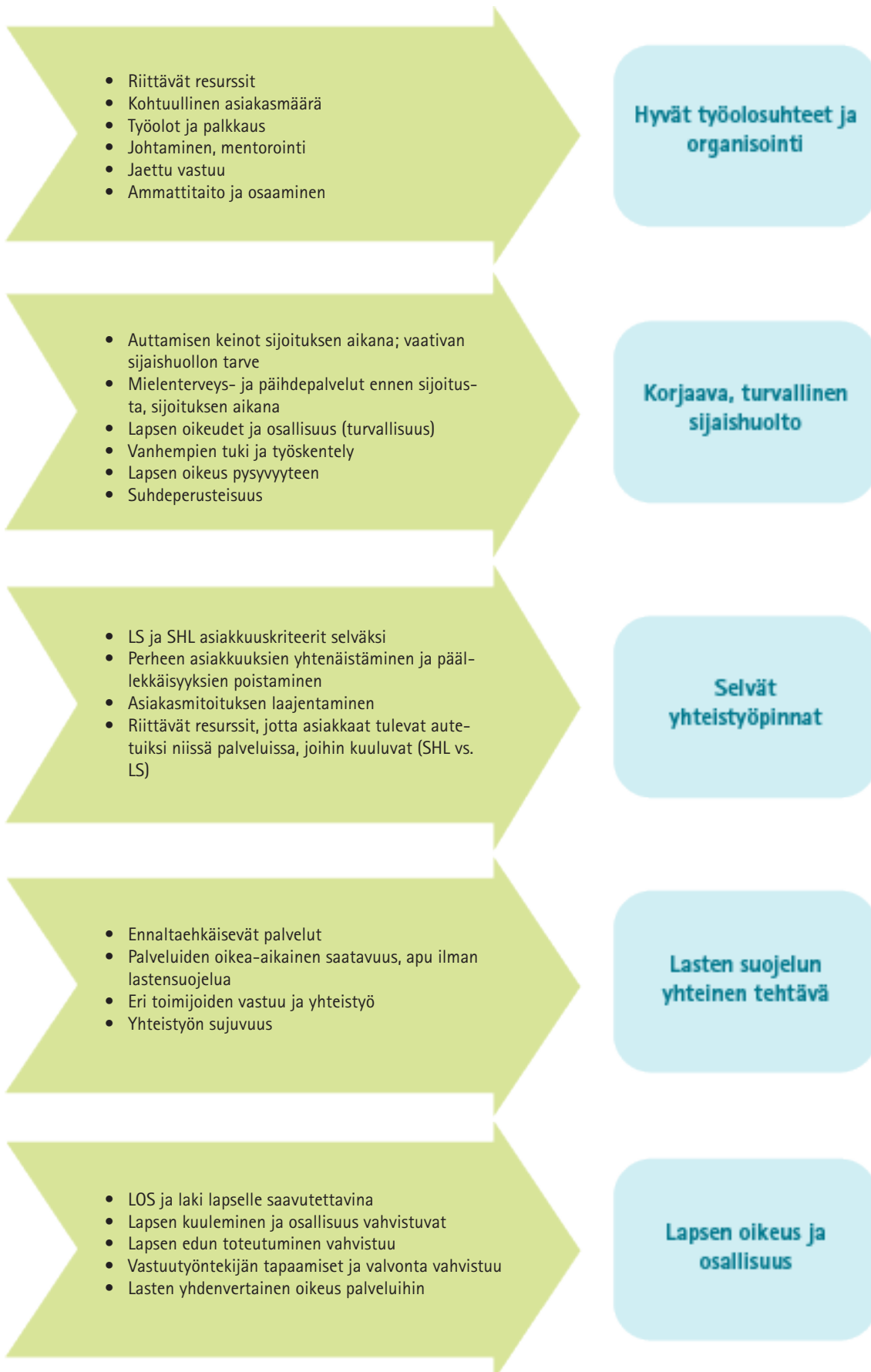
"Lasten oikeudet tulisi saattaa vahvemmin näkyviin itseisarvoina vs. lapsen asema on arvokas vain "perheensä ja sukunsa jäsenenä" ja vanhempiensa voimavarana."

"Lasten osallisuuden toteutumisen vahvistaminen."

"Tämä laki jos joku pitäisi saada kirjattua selkokielellä niin, että asiakaslapsikin ymmärtäisi. Turha puhua osallisuudesta niin kauan kun lapsi ei ymmärrä oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan lasulakia lukemalla."

Kuvatut kipukohdat tai vahvistamisen tarpeet, jotta lasten suojeleminen ja lastensuojelu toimisi, on koottu seuraavaan kuvioon (Ks. Kuvio 24.) lastensuojelun vision kiteytykseksi. Visioksi tulkittuna vastauksista kiteytyivät seuraavat teemat: **Hyvät työkäytännöt ja olosuhteet, Osallistava, korjaava, turvallinen sijaishuolto, Selvät yhteistyöpinnat (vert. ennen rajapinnat), Lasten suojeleminen yhteinen tehtävä, Lapsen oikeus ja osallisuus.**

Kuvio 24. Lastensuojelun visio, kiteytys avoimista vastauksista

3.10 Kipukohdista tulevaisuuden lastensuojeluksi

Mitä tulevaisuuden visiosta voi vetää yhteen avointen vastausten ja kuvion 24. perusteella? Tulevaisuuden lastensuojelussa on tärkeää, että ehkäisevät peruspalvelut ja tarvittaessa sekä erityis- että vaativan tason palvelut ovat saatavilla.⁸¹ Peruspalveluissa tulee olla resursseja vastata ja antaa tukea oikea-aikaisesti lapsille ja perheille. Palvelutarpeen niin vaatiessa myös sosiaalihuoltolain mukainen lasten ja perheiden sosiaalityö antaa tukea ja apua matalalla kynnyksellä. Asiakkuuden kriteerit sosiaalihuoltolain mukaisissa lasten ja perheiden sosiaalityössä ja lastensuojelun avohuollossa ovat selkeät. Asiakkuus siirtyy lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun oikea-aikaisesti ja yhdenvertaisesti. Lastensuojelun avohuollossa työskennellään systemisesti, sekä lapsi että perhe tulevat kuulluksi omassa tilanteessaan.

Lapsen etu ja lapsen näkemys tilanteesta tulee huomioiduksi ja on työtä ohjaava periaate riippumatta siitä, työskennelläänkö lapsen ja perheen kanssa sosiaalihuoltolain vai lastensuojelulain nojalla.

Mikäli sijoitus on lapsen edun mukaista, lapselle löytyy sopiva, hänen tarpeisiinsa vastaava sijaishuoltopaikka, jossa on riittävästi resursseja ja osaava henkilöstö. Lapsi tulee kohdatuksi ja autetuksi sijaishuollossa. Vaativan sijaishuollon kysymykset on huomioitu, kun sijaishuoltoa on suunniteltu ja järjestetty. Vanhemmat saavat sijoituksen aikana apua ja tukea omaan tilanteeseensa siten, että perheen jälleen yhdistäminen on taas mahdollista. Sijoituksen aikana lapsen suhdetta turvalliseen läheisverkostoon tuetaan ja ihmissuhteiden jatkuvuutta vaalitaan. Pitkäaikainen huostaanotto tai avoin adoptio tulisi mahdollistaa, mikäli se on lapsen etu suojaavien ja riskitekijöiden näkökulmasta. Näissäkin tilanteissa lapsen oikeus yhteydenpitoon ja elämän mittaisiin ihmissuhteisiin turvataan. Jälkihuollossa on maanlaajuiset yhdenvertaiset mahdollisuudet tukeen ja apuun.

Lasten ja perheiden palveluiden ammattilaisten hyvinvointi ja osaaminen nähdään voimavarana ja resurssina. Lastensuojelun työntekijöiden työolot, osaaminen, koulutus ja palkitseminen vastaavat työn vaativuutta. Sosiaalihuoltolain mukaista lasten ja perheiden sosiaalityötä ja lastensuojelun sosiaalityötä johdetaan sosiaalityön ymmärryksellä ja sisältöosaamisella. Uusien työntekijöiden perehdytys, mentorointi ja urapolku ammatillisen kasvun ja osaamisen parissa syvenee. Asiakasmitoitus toteutuu. Jokaisella tasolla (kunta, alue, kansallinen) valvonta, osallisuus ja sekä lasten, perheiden että alan henkilöstön etujen ajaminen nähdään yhteisenä hyvinvoinnin tuottajana ja voimavarana.

81 Peruspalvelut ovat esimerkiksi kunnan tai 2023 alkaen hyvinvointialueen tuottamat sosiaali- ja terveyspalvelut. Erityis- ja vaativan tason palveluita ovat esimerkiksi lastensuojelu tai vammaispalvelut. Viiteen OT-keskukseen on suunnitteilla vaativan tason palveluita, joita ei ole mielekäästä tuottaa jokaisella alueella. [Osaamis- ja tukikeskukset - THL](#)

Alpo Heikkinen ja Marjo Varsa Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia:

Tulevaisuuden lastensuojelussa huomioidaan pito- ja vetovoimaan vaikuttavat tekijät!

- Ammattihenkilöt saavat työn vaatavuutta vastaavaa palkkaa.
- Työssä jaksamista ja työhyvinvointia kehitetään systemaattisesti.
- Esihenkilöillä ja työntekijöillä on osaamista psykososiaalisen kuormituksen hallintaan ja työsuojeluun.
- Lastensuojelun lähiesihenkilöt on valmennettu ja koulutettu vaativan lastensuojelutyön johtamiseen.
- Päällikkötasoisessa johtamisessa toteutuu sosiaalialan ja lastensuojelun substanssihallinta.
- Työntekijöiden saatavuus on hyvä sekä avo- että sijaishuollossa.
- Sosiaalihuollolle ja lastensuojelulle on olemassa resursseiltaan vahva yliopistosairaaloita vastaava kehittämisrakenne.
- Vaativaan lastensuojeluun ja sijaishuoltoon on oltava erikoistumiskoulutusta ja -osaamista. Sijaishuollossa on riittävästi vaativaan lastensuojelutyöhön erikoiskoulutettuja sosiaalialan ammattihenkilöitä.
- Lastensuojelulla on oma valtakunnallinen tutkimusinstituutio, jonka rahoittaja on valtio.
- Sosiaaliala tarvitsee oman valtakunnallisen työhyvinvointiohjelman, näillä tuloksilla ei voida jatkaa ilman valtiollisia toimenpiteitä!
- Sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työtehtävien kehittymisen näkökulmasta lastensuojelun ja lapsiperhesosiaalityön visiona voidaan pitää sitä, että hyvinvointialueilla paikallisesti työnjako ja tehtävänkuvat synkronoituvat sosiaalihuollon varhaisemmän lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun kesken.
- Asiakkuuden kriteerit ovat selkeämmät ja käytössä ovat lapsen ja perheiden tarpeisiin vastaamiseen yhteiset arvioinnin menetelmät, jotka ohjaavat asiakkuuden määrittämistä ja palveluiden saantia.
- Systeeminen työote on vakiintunut osaksi ammattihenkilön ammattitaitoa.
- Lapsi on kiinteästi osallinen omaa hyvinvointiaan koskevan tiedon tuottamisessa.
- Lastensuojelun on hyvinvointialueilla oltava niin henkilöstön kuin tukipalvelujen osalta tasalaatuista eli resurssointi on oltava tasavahva riippumatta siitä hyvinvointialueesta, jolla lapsi ja perhe asuu.
- Vaativiin lastensuojelun tilanteisiin on kaikilla hyvinvointialueilla käytössä nopeasti reagoivat moniammatilliset asiantuntijaryhmät.
- Varhaiskasvatuksessa, koulussa ja psykiatrian avohoidossa on oltava osaamista, joka kytkeytyy kiinteästi lastensuojeluun.

4.

Johtopäätökset ja yhteenveto

Kyselyyn vastanneista ammattilaisista enemmistö (91 %) oli muodollisesti päteviä ja jo pidempään alalla olleita (44 % yli 10 vuotta), minkä voi olettaa tuovan vastauksiin myös pitkäjänteisempää ammatillista näkökulmaa. Työpaikan vaihtaminen oli lisääntynyt edelliseen kyselyyn nähden ja työpaikan tai alan vaihtoa harkittiin edelleen entistä enemmän. Sosiaalityöntekijöistä 72 % ja sosiaaliohjaajista/perhetyöntekijöistä/sosionomeista 68 % sekä muista lähityöntekijöistä 68 % oli miettinyt työpaikan tai alan vaihtoa. Tämä pitää ottaa vakavasti alan pito- ja vetovoimatekijöiden moninaisesta näkökulmasta.

Avointen vastausten viestit huonosta työilmapiiristä, epäammattilliseksi koetuista kollegoista, kokemus kurjistuvista olosuhteista ja työn kestäväällä tavalla tekemisen kapenemisesta ovat erittäin huolestuttavia. Lisäksi 4 vastaajaa vastasi työskentelevänsä tehtävissä ilman pätevöittävää koulutusta. Esimerkiksi Lehtolan ym. 2022 selvityksessä Varsinais-Suomen lastensuojelun tilannekuvasta käy ilmi, että alueen kunnissa tai kuntayhtymissä muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden osuudet kokonaisresurssista vaihtelevat suuresti.⁸² Tämän ei tulisi enää olla mahdollista. Koetuista resurssivajeesta ja toimintaympäristön haasteista huolimatta valtaosa vastaajista koki saavansa tukea erityisesti omalta työkaveriltaan.

Vastaajista 36 % kirjoitti, ettei lainmukainen asiakasmitoitus toteutunut. Tulos on saman suuntainen (31 %) kuin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksessä.⁸³ Sen mukaan lastensuojelun lakisääteinen henkilöstömitoitus näyttää vuoden 2022 alussa toteutuneen melko hyvin valtakunnallisella tasolla, mutta lastensuojelun palveluissa toteutuvasta henkilöstömitoituksesta huolimatta suuri osa lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä arvioi, ettei nykyinen mitoitus ole tuonut helpotusta työn vaativuuteen tai määrään. Ei-toivottuna seurauksena arvioitiin myös, että lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain välissä voi tapahtua väliinputoamisia. Avoimissa vastauksissa tuotiin esimerkiksi esiin sitä, että asiakasmitoituksen asettaminen ei ole yksinkertaista, ja esimerkiksi työparityöskentely, asiakkaiden tilanteiden muuttuminen ja kuormittavuus vaikuttavat niin paljon, ettei pelkkiä lukuja tulisi katsoa.⁸⁴

Myös käsillä olevan selvityksen vastausten perusteella voidaan sanoa samaa. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ja Lastensuojelun Keskusliitto ovat kumpikin ottaneet kantaa siihen, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä olisi asiakkaana enintään 25 lasta.⁸⁵

Selvityksen avoimissa vastauksissa nousi esiin kuvauksia, että kunnat/kuntayhtymät kiertävät mitoitusta, eivätkä asiakkuudet siirry sosiaalihuoltolain mukaisesta sosiaalityöstä lastensuojeluun, koska lastensuojelussa on ”jonoa”. Yhä haastavammat asiakkuudet pysyvät sosiaalihuoltolain mukaisen palvelun piirissä ja lastensuojeluun siirrytään vasta, kun lapsen etu edellyttää voimakkaampia interventioita. Tulee myös huomioida, mikäli työ painottuu viimesijaiseen suojelutehtävään, asiakkaiden tullessa lastensuojelun piiriin, työntekijöiden mahdollisuudet ja vaihtoehdot reagoida lasten ja perheiden tilanteisiin ovat enää vähäisemmät⁸⁶.

82 Lehtola ym. 2022

83 Yliruka ym. 2022

84 Yliruka ym. 2022

85 Talentia, lausunto lastensuojelulain muutosesityksestä 2021; Lastensuojelun Keskusliitto, lausunto lastensuojelulain muutosesityksestä 2021

86 Berrick ym. 2017

Myös sosiaalihuoltolain mukaisessa lasten ja perheiden sosiaalityössä tulisi vastaajien mukaan olla asiakasmäärät. Mitoituksia tulisi lisäksi tarkastella lapsiperhesosiaalityön perhetyössä sekä lastensuojelun tehostetussa perhetyössä ja jälkihuollossa. Vaikka asiakasmäärän kohtuullisena pitämiseen voisi olla muitakin keinoja kuin lakiin määritellyt, vaikuttaa se olevan tois- taiseksi toimiva keino. Esimerkiksi Kananoja ja Ruuskanen (2019) katsovat, että asiakasmäärän kohtuullisena pitäminen olisi operatiivinen tehtävä.⁸⁷

Jotta lastensuojelun ja lasten suojelun työllä saataisiin aikaan myönteisiä vaikutuksia yksilöiden elämässä ja yhteiskunnallisella tasolla, tulee kokonai- suuden kaikkien tukipilareiden olla vahvoja ja terveitä. Asiakkaan saamat palvelut ja työntekijän hyvinvointi ovat suoraan kytköksissä lastensuojelu- tehtävälle myönnettyihin resursseihin ja toimintaympäristön toimiviin raken- teisiin. Kun toimintaohjeet, henkilöille määritellyt työtehtävät, työn määrä ja reflektoinnille varatut foorumit ovat selkeät, on perustehtävän suorittaminen mielekästä ja vaikuttavaa.

Johtamiseen ja työhyvinvointiin liittyvissä vastauksissa näkyi vahvasti tietynlaisen johtamisen laadun ja tyylin odotukset. Vastauksissa esihenkilön toivotusta toiminnasta ja käyttäytymisestä piirtyi kuva palvelevasta johta- misesta. Palveleva johtaja ja esihenkilö tähtäävät siihen, että tiimi onnistuu yhteisissä tavoitteissaan. He pitävät myös huolta ihmisten hyvinvoinnista ja työn imusta. Palvelevassa johtamisessa työntekijöiden hyvinvointia ja moti- vaatiota tavoitellaan ja arvostetaan, koska työhyvinvoinnin kautta voidaan saada aikaan parempia tuloksia. Parhaimmillaan palvelevan johtamisen tyyli synnyttää kulttuurin, jossa kaikki työyhteisön jäsenet toimivat toinen toi- siaan arvostaen ja tukien.⁸⁸

Selvitykseen vastanneiden mukaan aikaa lasten ja nuorten kanssa työ- kentelylle ei ole riittävästi. Lasten osallisuus toteutuu vain 23 % mukaan riittävästi lasten ja perheiden sosiaalihuollon tai lastensuojelun palveluissa. Vanhempien kanssa työskentely painottui edelleen enemmän. Ammattilaiset tunnistavat selvästi osallisuutta edistäviä ja tukevia tekijöitä sekä sitä estä- viä tekijöitä.

Osallisuus voi jäädä helposti puheen tasolle ja käsitteelliseksi tavoitteek- si jos käytäntö ei tue sitä. Lastensuojelussa osallisuus tarvitsee konkreettisia tekoja toteutuakseen.⁸⁹

Selvityksen tulokset kertovat, että kuntien ja kuntayhtymien palvelut ei- vät riittä kattamaan lasten ja perheiden moninaisia tarpeita. Nekin palvelut, joita katsotaan olevan edes jollain tavoin riittävästi, kuten varhaiskasvatus, ovat kriisiytyneet etenkin pääkaupunkiseudulla. Vastaajat peräänkuuluttavat riittävä ja osaavaa henkilöstöä sekä kattavia ja oikea-aikaisia palveluita.

Myös asiakkaiden viesti siitä, että mahdollisesti jo pitkään kestäneet uu- vuttavat perhetilanteet ja laajan avun tarve, joka on sivutettu palvelujärjestel- mässä, tulee ottaa tosissaan palvelujärjestelmän kehittämisessä. Yksi toimija ei voi millään vastata kaikista palveluista tilanteissa, joissa on monitoimijaisen ja moniammatillisen työn tarve.⁹⁰ Systemisen työotteen juurruttaminen lasten

87 Kananoja & Ruuskanen 2019

88 Työterveyslaitos 2022

89 Jahnukainen & Paasivirta 2022

90 Wegelius 2022

suojelun lisäksi laajemmin lasten ja perheiden palveluihin on nähty tuovan toivottua monitoimijaisuutta ja yhteisen tiedon jakamista. Toisaalta systeemisen työotteen juurruttamisen alkuvaiheen tutkimustulokset kertovat, että systeeminen työote ei itsestään tuo asiakkaiden näkökulmasta vaikuttavuutta. Systeemisen työn idean edistäminen organisaatioissa asiakastyöhön vaikuttavasti vaatii sekä ammattilaisten osaamista että kohtuullisia asiakasmääriä, sitoutuneita ammattilaisia ja tukea johdolta.⁹¹ Toimivan lasten suojelemisen edellytyksenä on siis huomioida riittävät resurssit, jotta systeemisen työotteen idea voisi toteutua ja perheet saada oikea-aikaista, tarpeen mukaista apua, ollen aktiivisena osana omaa asiakkuuttaan.

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta on epäselvä. Asiakkuuteen tarvitaan selkeät kriteerit ja erityistä tukea tarvitsevan henkilön (lapsen) määrittelyyn sosiaalihuoltolain ja lastensuojelun sosiaalityön välillä tulee kiinnittää huomiota. Myös vuoden 2018 selvityksen mukaan rajapinta oli epäselvä. Seitsemän vuotta sosiaalihuoltolain voimaantulosta epäselvyydet vaativat edelleen selkeyttämistä.

Arviointiin on kehitetty ja kehitetään työmenetelmiä. Näiden laajamittainen käyttöönotto ja valtakunnallisesti yhteneväinen linja auttaa hahmottamaan työnjakoa ja turvaa myös lasten ja perheiden laadukasta palvelua. Arviointityön itsessään tulisi olla jo auttavaa ja muutokseen suuntaavaa.⁹²

Kyselystä käy ilmi, että neuroepätyypilliset/neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ja nuoret jäävät palveluissa väliinpuotoajiksi. Tilapäisen suojelun, turvapaikanhakijalasten tai pidempään Suomessa olleiden maahanmuuttajataustaisten lasten marginaalisuus näkyi vastauksissa. Asiakasryhmä on monella tavalla marginaalissa. Maahanmuuttajataustaisten lasten aseman intersekti-onaalisuus ja oikeus osallisuuteen ja sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisiin palveluihin tulee ottaa erityisen huomion kohteeksi.

Sijaishuollon kysymyksiä tulee tarkastella myös erikseen, kuten on tehtykin. Sijaishuolto vaatii vahvaa ammatillista osaamista ja mahdollisesti erikoistuvaa osaamista. Ks. Kananoja (2022).⁹³

Tämä selvitys on jatkumoa Lastensuojelun Keskusliiton ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian 2018 vuonna tekemälle kyselylle. Lisäksi Lastensuojelun Keskusliitto on toteuttanut Mitä kuuluu, lastensuojelu? -julkaisut vuosina 2018 ja 2019. Näistä tehdyssä koonnissa tulee esiin lastensuojelun ammattilaisten, esimiesten ja asiakkaiden näkökulmat lastensuojelun kehittämiseen ja siihen, millaista toivottua tulevaisuutta ja visiota voidaan niiden pohjalta muodostaa.⁹⁴ (Ks. Kuvio 25.)

91 Aaltio 2022

92 Jaakola 2020

93 Kananoja 2022

94 Paasivirta 2019

Kuvio 25. Lastensuojelun toivottu tulevaisuus (Paasivirta 2019)

Nyt käsillä oleva vuoden 2022 selvitys tukee aikaisemman Lastensuojelun Keskusliiton koonnin näkemyksiä.⁹⁵

Erityisenä nostona aikaisemman koonnin rinnalle tulee huomioida vaativan sijaishuollon kysymykset ja lastensuojelun rajapinnat ja systeemisyyseri toimijoihin nähden.

Tätä tukee myös esimerkiksi Kananojan (2022) pohdinta lastensuojelun tulevaisuudesta.⁹⁶

Sosiaalihuoltolain mukaista lapsiperheiden sosiaalityötä ja jälkihuoltoa ei tule myöskään unohtaa, vaan nämä sisältyvät lasten suojelemisen yhteisvisioon.

4.1 Positiiviset nostot

Lopuksi voidaan vetää yhteen, että vastaajilla on tietoa siitä, miten tulisi tehdä laadukasta ja vaikuttavaa työtä lasten suojelemiseksi. Hyvillä resursseilla, toimivilla peruspalveluilla, ehkäisevillä ja varhaisilla puuttuvilla palveluilla voidaan vaikuttaa siihen, että korjaavan työn tarve on pienempi. Vastauksissa nimetään runsaasti erilaisia tekijöitä, joiden kautta lapsen osallisuutta pystytetään arkityössä edistämään. Kunnissa ja kuntayhtymissä oli eri tukitoimia lapsille ja perheille tarjolla, vaikka niiden määrä koettiin riittämättömäksi.

⁹⁵ Paasivirta 2019

⁹⁶ Kananoja 2022

Kautta linjan kyselyn tuloksista on nähtävissä vastaajien selkeä näkemys ja tietoisuus mistä tekijöistä koostuu mahdollisuus tehdä laadukasta lastensuojelutyötä. Nämä elementit ovat **resurssit, järjestelmä ja toimintaympäristö, johtaminen ja työhyvinvointi**. Mikäli yksi näistä tärkeistä tukipilareista on hauras, se vaikuttaa suoraan työntekijän ja työntekemisen mahdollisuuteen tehdä vaikuttavaa lastensuojelutyötä.

Resurssit:

- riittävä työntekijämäärä ja kohtuullinen asiakasmäärä = aika
- ammattitaitoiset työntekijät ja työn vaatavuutta vastaava palkka
- toimivat ja ajanmukaiset työvälineet
- työtilat, jotka mahdollistavat rauhallisen työskentelyn ja luottamukselliset keskustelut ja ovat myös kohtaamisiin kutsuvia ja viihtyisiä
- etätyö ja erilaiset joustot
- työn tekoa tukevat henkilöt ja palvelut, kuten toimistohenkilökunta ja tietotekninen tuki
- laadukas työnohjaus ja konsultointi

Järjestelmä ja toimintaympäristö:

- selkeät toimintaohjeet ja helposti saavutettavat ohjeet
- lainsäädännöllinen toimintaympäristö, joka mahdollistaa asiakkaiden auttamisen
- organisaation ja palvelujärjestelmän notkeus ja ketteryys muuttuvissa tilanteissa mahdollistaa asiakkaiden tarvitsemia, yksilöllisiä ja oikea-aikaisia palveluita
- toimialat ylittävä yhteistyö ja mahdollisuus sovittaa palveluita yhteen
- toimintakulttuurin muutos: pois lähettämisen käytännöistä yhdessä tekemisen ja ratkaisujen hakemisen kulttuuriin

Johtaminen ja työhyvinvointi:

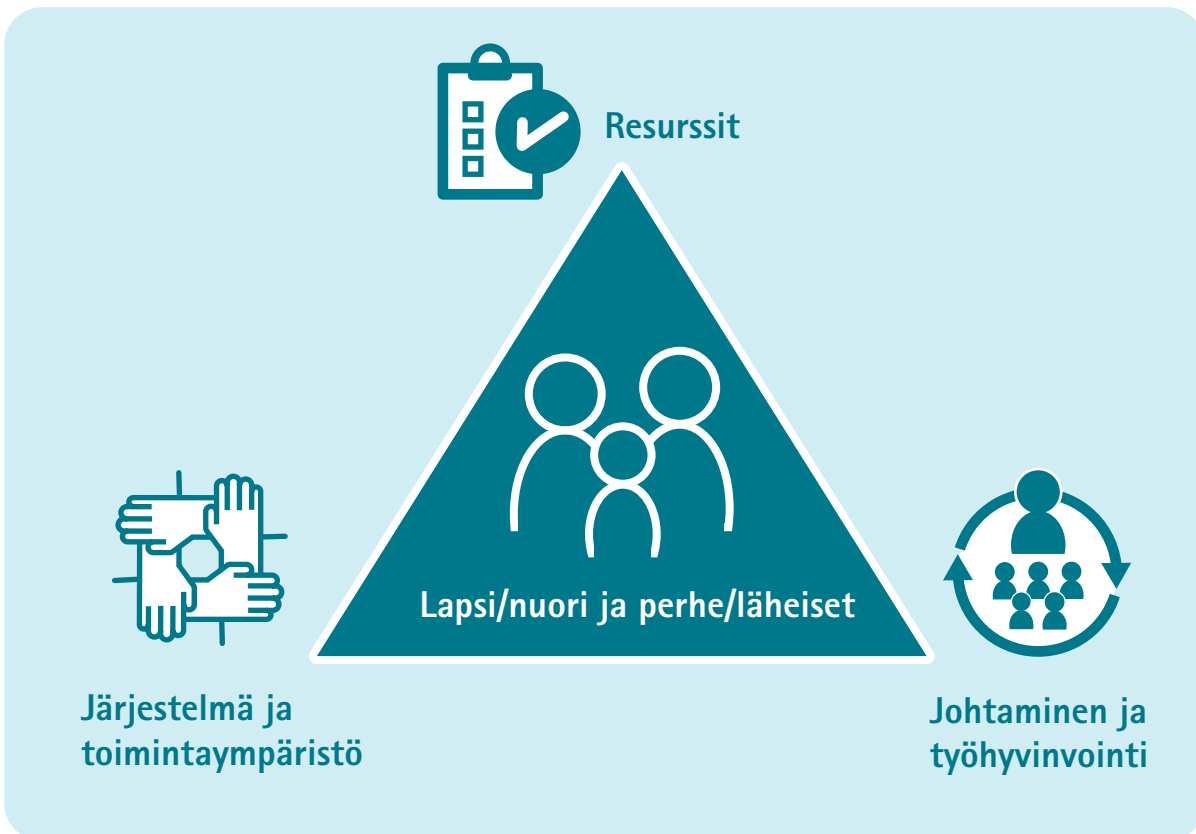
- psykologinen turvallisuus tiimissä ja työyhteisössä
- johtaja luo tiimin turvallisuutta ja luottamuksellisuutta
- dialogisuus tiimin sisällä, lisäksi jokaisella tiimin jäsenellä vastuu omasta toiminnastaan ja osallistavasta vuorovaikutuksesta
- johtamisessa keskeistä sisäinen ja ulkoinen viestintä, vuorovaikutukselliset taidot, sosiaalialan johtamisen osaaminen, sosiaalialan ja sisällön substanssiosaaminen ja mentoroinnin tukeminen
- työntekijän yksilöllisten vahvuuksien ja tuen tarpeen huomioiminen
- mahdollistetaan työntekijän vahvuuksia ja osaamista, jotka tukevat työn mielekkyyden kokemusta
- annetaan työntekijälle mahdollisuus vaikuttaa omiin työaikoihinsa
- huomioidaan työn ja perheen/muun yksityiselämän yhteensovittaminen

Kun edellä mainitut asiat ovat kunnossa, mahdollistuu osallisuutta edistävä yhteistyö ja työskentely lapsen/nuoren ja tämän läheisten kanssa. Osallisuuden kautta asiakas saa tietoa omasta tilanteestaan ammattilaisen näkökulmasta, työprosessista, omista oikeuksistaan, tulee kuulluksi ja pääsee kertomaan ja vaikuttamaan omaan tilanteeseensa. Osallisuuden kautta asiakas otetaan yhteiskehittäjyyteen omassa asiassaan. Kun työntekijällä on aikaa asiakkaalle,

tutuksi tuleminen, vuorovaikutus ja luottamussuhde syvenee. Vaikeiden asioiden käsittely voi helpottua, kun syntyy ymmärrys ammattilaisen ja asiakkaan välisen näkemuserojen taustasyistä, ammattilaisen toimien perusteluista ja mahdollisuudesta vaikuttaa niihin avoimessa keskustelussa.

Seuraavassa kuviossa (Ks. Kuvio 26.) kuvaamme laadukkaan lastensuojelun toisia tukevat tekijät, jotka avasimme edellä.

Kuvio 26. Laadukasta lastensuojelua toisiaan tukevat tekijät

Nykytilanteessa on nähtävissä puutteita ja haavoittuvaisuutta kaikissa edellä mainituissa peruspilareissa. Tulevaisuuteen katsottaessa lasten suojeleminen ja lastensuojelutehtävä onnistuu laadukkaasti, kun nämä pilarit ovat kunnossa.

Lapsista ja perheistä huolehtiminen on arvovalinta.

4.2 Toimenpide-ehdotukset

Resurssit

- Tarpeen mukainen resurssointi lasten ja perheiden palveluihin
- Asiakaslähtöinen palveluiden kohdentaminen⁹⁷
- Lasten ja perheiden palveluvalikon laajentaminen ja lastensuojelun palveluvalikon laajentaminen
- Asiakasmitoituksen laajentaminen sosiaalihuoltolain mukaisiin lasten ja perheiden palveluihin (sosiaalityö ja perhetyö) sekä jälkihuoltoon⁹⁸

Järjestelmä, toimintaympäristö

- Lapsen osallisuuden ja oikeuksien vahvistuminen kaikissa palveluissa (peruspalveluista vaativiin)
- Pysyvä rakenne hyvinvointialueille kehittämistyölle sekä asiakasosallisuuden ja kehittämistyön integroimiseen käytännön työhön.
- Työn tekemisen mentaalinen muutos: Systeminen ajattelu ja lasten suojeluvastuun tunnistaminen ja vastuunkanto kaikissa lasten ja perheiden palveluissa⁹⁹
- Sijaishuollon palveluiden kehittäminen yksilölliseen ja tuen tarvetta vastaaviksi¹⁰⁰

Johtaminen ja työhyvinvointi

- Merkittävä panostus lasten suojelun ammattilaisten työhyvinvointiin ja palkkaukseen
- Sosiaalialan ja lastensuojelun johtamisosaamisen lisääminen
- Selkeät ohjeet ja prosessit, joissa joustavuutta tarvittaessa; sosiaalihuoltolain mukaisen lasten ja perheiden sosiaalityön ja lastensuojelun sosiaalityön yhdyspinnan ja asiakaskriteereiden kirkastaminen

97 Ks. Väisänen ym. 2012: [Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät](#) (Iskl.fi)

98 Lastensuojelun Keskusliitto: [Politiikkasuositus: Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaat tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea](#) | Lastensuojelun Keskusliitto (Iskl.fi)

99 Lastensuojelun Keskusliitto: [Lapsella on oikeus suojeluun ja perheillä tukeen ajoissa](#) (Iskl.fi)

100 Lastensuojelun Keskusliitto: [Yhteiskunnan tulee turvata lapselle vaikuttava ja välittävä sijaishuolto](#) (Iskl.fi)

Lähteet

- Aaltio, E. (2022) Effectiveness of the Finnish Systemic Practice Model for children's social care. A realist evaluation. Julkaistu sarjassa: JYU dissertations. University of Jyväskylä, 2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9224-8>
- Alatalo, M., Miettunen, N., Liukko, E., Kettunen, N. & Normia-Ahlsten, L. (2019) Porrasteisuus lapsiperheiden sosiaalipalveluissa. Työpäpaperi 39/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139080/URN_ISBN_978-952-302-797-8.pdf;sequence=1
- Berrick, J., Dickens, J., Pösö, T. & Skivens, M. (2017) A Cross-Country Comparison of Child Welfare Systems and Workers' Responses to Children Appearing to be at Risk or in Need of Help. *Child Abuse Review* Vol.26: 305–319 (2017)
- Forssell, M. & Kuoppala, T. (2022) Lastensuojelu 2021. Tilastoraportti 22/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (julkari.fi)
- Harrikari, T. (2008) Riskillä merkityt: Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto.
- Hastrup, A., Pelkonen, M., & Varonen, P. (2021a) Perhekeskusten kehittäminen hyvinvointialueilla: ohjeita toimintasuunnitelman laadintaan. Työpäpaperi 9/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/141560>
- Hastrup, A., Pelkonen, M., Varonen, P. & Kekkonen, M. (2021b) Perhekeskukset ja niiden kohtaamispaikat Suomessa. Tutkimuksesta tiiviisti 65/2021, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/143354>
- HE 170/2021 vp (eduskunta.fi) LasuHE1 taittoversio SU 6.9.2021_korjausmerkinnöin klo 10.29 (eduskunta.fi)
- Heino, T. (2014) Lastensuojelun pirullinen tehtävä. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Helakorpi, S. & Kivimäki, H. (2021) Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2021 (julkari.fi) Helsingin Sanomat 7.10.2022. Mieliopide: Lastensuojelun henkilöstömitoitusta koskeva lakimuutos on vaikeuttanut avunsaantia.
- Itila. Kasvun tuki. Perheillä on oikeus vaikuttavaan ja varhaiseen tukeen Perheillä on oikeus vaikuttavaan ja varhaiseen tukeen - Kasvun tuki. Viitattu 25.11.2022.
- Itila. Lapsiperheköyhyys datana. https://itila.fi/lapsiperhekoehyys-datana/#toc_K-yhyys-koskettaa-joka-yhdeks---lasta. Viitattu 25.11.2022.
- Jaakola, A.-M. (2022) Lapsen tilanteen arvioinnin tekemisen tavat lastensuojelussa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 30(1), 87–91. <https://doi.org/10.30668/janus.109519>
- Jaakola, A.-M. (2020) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, No 229, University of Eastern Finland, Kuopio 2020 31460042_UEF_Vaitoskirja_229_Anne-Mari_Jaakola_YHKA_sisus_20_08_06.pdf
- Jahnukainen, J. & Paasivirta, A. (2022) Tekoja ja tahtotilaa – Mitä lapsen osallisuuden vahvistaminen vaatii lastensuojelussa? Teoksessa Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L. & Pasanen, K. (toim.) Työpäpaperi 52/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>
- Kalakoski, V., Lahti, H., Paajanen, T., Valtonen, T., Ahtinen, A., Kauppi, M., Turunen, J., Ojajärvi, A. & Luokkala K. (2022) Viisi avua aivotyöhön – Viisikko tutkimushankkeen loppuraportti. Työterveyslaitos.
- Kananaja, A. (2022) 5 kysymystä lastensuojelun tulevaisuudesta: Ylisosiaalineuvos Aulikki Kananaja <https://www.parempaalastensuojelua.fi/> (viitattu 30.11.2022)
- Kananaja, A. & Ruuskanen, K. (2019) Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4026-0>
- Kananaja, A., Oranen, M. & Lavikainen M. (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19.
- Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisu 2021:81 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-868-0>
- Koponen, P., Rask, S., Skogberg, N., Castaneda, A., Manderbacka, K., Suvisaari, J., Kuusio, H., Laatikainen, T., Keskimäki, I. & Koskinen, S. (2016) Suomessa vakituisesti asuvat maahanmuuttajat käyttävät vaihtelevasti terveyspalveluja. *Suomen Lääkärilehti* 2016; 12 13: 907–914.
- Korpinen, J. & Pösö, T. (2020) Social workers' views about children's and parents' competence in child protection decision-making. *Journal of Social Work* 0(0) 1–18.
- Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/sosiaalihuolto/lastensuojelu>
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.
- Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) 2016–2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

- Lastensuojelun Keskusliitto: Nuorten päivät osana Valtakunnallisia Lastensuojelupäiviä 2011–2022. Jatkuellinen nuorten vaikuttamistyö osana Lastensuojelun Keskusliiton vaikuttamistyötä.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Osallisuustyökalu lastensuojelutyöhön –opas. Tulevaisuuden lastensuojelu 2020–2022.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Poliittikasuositus 4/2022.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Yhteiskunnan tulee turvata lapselle vaikuttava ja välittävä sijaishuolto. Poliittikasuositus 3/2022.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Lapsella on oikeus suojeluun ja perheillä tukeen ajoissa. Poliittikasuositus 2/2022.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaat tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea. Poliittikasuositus 1/2022.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Lastensuojelu ei korvaa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita. Kannanotto 13.4.2022.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Lausunto lastensuojelulain muutosesityksestä 2021. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/05/LSKL-lausunto-lastensuojelulaki-20052021.pdf>
- Lastensuojelun Keskusliitto: Sijoitettujen lasten vanhempien kokemusta kuultiin Kasper ry:n kanssa järjestetyssä tapaamisessa 2019.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Järjestöjohtajien tapaaminen 2019.
- Lastensuojelun Keskusliitto: Kuntajohtajien tapaaminen 2019.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
- Lehtola, J., Lumio, M., Lindfors, R. & Rantala, L. (2022) Lastensuojelun ja perhesosiaalityön tilannekuva Varsinais-Suomessa 2022. Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelma Lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun kehittäminen. <https://vshyvinvointialue.fi/content/uploads/2022/11/Lastensuojelun-ja-lapsiperhesosiaalityon-tilannekuva-Varsinais-Suomessa-2022.pdf>
- Lämsä, R., Santalahti, P., Haravuori, H., Pentinmikko, A., Tuulio-Henriksson, A., Huurre, T. & Marttunen, M. (2015) Neuropsykiatrisesti oireilevien nuorten hoito- ja kuntoutuspolut Suomessa. Kela, Työpapereita 78. <http://hdl.handle.net/10138/156274>
- Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022. Tietoa aiheista työn tueksi. <https://thl.fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet> Viitattu 25.11.2022.
- Maahanmuuttovirasto. Tilapäinen suojelu Ukrainasta paenneille | Maahanmuuttovirasto (migri.fi) <https://migri.fi/tilapainen-suojelu>. Viitattu 25.11.2022.
- Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson P. (2019) Lastensuojelun laatusuositus. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161862>
- Muikku, R. (2021) Sosiaalityön kiinnittyminen systeemeihin – moniammatillisen yhteistyön mahdollisuuksia etsimässä. Helsingin Yliopisto, loader.aspx (sosnet.fi)
- Nieminen, I., Vierula, T., Paavilainen, E., & Pösö, T. (2020) Moniammatillinen palvelutarvearviointi muutoksessa ja muuttuvassa ympäristössä: lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaisten näkemyksiä. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 28(3), 237–253. <https://doi.org/10.30668/janus.80147>
- Osaamis- ja tukikeskukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-osaamis-ja-tukikeskukset> Viitattu 25.11.2022.
- Owalgroupp (2019) LAPE-kärkihankkeen arviointi. Loppuraportti. https://stm.fi/documents/1271139/13111556/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf/3efbd6b7-c22f-ef66-b412-4b3b521d9512/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf
- Paasivirta, A. & Pitkänen, M. (2021) Lastensuojelun mahdollistajat – Selvitys lähijohtamisen sisällöstä ja merkityksestä. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 5/2021. ISBN: 978-952-7002-48-3 (pdf), ISSN: 2489-4885. Lastensuojelun mahdollistajat – Selvitys lähijohtamisen sisällöstä ja merkityksestä | Lastensuojelun Keskusliitto (lskl.fi)
- Paasivirta A. (2019) Hyvää lastensuojelua, kiitos! Koonti Lastensuojelun kehittämialueista. Paasivirta, A. (toim.) hyvää-lastensuojelua-kiitos.pdf (lskl.fi)
- Paavonen, A.-M. & Partanen, T. (2022) Maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden kuntoutus Haasteita ja kehittämistarpeita Kelan järjestämän kuntoutuksen toteutumisessa. Työpapereita 171. Kelan tutkimus. Maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden kuntoutus. Haasteita ja kehittämistarpeita Kelan järjestämän kuntoutuksen toteutumisessa (helsinki.fi)
- Paju, P. (2020) Paikoiltaan siirretty arki – Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään –selvitys. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2020. ISBN: 978-952-7002-42-1 (pdf) ISSN: 2489-4885.

- Pari sanaa lastensuojelusta –podcast 20.3.2021: Saako lastensuojelun epäkohdista puhua? – Pari sanaa lastensuojelusta | Spotify-podcast.
- Pekkarinen, E. (2010) Sosiaalialan arvojohtajat ja muutoksen managerit: Laadullinen katsaus sosiaalialan johtamisen tutkimuksesta, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Avauksia 7/2010. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80260/c36d8dc8-fca6-46e6-95ec-78a8efb6a626.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Petreljus, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietämäki, J. (2016) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Petreljus, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietämäki, J. (toim.) Työpöytä 33/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Puustinen-Korhonen, A. (2018) Lastensuojelun kuntakysely 2017. Tuloksia. Raportti 2018. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lastensuojelun%20kuntakyselyn%20keskeisimm%C3%A4t%20tulokset%20_raportti%2001022018_LIITE_.pdf (viitattu 13.11.2022)
- Puustinen-Korhonen, A. (2017) Lastensuojelun kuntakysely 2017. Lastensuojelun kuntakyselyn tuloksia 1. osa (kuntaliitto.fi)
- Salokangas, R. (2020) Childhood Adversities and mental ill health. Studies on associations between reported childhood adverse and trauma experiences and adult perceived attitudes of others, mental disorders and suicidality. Turun Yliopiston julkaisuja- SARJA – SER. B OSA – TOM. 523 | HUMANIORA | TURKU 2020 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8209-7>
- Sinko, P. & Muuronen, K. (2013) Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Lastensuojelun Keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. <https://www.iskl.fi/julkaisut/olisiko-jo-tekojen-aika/>
- Sohlsten-Nederström, J. (2022) "Nyt mennään ääri rajoilla" – Henkilöstön liiallinen kuormittuminen heikentää laadukkaan vuorovaikutuksen edellytyksiä varhaiskasvatuksessa. Tutkittua varhaiskasvatuksesta. <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2022/05/27/ensi-viikolla-vieraskynassa-jemina-sohlsten-nederstrom/>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Kuntainfo 11/2021: Lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoitus 1.1.2022 alkaen. https://stm.fi/documents/1271139/64382395/Kuntainfo_11_2021_Lastensuojelun+sosiaality%C3%B6n+henkil%C3%B6st%C3%B6mitoitus+1.1.2022.pdf/13abe0f3-a5c8-30f2-9f56-ae44e4ead736/Kuntainfo_11_2021_Lastensuojelun+sosiaality%C3%B6n+henkil%C3%B6st%C3%B6mitoitus+1.1.2022.pdf?t=1640173332027
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelu – Sosiaali- ja terveysministeriö (stm.fi)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalihuoltolaki – Sosiaali- ja terveysministeriö (stm.fi)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Toimeentulotuki <https://stm.fi/toimeentulotuki>
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301
- Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5.
- Sotkanet. Perheitä lapsiperhepalveluiden kotipalveluissa, % lapsiperheistä, kunnan kustantamat palvelut info ind. 3519, Perheitä lapsiperhepalveluiden perhetyössä, % lapsiperheistä, kunnan kustantamat palvelut info ind. 3518
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, intersektionaalisuus ja sukupuoli. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolentasa-arvo/sukupuoli/intersektionaalisuus-ja-sukupuoli> (viitattu 2.12.2022)
- Tulostaulukko – Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi (viitattu 25.11.2022)
- Talentia: Lausunto lastensuojelulain muutosesityksestä 2021. <https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2021/05/Talentian-lausunto-lastensuojelulain-muutosesityksesta-2021.pdf>
- Tiili, A. & Kuokkanen, J. (2021) Lapsen vuoksi – Lastensuojelun laitoshoidon vetovoimatekijät ja alalta työntävät tekijät –selvitys. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2021. ISBN: 978-952-7002-45-2 (pdf) ISSN: 2489-4885. Lapsen vuoksi –selvitys | Lastensuojelun Keskusliitto (iskl.fi)
- Työterveyslaitos (2022) <https://www.ttl.fi/teemat/tyohyvinvointi-ja-tyokyky/palveleva-johtaminen-tyopaikan-kulttuuriksi> Viitattu 25.11.2022.
- Työterveyslaitos (2022) <https://www.ttl.fi/teemat/tyohyvinvointi-ja-tyokyky/palveleva-johtaminen-tyopaikan-kulttuuriksi> Viitattu 25.11.2022.
- Vammaisfoorumi, Vammaiset lapset ja nuoret soteuudistuksessa 28.4.2022 – Vammaisfoorumi
- Vesterinen, E. & Kalmari, H. (2022) Viimein käänne kohti parempaa neuroepätyypillisten lasten ja nuorten palveluissa? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos | Näe nepsy (naenepsy.fi)
- Vinberg, J. (2022) Lapsen ääni. Lasten ja nuorten kokemuksia perheen pienituloisuudesta: Hyvinvoinnin vajeet ja haasteet. Pelastakaa lapset. lapsenaani2022_raportti_web.pdf (amazonaws.com)
- Väisänen, A., Heinonen, H. & Hipp, T. (2012) Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät? Lastensuojelun Keskusliitto ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.iskl.fi/wp-content/uploads/Miten_lastensuojelun_kustannukset_kertyvat.pdf
- Wegelius, M. (2022) Lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien näkökulma lastensuojelun

- monitoimijaisen yhteistyön kehittämiseen. Teoksessa Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L. & Pasanen, K. (toim.) Työpäperi 52/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>
- Wilén, L. (2018a) Lastensuojelun uudistukset – liian pieniä tekoja? Mitä kuuluu lastensuojelu? -julkaisusarjan osa 1. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 3 /2018. <https://www.lskl.fi/julkaisut/lastensuojelun-uudistukset-liian-pienia-tekoja/>
- Wilén, L. (2018b) Kohtaamisia? – lastensuojelun arki työntekijöiden näkökulmasta. Mitä kuuluu lastensuojelu? -julkaisusarjan 2. osa. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 4/2018. <https://www.lskl.fi/julkaisut/kohtaamisia-lastensuojelun-arki-tyontekijoiden-nakokulmasta/>
- Wilén L. (2018c) Miten lastensuojelun vyyhti puretaan? Mitä kuuluu lastensuojelu? -julkaisusarjan 3. osa. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 5/2018. <https://www.lskl.fi/julkaisut/miten-lastensuojelun-vyyhti-puretaan/>
- Yliruka, L., Petrelius, P., Alho, S., Jaakola, A-M., Lunabba, H., Remes, S., Keränen, S., Teiro, S., & Terämä, A-M. (2020) Osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä. Työpäperi 36/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä (julkari.fi)
- Yliruka, L., Vartio, R., Pasanen, K. & Petrelius, P. (2018) Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä. Työpäperi 16/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-117-1>
- Yliruka, L., Harrikari, T., Forsell, M., Kuoppala, T., Purhonen, E. & Salmela, M. (2022) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisointi sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen: Kuntakyselyjen tulokset. Työpäperi 44/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/145350>
- Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L. & Pasanen, K. (2022b) Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Työpäperi 52/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>

